โครงสร้างกิริยาอาขยาต

ธาตุ + ปัจจัย + วิภัตติ = กิริยาอาขยาต

ธาตุ

รากศัพท์ที่ทรงกิริยา ๘ คณะ

๑. ภูวาทิคณะ
ภู คมุ ปจ อิสุ ตุท วิส นุท หู สิ ธา หุ

๒. รุธาทิคณะ
รุธ สุภ ฉิท ภิท ยุช ภุช มุจ

๓. ทิวาทิคณะ
ทิวุ ปท กุธ ตุส วิธ มน ทา ปจ มุจ ฉิท ภิท

๔. สฺวาทิคณะ
สุ หิ มิ สก อป

๕. กิยาทิคณะ
กี ชิ จิ ณา มา ลู ธู

๖. คหาทิคณะ
คห

๗. ตนาทิคณะ
ตนุ สก อป กร ชาคร

๘. จุราทิคณะ
จุร จินฺต มนฺต ปาล วิท คณ

ปัจจัย

ศัพท์ที่ลงหลังธาตุ ๕ ประเภท

๑. ปัจจัยในกัตตุวาจก
อ, อ และนิคคหิตอาคม, ย, ณุ ณา อุณา, นา, ปฺป ณฺหา, โอ ยิร, เณ ณย.
ภู + อ + ติ = ภวติ ย่อมมี, ย่อมเป็น

๒. ปัจจัยในกัมมวาจก
ย, อิ อี อาคม หน้า ย
อภิ + ภู + ย + เต = อภิภูยเต
ย่อมถูกครอบงำ

๓. ปัจจัยในภาววาจก
ย, อิ อี อาคม หน้า ย
วิภัตติฝ่ายอัตตโนบท ป. เอก.
ภู + ย + เต = ภูยเต (อันเขา) ย่อมมี

๔. ปัจจัยในเหตุกัตตุวาจก
การิตปัจจัย ๔ ตัว
เณ ณย ณาเป ณาปย
ภู + เณ + ติ = ภาเวติ ย่อมให้เจริญ

๕. ปัจจัยในเหตุกัมมวาจก
การิตปัจจัย ๔ ตัว เณ ณย ณาเป ณาปย, ย, อิ อี อาคม หน้า ย
ภู + เณ + อี + ย + เต
= ภาวียเต ย่อมถูกให้เจริญ

วิภัตติ

ศัพท์ที่จำแนกอรรถธาตุ ๘ หมวด

๑. วัตตมานา
ติ อนฺติ, สิ ถ, มิ ม.
เต อนฺเต, เส เวฺห, เอ เมฺห.

๒. ปัญจมี
ตุ อนฺตุ, หิ ถ, มิ ม.
ตำ อนฺตำ, สฺสุ โวฺห, เอ อามเส.

๓. สัตตมี
เอยฺย เอยฺยุ, เอยฺยาสิ เอยฺยาถ, เอยฺยามิ เอยฺยาม.
เอถ เอรฺ, เอโถ, เอยฺยาโวฺห, เอยฺยำ เอยฺยาเมฺห.

๔. ปโรกขา
อ อุ, เอ ตฺถ, อำ มฺห.
ตฺถ เร, ตฺโถ โวฺห, อึ เมฺห

๕. หิยยัตตนี
อา อู, โอ ตฺถ, อำ มฺหา.
ตฺถ ตฺถุ, เส วฺหำ, อึ มฺหเส

๖. อัชชตนี
อี อุ, โอ ตฺถ, อึ มฺหา.
อา อู, เส วฺหำ, อำ เมฺห.

๗. ภวิสสันตี
สฺสติ สฺสนฺติ, สฺสสิ สฺสถ, สฺสามิ สฺสาม.
สฺสเต สฺสนฺเต, สฺสเส สฺสเวฺห, สฺสำ สฺสาเมฺห.

๘. กาลาติปัตติ
สฺสา สฺสำสุ, สฺเส สฺสถ, สฺสำ สฺสามฺหา.
สฺสถ สฺสิสุ, สฺสเส สฺสเวฺห, สฺสึ สฺสามฺหเส.

ธาตุ	+	ปัจจัย	+	วิภัตติ	→	บทอาขยาต
ภู (มี, เป็น)	+	**อ**	+	**ติ**	→	**ภวติ** ย่อมมี, ย่อมเป็น

บทว่า **ภวติ** ให้วุทธิ (ทำให้เจริญ) **อู** ของ ภู เป็น **โอ** [ภฺ **อู → โอ**], แปลง **โอ** เป็น **อว** [ภฺ **โอ → อว**]

อาขยาต หมายถึง บทที่กล่าวกิริยาอาการของบทนาม เช่น **ภวติ** ย่อมมี, ย่อมเป็น

ตัวอย่างเช่น ปุริโส **ภวติ.** อ.บุรุษ **ย่อมมี**. (บุรุษมี)

บทว่า **ภวติ** ประกอบด้วย **ภู** ธาตุ + **อ** ปัจจัย + **ติ** วิภัตติ

ภู ธาตุ ทำหน้าที่ระบุกิริยา คือ **ความมี, ความเป็น** [สตฺตายํ (มี, เป็น)]

อ ปัจจัย ทำหน้าที่ให้รู้การก คือ **กล่าวผู้กระทำกิริยาเอง** [กตฺตุการก]

ติ วิภัตติ ทำหน้าที่ระบุถึงกัตตา [ประธาน] คือ **ปุริโส** [ปฐมบุรุษ]

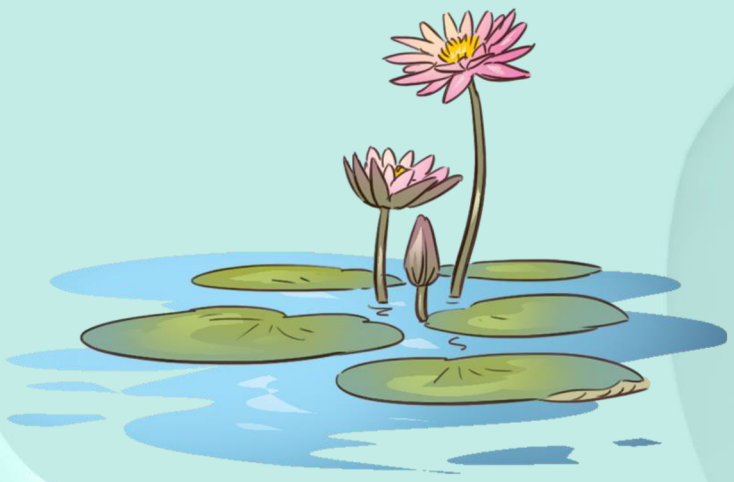

๗๑. ภูวาทิคณะ

ยं ติกาลं ติปุริสं กฺริยาวาจิ ติการกं,
อติลิงฺคं ทฺวิวจนं ตทาขฺยาตนฺติ วุจฺจติ.

ยं อ.บทใด **ติกาลं** มีสามกาล **ติปุริสं** มีบุรุษสาม **กฺริยาวาจิ** เป็นตัวกล่าวกิริยา **ติการกं** มีสามการกะ **อติลิงฺคं** ไม่มีลิงค์ทั้งสาม **ทฺวิวจนं** มีสองวจนะ (**อตฺถิ** มีอยู่) **ตं** อ.บทนั้น **วุจฺจติ** ย่อมถูกกล่าว **อาขฺยาตนฺติ** ว่า “อาขฺยาต”

ติกาลं มีสามกาล คือ อดีตกาลก็มี ปัจจุบันกาลก็มี อนาคตกาลก็มี เช่น

อคจฺฉิ	ได้ไปแล้ว	(อดีตกาล)
คจฺฉติ	ย่อมไป	(ปัจจุบัน)
คจฺฉิสฺสติ	จักไป	(อนาคต)

ติปุริสं มีบุรุษสาม คือ ปฐมบุรุษ มัชฌิมบุรุษ อุตตมบุรุษ

ปฐมบุรุษ	คือ	บุคคลที่เราพูดถึง
มัชฌิมบุรุษ	คือ	บุคคลที่กำลังพูดอยู่กับเรา
อุตตมบุรุษ	คือ	ตัวเรา

กฺริยาวาจิ กล่าวกิริยา คือ กล่าวถึงกิริยาอาการโดยความเป็นประธาน ไม่กล่าวถึงทัพพะวัตถุโดยความเป็นประธานเหมือนกับบทนาม เช่น

คจฺฉามิ ย่อมไป

ในที่นี้ กล่าวถึงกิริยาเป็นประธาน คือกล่าวถึงกิริยาการไปโดยตรง แต่เมื่อกล่าวถึงการไปแล้ว ก็เชื่อว่ากล่าวถึงผู้ไปโดยอ้อมด้วย

(นามบท กล่าวถึง ทัพพะ ส่วน อาขยาต กล่าวถึง กิริยา)

ติการกำ มีการกะสาม คือ ภาวการกะ กัมมการกะ กัตตุการกะ เช่น

คจฺฉียเต การไป (ภาวะ)

คจฺฉียเต ย่อมถูกไป (กัมมะ)

คจฺฉติ ย่อมไป (กัตตุ)

อติลิงฺคำ ไม่มีลิงค์ทั้งสาม คือ ไม่เป็นทั้งอิตถีลิงค์ ปุงลิงค์ และนปุงสกลิงค์ เหมือนกับนามบท

ทฺวิวจนำ มีสองวจนะ คือ เอกพจน์ และพหูพจน์ เช่น

คจฺฉติ เป็น เอกพจน์

คจฺฉนฺติ เป็น พหูพจน์

บทที่มีลักษณะทั้ง ๖ ตามที่กล่าวมานี้ ชื่อว่า **อาขยาตบท**

ผู้ชำนาญใน **นามปทมาลา** และ **อาขยาตปทมาลา** ก็ชื่อว่าชำนาญภาษาบาลีเกินครึ่งแล้ว ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงจะแสดงอาขยาตปทมาลาต่อไป เพื่อให้นักศึกษาท่องจำไว้ทั้งหมดโดยย่อ

(ท่องเฉพาะรูปสำเร็จเป็นกิริยาแล้วเท่านั้น บทวิภัตติข้างหน้าและข้างหลังไม่ต้องท่อง)

ข้อควรทราบ

ในอาขยาตปทมาลานี้ ไม่ต้องทำวิธีสำเร็จรูป ท่องให้จำได้คล่องปาก ก็ใช้ได้แล้ว และในขณะท่อง จะให้เข้าใจได้ง่าย ก็ต้องสังเกตระเบียบดังต่อไปนี้

๑. **ติ, มิ, ตุ, มิ, เอยฺย, เอยฺยาสิ, เอยฺยามิ, เอยฺยำ** เป็น **เอ** ๘ อย่าง วิภัตติ ๘ ตัว นี้ เมื่อสำเร็จรูปแล้วมีรูปเป็น **เอ** ได้ เช่น **ภเว** = ภู + อ + **ติ**

๒. **อนฺติ, อนฺเต** วิภัตติ เป็น **เร** เฉพาะที่อยู่หลังจาก **รัสสสระ** ที่มี **ครุ** อยู่หน้า เช่น

คจฺฉเร (คจฺฉ + อนฺติ) **คจ** เป็น **ครุ** ซึ่งอยู่หน้าของ **ฉ** อันเป็น **รัสสะ**

อภิภูยเร (อภิภูย + อนฺเต) **ภู** เป็น **ครุ** อยู่หน้าของ **ย** อันเป็น **รัสสะ**

เมื่อมี **อนฺติ** และ **อนฺเต** วิภัตติ ที่อยู่หลัง **รัสสะ** เช่นนี้ จึงเป็น **เร** ได้, และ **อนฺติ, อนฺเต** ที่เป็น **เร** นี้ หมายเอา **อนฺติ, อนฺเต** ใน **ภวิสสันตีวิภัตติ** ด้วย

๓. ใน **หิยยัตนีวิภัตติ** ต้องลง **อ อาคม** หน้าธาตุ

ใน **ปโรกขาวิภัตติ** และ **ภวิสสันตีวิภัตติ** ต้องลง **อิ อาคม** หลังธาตุ

ใน **อัชชตนีวิภัตติ** และ **กาลาติปัตติวิภัตติ** ต้องลงทั้ง **อ อาคม** หน้าธาตุ และ **อิ อาคม** หลังธาตุ

วิภัตติที่กล่าวมานี้ที่ **ไม่ลงอาคม** ก็มี

ใน **ปโรกขาวิภัตติ** และ **ภวิสสันตีวิภัตติ** ลง **อิ อาคม** ได้เฉพาะที่มีวิภัตติเป็นพยัญชนะเท่านั้น เช่น **ตฺถ** วิภัตติ **เร** วิภัตติ เป็นต้น.

ส่วนที่มีวิภัตติที่เป็นสระ เช่น **อ** และ **อุ** เป็นต้น **ไม่ต้องลง อิ อาคม**

๔. ใน **หิยยัตตนี** และ **อัชชตนีวิภัตติ** รัสสะ **อา, อี, อู, มฺหา** วิภัตติ เป็น **อ, อิ, อุ, มฺห** บ้าง

โอ หิยยัตตนีวิภัตติ เป็น **อ**

โอ อัชชตนีวิภัตติ เป็น **อิ**

ตฺถ หิยยัตตนีวิภัตติ เป็น **ถ**

อา อัชชตนีวิภัตติ เป็น **ตฺถ** บ้าง

และในที่มี **ตฺถ** และ **มฺหา** วิภัตติ เบื้องหลัง ให้ลง **อุ อาคม** ได้บ้าง

๕. ใน **กาลาติปัตติวิภัตติ** ให้รัสสะ **สฺสา** วิภัตติ เป็น **สฺส**, **สฺสามฺหา** เป็น **สฺสามฺห**, และแปลง **เอ** ของ **สฺเส** วิภัตติ เป็น **อ** บ้าง

๖. **ธาตุที่ไม่มีกรรม** (ไม่มองหากรรม) มี **ภู** ธาตุ เป็นต้น ถ้ามี **อภิ** อุปสัค เป็นต้น อยู่ข้างหน้าก็เป็น **ธาตุมีกรรม** ดังนั้น จึงจะแสดง **กัมมวาจก** ด้วย **ภู** ธาตุที่ มี **อภิ** อุปสัค อยู่หน้า มี **อภิภูยเต** (ย่อมถูกครอบงำ) เป็นต้น

และ **กัมมวาจก** นี้ จะต้องมี **วิภัตติ** เป็นฝ่าย **อัตตโนบท**

รูป **กัมมวาจก** ที่มีรูปเป็น **ปรัสสบท** ก็มี โดยแปลงวิภัตติฝ่าย **อัตตโนบท** เป็น **ปรัสสบท** เช่น แปลง **เต** เป็น **ติ** ดังนั้น จึงจะแสดงที่เป็นรูป **อัตตโนบทก่อน** แล้วแสดงรูปที่เป็น **ปรัสสบทภายหลัง**

รูปอัตตโนบทเป็นปรัสสบทนี้ จะแสดงเฉพาะในคณะแรกเท่านั้น คณะต่อ ๆ ไปจะไม่แสดงแล้ว

๗. รูป **ภาววาจก** มีเฉพาะวิภัตติฝ่าย **อัตตโนบท ปฐมบุรุษ เอกพจน์** เท่านั้น

๘. ปโรกขาวิภัตติและกาลาติปัตติวิภัตติ มีใช้น้อย พึงอ่านแล้วสังเกตไว้ ส่วนปทมาลาของวิภัตติที่เหลือ มีใช้มาก จงท่องให้คล่องปากขึ้นใจ

๙. **วิภัตติ ๘ หมวด** นี้ แบ่งได้เป็น **๓ กาล** และมีคำแปลโดยย่อ ดังต่อไปนี้

วัตตมานา	...อยู่, ย่อม..., จะ...	
ปัญจมี	จง..., ขอจง...	
สัตตมี	ควร..., พึง...	

ทั้งสามนี้ จัดเป็น **ปัจจุบันกาล**

ปโรกขา	...แล้ว	(นาน)
หิยยัตตนี	...แล้ว	(วานนี้)
อัชชตนี	...แล้ว	(วันนี้)

ทั้งสามนี้จัดเป็น **อดีตกาล**

ภวิสสันตี	จัก...	
กาลาติปัตติ	จัก...แล้ว	(อนาคตของอดีต)

ทั้งสองนี้ จัดเป็น **อนาคตกาล**

จบคำนำอาขยาต

วิภัตติอาขยาต

ตารางแสดงวิภัตติอาขยาต ๘ หมวด ๙๖ ตัว โดยกาล บท วจนะ และบุรุษ

๘ หมวด	บุรุษ	บท				โยคะ	คำแปล	กาล	
		ปรัสสบท		อัตตโนบท					
		เอกวจนะ	พหุวจนะ	เอกวจนะ	พหุวจนะ				
๑. วัตตมานา	ป.	ติ → เอ	อนฺติ → เร	เต	อนฺเต → เร	นาม	-อยู่, ย่อม-, จะ-	ปัจจุบันแท้ -ใกล้อดีต -ใกล้อนาคต	ปัจจุบันกาล
	ม.	สิ → เอ	ถ → เอ	เส	เวฺห	ตุมฺห			
	อุ.	มิ → เอ	ม	เอ	เมฺห	อมฺห			
๒. ปัญจมี	ป.	ตุ → เอ	อนฺตุ	ตำ	อนฺตำ	นาม	จง-, -เถิด, ขอจง-	บังคับ, หวัง, อ้อนวอน ...	
	ม.	หิ	ถ	สฺสุ	โวฺห	ตุมฺห			
	อุ.	มิ	ม	เอ	อามเส	อมฺห			
๓. สัตตมี	ป.	เอยฺย → เอ	เอยฺยุ̆ → อุ̆	เอถ	เอรำ	นาม	ควร-, พึง-	อนุญาต, คาดคะเน, ปรารถนา...	
	ม.	เอยฺยาสิ → เอ	เอยฺยาถ	เอโถ	เอยฺยาโวฺห	ตุมฺห			
	อุ.	เอยฺยามิ → เอ	เอยฺยาม	เอยฺยำ → เอ	เอยฺยาเมฺห	อมฺห			
๔. ปโรกขา เทวภาวะต้นธาตุ ลง อิ อาคม	ป.	อ	อุ	ตฺถ	เร	นาม	-แล้ว	ล่วงแล้ว ไม่มีกำหนด (อดีตลับหลัง)	อดีตกาล
	ม.	เอ	ตฺถ	ตฺโถ	โวฺห	ตุมฺห			
	อุ.	อำ	มฺห	อึ	เมฺห	อมฺห			
๕. หิยยัตตนี ลง อ อาคม	ป.	อา → อ	อู → อุ	ตฺถ → ถ	ตฺถุ̆	นาม	-แล้ว, ได้-แล้ว	ล่วงแล้ว วานนี้ (อดีตวานนี้)	
	ม.	โอ → อ	ตฺถ	เส	วฺหำ	ตุมฺห			
	อุ.	อำ	มฺหา → มฺห	อึ	มฺหเส	อมฺห			
๖. อัชชตนี ลง อ, อิ อาคม	ป.	อี → อิ	อุ̆ → อีสุ, อำสุ	อา → อ, ตฺถ	อู	นาม	-แล้ว, ได้-แล้ว	ล่วงแล้ว วันนี้ (อดีตวันนี้)	
	ม.	โอ → อิ	ตฺถ	เส	วฺหำ	ตุมฺห			
	อุ.	อึ	มฺหา → มฺห	อำ	เมฺห	อมฺห			
๗. ภวิสสันตี ลง อิ อาคม	ป.	สฺสติ	สฺสนฺติ	สฺสเต	สฺสนฺเต	นาม	จัก-	อนาคต ของปัจจุบัน	อนาคตกาล
	ม.	สฺสสิ	สฺสถ	สฺสเส	สฺสเวฺห	ตุมฺห			
	อุ.	สฺสามิ	สฺสาม	สฺสำ	สฺสาเมฺห	อมฺห			
๘. กาลาติปัตติ ลง อ, อิ อาคม	ป.	สฺสา → สฺส	สฺสำสุ	สฺสถ	สฺสิสุ	นาม	จัก-แล้ว จักได้-แล้ว	อนาคต ของอดีต	
	ม.	สฺเส → สฺส	สฺสถ	สฺสเส	สฺสเวฺห	ตุมฺห			
	อุ.	สฺสำ	สฺสามฺหา → สฺสามฺห	สฺสึ	สฺสามฺหเส	อมฺห			

แบบฝึกหัดทบทวน

จงตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง

๑. อาขยาต หมายถึง.....

มีส่วนประกอบที่สำคัญ.....อย่าง คือ.....

ภวติ ประกอบด้วย..... + ... + ... แปลว่า.....

๒. ธาตุ หมายถึง.....

มี.....หมวด คือ.....

.....

.....

๓. วิภัตติ หมายถึง.....

มี.....หมวด คือ.....

.....

.....

๔. ติกาลํ แปลว่า..... ได้แก่.....

.....

คจฺฉิสฺสติ แปลว่า..... เป็น.....กาล

อคจฺฉิ แปลว่า..... เป็น.....กาล

๕. วัตตมานา มีคำแปลว่า.....จัดเป็น.....กาล

ปัญจมี มีคำแปลว่า.....จัดเป็น.....กาล

สัตตมี มีคำแปลว่า.....จัดเป็น.....กาล

ปโรกขา มีคำแปลว่า.....จัดเป็น.....กาล

ภวิสสันตี มีคำแปลว่า.....จัดเป็น.....กาล

กาลาติปัตติ มีคำแปลว่า.....จัดเป็น.....กาล

๒. อาขยาตคณะย่อ

หมู่บทกิริยาอาขยาต ๘ คณะ

๑. ภูวาทิคณะ

ลง **อ** ปัจจัย

๒. รุธาทิคณะ

ลง **อ** ปัจจัย และ **นิคคหิต** อาคม

๓. ทิวาทิคณะ

ลง **ย** ปัจจัย

๔. สฺวาทิคณะ

ลง **ณุ ณา** และ **อุณา** ปัจจัย

๕. กิยาทิคณะ

ลง **นา** ปัจจัย

๖. คหาทิคณะ

ลง **ปฺป** และ **ณฺหา** ปัจจัย

๗. ตนาทิคณะ

ลง **โอ** และ **ยิร** ปัจจัย

๘. จุราทิคณะ

ลง **เณ** และ **ณย** ปัจจัย

๗๐. อาขยาต

หมู่บทอาขยาต ชื่อว่า **อาขยาตคณะ**

ปัจจัยที่ทำให้ธาตุแตกต่างกัน เรียกว่า **วิกรณปัจจัย** มี **๑๔** ตัว คือ

อ, อ และ**นิคคหิตอาคม, ย, ณุ, ณา, อุณา, นา, ปฺป, ณฺหา, โอ, ยิร, เณ, ณย.**

อาขยาตคณะ นี้ เมื่อจำแนกโดยวิกรณปัจจัยแล้ว ก็มี ๘ คณะ คือ

๑. ภูวาทิคณะ	ลง **อ** ปัจจัย
๒. รุธาทิคณะ	ลง **อ** ปัจจัย และ **นิคคหิตอาคม**
๓. ทิวาทิคณะ	ลง **ย** ปัจจัย
๔. สฺวาทิคณะ	ลง **ณุ, ณา** และ **อุณา** ปัจจัย
๕. กิยาทิคณะ	ลง **นา** ปัจจัย
๖. คหาทิคณะ	ลง **ปฺป** และ **ณฺหา** ปัจจัย
๗. ตนาทิคณะ	ลง **โอ** และ **ยิร** ปัจจัย
๘. จุราทิคณะ	ลง **เณ** และ **ณย** ปัจจัย

ตามลำดับสูตร ดังนี้

ภูวาทิโต อ.
รุธาทิโต นิคฺคหีตปุพฺพญฺจ.
ทิวาทิโต โย.
สฺวาทิโต ณุณาอุณา จ.
กิยาทิโต นา.
คหาทิโต ปฺปณฺหา.
ตนาทิโต โอยิรา.
จุราทิโต เณณยา.

๑. ภูวาทิคณะ

หมวด ภู ธาตุ ลง อ ปัจจัย

ภวติ ย่อมมี ย่อมเป็น (ภู + อ + ติ)	**คจฺฉติ** ย่อมไป (คมุ + อ + ติ)	**ปจติ** ย่อมหุง (ปจ + อ + ติ)
อิจฺฉติ ย่อมปรารถนา (อิสุ + อ + ติ)	**ตุทติ** ย่อมแทง (ตุท + อ + ติ)	**ปวิสติ** ย่อมเข้าไป (ป + วิส + อ + ติ)
นุทติ ย่อมทิ้ง (นุท + อ + ติ)	**โหติ** ย่อมมี, ย่อมเป็น (หู + อ + ติ)	**สยติ** ย่อมนอน (สิ + อ + ติ)
ติฏฺฐติ ย่อมตั้ง, ย่อมยืน (ฐา + อ + ติ)	**ชุโหติ** ย่อมบวงสรวง (หุ + อ + ติ)	

ภูวาทิคณะ + **ปัจจัย** + **วิภัตติอาขยาต** → **บทอาขยาต**

ภู (มี, เป็น) + **อ** + **ติ** → **ภวติ** ย่อมมี, ย่อมเป็น

๗๑. ภูวาทิคณะ

หมู่บทนี้สำเร็จรูปโดยลง **อ** ปัจจัย ด้วยสูตรว่า **ภูวาทิโต อ** ชื่อว่า **ภูวาทิคณะ** ๆ นี้เป็นได้ ๓ วาจก คือ **กัตตุวาจก กัมมวาจก** และ **ภาววาจก**

วิธีทำตัวรูปโดยย่อ

๑. **ตั้งธาตุ** ที่นับเนื่องในภูวาทิคณะไว้

๒. **ลบสระที่สุด** ของธาตุที่มีสระหลายตัว ส่วนธาตุที่มีสระเดียว คงไว้

๓. **ลงวิภัตติอาขยาต** แสดงกาล เป็นต้น

๔. **ลงวิกรณปัจจัย** ข้างหลังธาตุ หน้าวิภัตติ

๕. **ทำการเปลี่ยนแปลงธาตุ ปัจจัย หรือวิภัตติ** ด้วยวุทธิ ทีฆะ รัสสะ เป็นต้น ตามสมควร

๖. **รวมเข้าด้วยกัน** สำเร็จรูปเป็นบทกิริยาอาขยาต

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

ภวติ = ภู ธาตุ + อ ปัจจัย + ติ วิภัตติ

ภวติ	ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู	ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ
ภู + **ติ**	ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ
ภู + **อ** + ติ	ลง อ ปัจจัย
ภู → โภ → ภว + อ + ติ	วุทธิ อู เป็น โอ, แปลง โอ เป็น อว, ลบสระ อ หน้า ปกติสระ อ หลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น **ภวติ** ย่อมมี, ย่อมเป็น
โส ปุริโส สาธุ **ภวติ**.	อ.บุรุษ นั้น เป็นคนดี **ย่อมเป็น**
สา กญฺญา สาธุ **ภวติ**.	อ.สาวน้อย นั้น เป็นคนดี **ย่อมเป็น**
ตํ จิตฺตํ สาธุ **ภวติ**.	อ.จิต นั้น เป็นจิตดี **ย่อมเป็น**

ภู ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ภู + อ + ติ ... มีอยู่, ย่อมมี, จะมี)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ภวติ, ภเว	ติ → เอ	ภวนฺติ	อนฺติ
ม.	ภวสิ	สิ	ภวถ	ถ
อุ.	ภวามิ, ภเว	มิ → เอ	ภวาม	ม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ภวเต	เต	ภวนฺเต	อนฺเต
ม.	ภวเส	เส	ภวเวฺห	เวฺห
อุ.	ภเว	เอ	ภวาเมฺห	เมฺห

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ปฐมบุรุษ	ปุริโส ภวติ.	อ.บุรุษ มีอยู่	ปุริสา ภวนฺติ.	อ.บุรุษ ท. มีอยู่
มัชฌิมบุรุษ	ตฺวํ ภวสิ.	อ.ท่าน มีอยู่	ตุมฺเห ภวถ.	อ.ท่าน ท. มีอยู่
อุตตมบุรุษ	อหํ ภวามิ.	อ.ข้าพเจ้า มีอยู่	มยํ ภวาม.	อ.ข้าพเจ้า ท. มีอยู่

ภู ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(อภิ + ภู + ย + เต ... ย่อมถูกครอบงำ)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อภิภูยเต	เต	อภิภูยนฺเต, อภิภูยเร	อนฺเต → เร
ม.	อภิภูยเส	เส	อภิภูยเวฺห	เวฺห
อุ.	อภิภูเย	เอ	อภิภูยาเมฺห	เมฺห

แปลง อัตตโนบท เป็น ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อภิภูยติ**	เต → ติ	**อภิภูยนฺติ, อภิภูยเร**	อนฺเต → อนฺติ
ม.	**อภิภูยสิ**	เส → สิ	**อภิภูยถ**	เวฺห → ถ
อุ.	**อภิภูยามิ**	เอ → มิ	**อภิภูยาม**	เมฺห → ม

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

อภิภูยเต = อภิ บทหน้า + ภู ธาตุ + ย ปัจจัย + เต วิภัตติ

อภิภูยเต ศัพท์เดิมคือ อภิ + ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น

อภิ + ภู ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ

อภิ + ภู + **เต** ลง เต วัตตมานาวิภัตติ

อภิ + ภู + **ย** + เต ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม

สำเร็จรูปเป็น **อภิภูยเต** ย่อมถูกครอบงำ

ปณฺฑิเตน โกโธ **อภิภูยเต.** อ.ความโกรธ อันบัณฑิต **ย่อมครอบงำ**

ปณฺฑิเตน ตณฺหา **อภิภูยเต.** อ.ตัณหา อันบัณฑิต **ย่อมครอบงำ**

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปณฺฑิเตน **โกโธ** **อภิภูยเต**. อ.ความโกรธ อันบัณฑิต ย่อมครอบงำ	ปณฺฑิเตน **โกธา** **อภิภูยนฺเต**. อ.ความโกรธ ท. อันบัณฑิต ย่อมครอบงำ
ม.	ปณฺฑิเตน **ตฺวํ** (โกโธ) **อภิภูยเส**. อ.ท่าน (ความโกรธ) อันบัณฑิต ย่อมครอบงำ	ปณฺฑิเตน **ตุมฺเห** (โกธา) **อภิภูยเวฺห**. อ.ท่าน ท. (ความโกรธ) อันบัณฑิต ย่อมครอบงำ
อุ.	ปณฺฑิเตน **อหํ** (โกโธ) **อภิภูเย**. อ.ข้าพเจ้า (ความโกรธ) อันบัณฑิต ย่อมครอบงำ	ปณฺฑิเตน **มยํ** (โกธา) **อภิภูยาเมฺห**. อ.ข้าพเจ้า ท. (ความโกรธ) อันบัณฑิต ย่อมครอบงำ

ภู ธาตุ ปัญจมีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ภู + อ + ตุ ... จงมี, ขอจงมี. จงเป็น, ขอจงเป็น)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ภวตุ, ภเว	ตุ → เอ	ภวนฺตุ	อนฺตุ
ม.	ภวาหิ, ภว	หิ	ภวถ	ถ
อุ.	ภวามิ, ภเว	มิ → เอ	ภวาม	ม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ภวตๆ	ตๆ	ภวนฺตๆ	อนฺตๆ
ม.	ภวสฺสุ	สฺสุ	ภวโวฺห	โวฺห
อุ.	ภเว	เอ	ภวามเส	อามเส

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปฐมบุรุษ	ปุริโส สุขี **ภวตุ**. อ.บุรุษ เป็นผู้มีความสุข ขอจงเป็น	ปุริสา สุขิโน **ภวนฺตุ**. อ.บุรุษ ท. เป็นผู้มีความสุข ขอจงเป็น
มัชฌิมบุรุษ	ตฺวๆ สุขี **ภวาหิ**. อ.ท่าน เป็นผู้มีความสุข ขอจงเป็น	ตุมฺเห สุขิโน **ภวถ**. อ.ท่าน ท. เป็นผู้มีความสุข ขอจงเป็น
อุตตมบุรุษ	อหๆ สุขี **ภวามิ**. อ.ข้าพเจ้า เป็นผู้มีความสุข ขอจงเป็น	มยๆ สุขิโน **ภวาม**. อ.ข้าพเจ้า ท. เป็นผู้มีความสุข ขอจงเป็น

ภู ธาตุ ปัญจมีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(อภิ + ภู + ย + ตๆ ... จงถูกครอบงำ, ขอจงถูกครอบงำ)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อภิภูยตๆ	ตๆ	อภิภูยนฺตๆ	อนฺตๆ
ม.	อภิภูยสฺสุ	สฺสุ	อภิภูยโวฺห	โวฺห
อุ.	อภิภูเย	เอ	อภิภูยามเส	อามเส

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปณฺฑิเตน **ตณฺหา** **อภิภูยตุ**ं. อ.ตัณหา อันบัณฑิต จงครอบงำ	ปณฺฑิเตน **ตณฺหาโย** **อภิภูยนฺตุ**ं. อ.ตัณหา ท. อันบัณฑิต จงครอบงำ
ม.	ปณฺฑิเตน **ตฺวं** (ตณฺหา) **อภิภูยสฺสุ**. อ.ท่าน (ตัณหา) อันบัณฑิต จงครอบงำ	ปณฺฑิเตน **ตุมฺเห** (ตณฺหาโย) **อภิภูยโวฺห**. อ.ท่าน ท. (ตัณหา) อันบัณฑิต จงครอบงำ
อุ.	ปณฺฑิเตน **อหं** (ตณฺหา) **อภิภูเย**. อ.ข้าพเจ้า (ตัณหา) อันบัณฑิต จงครอบงำ	ปณฺฑิเตน **มยं** (ตณฺหาโย) **อภิภูยามเส**. อ.ข้าพเจ้า ท. (ตัณหา) อันบัณฑิต จงครอบงำ

ภู ธาตุ สัตตมีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ภู + อ + เอยฺย ... ควรมี, พึงมี. ควรเป็น, พึงเป็น)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**ภเวยฺย, ภเว**	เอยฺย → เอ	**ภเวยฺยุ**ं	เอยฺยุ**ं**
ม.	**ภเวยฺยาสิ, ภเว**	เอยฺยาสิ → เอ	**ภเวยฺยาถ**	เอยฺยาถ
อุ.	**ภเวยฺยามิ, ภเว**	เอยฺยามิ → เอ	**ภเวยฺยาม**	เอยฺยาม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**ภเวถ**	เอถ	**ภเวรं**	เอรं
ม.	**ภเวโถ**	เอโถ	**ภเวยฺยาโวฺห**	เอยฺยาโวฺห
อุ.	**ภเวยฺยं, ภเว**	เอยฺยं → เอ	**ภเวยฺยาเมฺห**	เอยฺยาเมฺห

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ปฐมบุรุษ	ปุริโส สุขี **ภเวยฺย**. อ.บุรุษ เป็นผู้มีความสุข พึงเป็น	ปุริสา สุขิโน **ภเวยฺยุ**ำ. อ.บุรุษ ท. เป็นผู้มีความสุข พึงเป็น
มัชฌิมบุรุษ	ตฺวำ สุขี **ภเวยฺยาสิ**. อ.ท่าน เป็นผู้มีความสุข พึงเป็น	ตุมฺเห สุขิโน **ภเวยฺยาถ**. อ.ท่าน ท. เป็นผู้มีความสุข พึงเป็น
อุตตมบุรุษ	อหำ สุขี **ภเวยฺยามิ**. อ.ข้าพเจ้า เป็นผู้มีความสุข พึงเป็น	มยำ สุขิโน **ภเวยฺยาม**. อ.ข้าพเจ้า ท. เป็นผู้มีความสุข พึงเป็น

ภู ธาตุ สัตตมีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(อภิ + ภู + ย + เอถ ... ควรถูกครอบงำ, พึงถูกครอบงำ)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อภิภูเยถ	เอถ	อภิภูเยรำ	เอรำ
ม.	อภิภูเยโถ	เอโถ	อภิภูเยยฺยาโวฺห	เอยฺยาโวฺห
อุ.	อภิภูเยยฺยำ, อภิภูเย	เอยฺยำ → เอ	อภิภูเยยฺยาเมฺห	เอยฺยาเมฺห

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปณฺฑิเตน **ทุกฺขํ** **อภิภูเยฺย**. อ.ความทุกข์ อันบัณฑิต พึงครอบงำ	ปณฺฑิเตน **ทุกฺขานิ** **อภิภูเยรฺ**. อ.ความทุกข์ ท. อันบัณฑิต พึงครอบงำ
ม.	ปณฺฑิเตน **ตฺวํ** (ทุกฺขํ) **อภิภูเยโฺย**. อ.ท่าน (ความทุกข์) อันบัณฑิต พึงครอบงำ	ปณฺฑิเตน **ตุมฺเห** (ทุกฺขานิ) **อภิภูเยยฺยาโวฺห**. อ.ท่าน ท. (ความทุกข์) อันบัณฑิต พึงครอบงำ
อุ.	ปณฺฑิเตน **อหํ** (ทุกฺขํ) **อภิภูเยยฺยํ**. อ.ข้าพเจ้า (ความทุกข์) อันบัณฑิต พึงครอบงำ	ปณฺฑิเตน **มยํ** (ทุกฺขานิ) **อภิภูเยยฺยาเมฺห**. อ.ข้าพเจ้า ท. (ความทุกข์) อันบัณฑิต พึงครอบงำ

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงบอกส่วนประกอบ คำแปล และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง ภวติ มาจาก ภู ธาตุ + อ ปัจจัย + ติ วิภัตติ

แปลว่า ย่อมมี, ย่อมเป็น มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

ภวติ ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น, ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง อ ปัจจัย, วุทธิ อู เป็น โอ, แปลง โอ เป็น อว, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น ภวติ

๑. ภวาเมฺห มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. ภวนฺตุ มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. ภเวยฺยำ มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. อภิภูยเส มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. อภิภูเยถ มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทกิริยาอาขยาต และแปลประโยคบาลีเป็นไทย ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง โภ ปุริส ตยา ทุกฺขํ ..... (อภิ + ภู + ย + เต)

แปลว่า.....

โภ ปุริส ตยา ทุกฺขํ อภิภูยเต.

แน่ะบุรุษ ผู้เจริญ อ.ความทุกข์ อันท่าน ย่อมครอบงำ

๑. ภวนฺโต ปุริสา ตุมฺเห สุขิโน ..... (ภู + อ + เอยฺยาโวฺห)

แปลว่า.....

.....

๒. อิมาย คุณวติยา ทุกฺขานิ ..... (อภิ + ภู + ย + อนฺตุ)

แปลว่า.....

.....

๓. โภติ กญฺเญ ตฺวํ สาธุ ..... (ภู + อ + สฺสุ)

แปลว่า.....

.....

๔. โภนฺโต สิสฺสา ตุมฺเหหิ โกโธ ..... (อภิ + ภู + ย + ตุ)

แปลว่า.....

.....

๕. มยา (ภิกฺขุนา) ตณฺหาโย ..... (อภิ + ภู + ย + เอรุ)

แปลว่า.....

.....

ภู ธาตุ ปโรกขาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ภู + อ ... มีแล้ว, เป็นแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	พภูว	อ	พภูวุ	อุ
ม.	พภูเว	เอ	พภูวิตฺถ	ตฺถ
อุ.	พภูวึ	อึ (อ) *	พภูวิมฺห	มฺห

* **อึ** วิภัตติ ตามคัมภีร์กัจจายนะ ปทรูปสิทธิ และสัททนีติ สุตตมาลา ส่วนคัมภีร์โมคคัลลานะ ใช้เป็น **อ** วิภัตติ

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	พภูวิตฺถ	ตฺถ	พภูวิเร	เร
ม.	พภูวิตฺโถ	ตฺโถ	พภูวิวฺห	วฺห
อุ.	พภูวิ	อิ (อึ) *	พภูวิมฺห	มฺห

* **อิ** วิภัตติ ตามคัมภีร์โมคคัลลานะ ส่วนคัมภีร์กัจจายนะ ปทรูปสิทธิ และสัททนีติ สุตตมาลา ใช้เป็น **อึ** วิภัตติ

วิธีทำตัวรูปโดยย่อ

๑. ทำ **เทฺวภาวะ** (ซ้อน) อักษรตัวแรกของต้นธาตุที่มีสระตัวเดียว

๒. ตั้งชื่ออักษรตัวหน้าที่ทำเทฺวภาวะเข้ามา ว่า **อัพภาส** (อักษรที่ถูกกล่าวเกินมา)

๓. แปลงสระที่สุดของอัพภาส เป็น **อิ, อี** และ **อ** อักษร ได้บ้าง

๔. แปลงอักษรอัพภาส ตัวที่ **๒** เป็นตัวที่ **๑**, ตัวที่ **๔** เป็นตัวที่ **๓** ของวรรค เช่น แปลง **ขฺ** เป็น **กฺ**, **ฆฺ** เป็น **คฺ** เป็นต้น

๕. เพราะปโรกขาวิภัตติ แปลง **ภู** ธาตุ เป็น **ภูว**

๖. เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง **อิ** อาคม หลังจากธาตุ

[อสัพพธาตุกวิภัตติ คือ วิภัตติที่ไม่สามารถใช้ประกอบกับธาตุได้ทุกตัว มี ๔ หมวด คือ ปโรกขา อัชชตนี ภวิสสันตี และกาลาติปัตติ]

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

พภูว = ภู ธาตุ + อ วิภัตติ

พภูว	ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู	ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ
ภู + **อ**	ลง อ ปโรกขาวิภัตติ
ภู ภู + อ	ภู เทฺวภาวะ (ซ้อน ภู)
ภู ภู + อ	ภู ตัวหน้า ชื่อว่า อัพภาส
ภ ภู + อ	แปลง อู ของอัพภาส เป็น อ
พ ภู + อ	แปลง ภฺ เป็น พฺ
พ **ภู → ภูว** + อ	แปลง ภู เป็น ภูว
พภูว	แยก, ลบ, รวม
	สำเร็จรูปเป็น **พภูว** มีแล้ว, เป็นแล้ว
โส กิร ราชา **พภูว.**	ได้ยินว่า อ.เขา เป็นพระราชา **เป็นแล้ว**

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	โส กิร ราชา **พภู**ว. ได้ยินว่า อ.เขา เป็นพระราชา เป็นแล้ว	เต กิร ราชาโน **พภู**วุ. ได้ยินว่า อ.เขา ท. เป็นพระราชา เป็นแล้ว
ม.	ตฺวํ กิร ราชา **พภู**เว. ได้ยินว่า อ.ท่าน เป็นพระราชา เป็นแล้ว	ตุมฺเห กิร ราชาโน **พภูวิ**ตฺถ. ได้ยินว่า อ.ท่าน ท. เป็นพระราชา เป็นแล้ว
อุ.	อหํ กิร ราชา **พภู**วํ ได้ยินว่า อ.ข้าพเจ้า เป็นพระราชา เป็นแล้ว	มยํ กิร ราชาโน **พภูวิ**มฺห. ได้ยินว่า อ.ข้าพเจ้า ท. เป็นพระราชา เป็นแล้ว

ภู ธาตุ ปโรกขาวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(อภิ + ภู + อี + ย + อิ + ตฺถ ... ถูกครอบงำแล้ว)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อภิพภูวียิ**ตฺถ	ตฺถ	**อภิพภูวียิ**เร	เร
ม.	**อภิพภูวียิ**ตฺโถ	ตฺโถ	**อภิพภูวียิ**โวฺห	โวฺห
อุ.	**อภิพภูวียิ**	อิ (อึ) *	**อภิพภูวียิ**เมฺห	เมฺห

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

อภิพภูวียิตฺถ = อภิ + ภู + อี + ย + อิ + ตฺถ

อภิพภูวียิตฺถ	ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
อภิ + **ภู**	ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ
อภิ + ภู + **ตฺถ**	ลง ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ
อภิ + **พภูว** + ตฺถ	ทำตัวรูป เช่น ภู เทวภาวะ ฯลฯ แปลง ภู เป็น ภูว
อภิ + พภูว + **ย** + ตฺถ	ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม
อภิ + พภูว + **อี** + ย + ตฺถ	เพราะ ย ปัจจัย ลง อี อาคม
อภิ + พภูว + อี + ย + **อิ** + ตฺถ	เพราะ ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ ลง อิ อาคม
อภิพภู**วียิ**ตฺถ	แยก, ลบ, รวม
	สำเร็จรูปเป็น **อภิพภูวียิตฺถ** ถูกครอบงำแล้ว

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปณฺฑิเตน กิร **โกโธ อภิพภูวียิตฺถ**. ได้ยินว่า อ.ความโกรธ อันบัณฑิต ครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน กิร **โกธา อภิพภูวียิเร**. ได้ยินว่า อ.ความโกรธ ท. อันบัณฑิต ครอบงำแล้ว
ม.	ปณฺฑิเตน กิร **ตฺวํ** (โกโธ) **อภิพภูวียิตฺโถ**. ได้ยินว่า อ.ท่าน (ความโกรธ) อันบัณฑิต ครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน กิร **ตุมฺเห** (โกธา) **อภิพภูวียิวฺห**. ได้ยินว่า อ.ท่าน ท. (ความโกรธ) อันบัณฑิต ครอบงำแล้ว
อุ.	ปณฺฑิเตน กิร **อหํ** (โกโธ) **อภิพภูวียิ**. ได้ยินว่า อ.ข้าพเจ้า (ความโกรธ) อันบัณฑิต ครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน กิร **มยํ** (โกธา) **อภิพภูวียิเมฺห**. ได้ยินว่า อ.ข้าพเจ้า ท. (ความโกรธ) อันบัณฑิต ครอบงำแล้ว

ภู ธาตุ หิยยัตตนีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(อ + ภู + อ + อา ... ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อภวา, ภวา, อภว, ภว	อา → อ	อภวู, ภวู, อภวุ, ภวุ	อู → อุ
ม.	อภโว, ภโว, อภว, ภว, อภวิ, ภวิ	โอ → อ, อิ	อภวตฺถ, ภวตฺถ, อภวถ, ภวถ	ตฺถ → ถ
อุ.	อภว, ภว	อ (อำ) *	อภวมฺหา, ภวมฺหา, อภวมฺห, ภวมฺห	มฺหา → มฺห

* **อ** วิภัตติ ตามคัมภีร์โมคคัลลานะ ส่วนคัมภีร์กัจจายนะ ปทรูปสิทธิ และสัททนีติ สุตตมาลา ใช้เป็น **อำ** วิภัตติ

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อภวตฺถ, ภวตฺถ	ตฺถ	อภวตฺถุ, ภวตฺถุ	ตฺถุ
ม.	อภวเส, ภวเส	เส	อภววฺหำ, ภววฺหำ,	วฺหำ
อุ.	อภวึ, ภวึ	อึ	อภวมฺหเส, ภวมฺหเส	มฺหเส

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

อภวา = อ อาคม + ภู ธาตุ + อ ปัจจัย + อา วิภัตติ

อภวา	ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น
ภู	ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ
ภู + **อา**	ลง อา หิยยัตตนีวิภัตติ
อ + ภู + อา	เพราะหิยยัตตนีวิภัตติ ลง อ อาคม หน้าธาตุ
อ + ภู + **อ** + อา	ลง อ ปัจจัย
อ + **ภู → โภ → ภว** + อ + อา	วุทธิ อู เป็น โอ, แปลง โอ เป็น อว, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น **อภวา** ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว

ปุริโส สาธุ **อภวา**. อ.บุรุษ เป็นคนดี **ได้เป็นแล้ว**

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริโส สาธุ **อภว**า. อ.บุรุษ เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว	ปุริสา สาธู **อภว**ู. อ.บุรุษ ท. เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว
ม.	ตฺวำ สาธุ **อภ**โว. อ.ท่าน เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว	ตุมฺเห สาธู **อภว**ตฺถ. อ.ท่าน ท. เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว
อุ.	อหำ สาธุ **อภว**. อ.ข้าพเจ้า เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว	มยำ สาธู **อภว**มฺหา. อ.ข้าพเจ้า ท. เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว

ภู ธาตุ หิยยัตตนีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(อภิ + อ + ภู + ย + ตฺถ ... ได้ถูกครอบงำแล้ว)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อภฺยภูยตฺถ**, **อภิภูยตฺถ**, **อภฺยภูยถ**, **อภิภูยถ**	ตฺถ → ถ	**อภฺยภูยตฺถุ**, **อภิภูยตฺถุ**	ตฺถุ
ม.	**อภฺยภูยเส**, **อภิภูยเส**	เส	**อภฺยภูยวฺหุ**, **อภิภูยวฺหุ**	วฺหุ
อุ.	**อภฺยภูยึ**, **อภิภูยึ**	อึ	**อภฺยภูยมฺหเส**, **อภิภูยมฺหเส**	มฺหเส

อภฺยภูยตฺถ สำเร็จรูปมาจาก อภิ บทหน้า + อ อาคม + ภู ธาตุ (สตฺตายํ ในความมี, ความเป็น) + ย ปัจจัย + ตฺถ หิยยัตตนีวิภัตติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :- ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ, ลง ตฺถ วิภัตติ, ลง อ อาคม หน้าธาตุ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, แปลง อิ เป็น ย, รวม สำเร็จรูปเป็น อภฺยภูยตฺถ ได้ถูกครอบงำแล้ว

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปณฺฑิเตน **ตณฺหา** **อภฺยภูยตฺถ**. อ.ตัณหา อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน **ตณฺหาโย** **อภฺยภูยตฺถุ**. อ.ตัณหา ท. อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว
ม.	ปณฺฑิเตน **ตฺวํ** (ตณฺหา) **อภฺยภูยเส**. อ.ท่าน (ตัณหา) อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน **ตุมฺเห** (ตณฺหาโย) **อภฺยภูยวฺหุ**. อ.ท่าน ท. (ตัณหา) อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว
อุ.	ปณฺฑิเตน **อหํ** (ตณฺหา) **อภฺยภูยึ**. อ.ข้าพเจ้า (ตัณหา) อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน **มยํ** (ตณฺหาโย) **อภฺยภูยมฺหเส**. อ.ข้าพเจ้า ท. (ตัณหา) อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว

ภู ธาตุ อัชชตนีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(อ + ภู + อี ... ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อภวี, ภวี, อภวิ, ภวิ	อี → อิ	อภวุ, ภวุ, อภวึสุ, ภวึสุ, ภวุสุ	อุ → อึสุ, อสุ
ม.	อภโว, ภโว, อภว, ภว, อภวิ, ภวิ	โอ → อ, อิ	อภวิตฺถ, ภวิตฺถ, อภวุตฺถ, ภวุตฺถ	ตฺถ
อุ.	อภวึ, ภวึ	อึ	อภวิมฺหา, ภวิมฺหา, อภวิมฺห, ภวิมฺห, อภวุมฺหา, ภวุมฺหา, อภวุมฺห, ภวุมฺห	มฺหา → มฺห

อภวิ สำเร็จรูปมาจาก อ อาคม + ภู ธาตุ + อี อัชชตนีวิภัตติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อดังนี้ :-

ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ, ลง อี วิภัตติ, ลง อ อาคม หน้าธาตุ, เพราะวิภัตติ วุทธิ อู เป็น โอ, แปลง โอ เป็น อว, รัสสะ อี เป็น อิ, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น อภวี ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว

อภวุตฺถ สำเร็จรูปมาจาก อ อาคม + ภู ธาตุ + อุ อาคม + ตฺถ อัชชตนีวิภัตติ เพราะ ตฺถ วิภัตติ ลง อุ อาคม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อภวา, ภวา, อภวิตฺถ, ภวิตฺถ**	อา → ตฺถ	**อภวู, ภวู, อภวุ, ภวุ**	อู → อุ
ม.	**อภวิเส, ภวิเส**	เส	**อภวิวฺหํ, ภวิวฺหํ**	วฺหํ
อุ.	**อภว, ภว, อภวํ, ภวํ**	อ (อํ) *	**อภวิเมฺห, ภวิเมฺห**	เมฺห

* มีปาฐะอยู่ ๒ อย่าง คือ “อํ เมฺห” กับ “อ เมฺห” ในคัมภีร์สัททนีติ สุตตมาลา ใช้เป็น “อํ เมฺห” แต่คัมภีร์กัจจายนะ ปทรูปสิทธิ และโมคคัลลานะ ใช้เป็น “อ เมฺห”

อภวิตฺถ สำเร็จรูปมาจาก อ อาคม + ภู ธาตุ + อิ อาคม + อา → ตฺถ วิภัตติ
แปลง อา วิภัตติ เป็น ตฺถ (กฺวจิ ธาตุวิภตฺติฯ)

อภวํ สำเร็จรูปมาจาก อ อาคม + ภู ธาตุ + อ วิภัตติ
แปลง อ วิภัตติ เป็น อํ (กฺวจิ ธาตุวิภตฺติฯ)

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริโส สาธุ **อภวี**. อ.บุรุษ เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว	ปุริสา สาธู **อภวุ**ํ. อ.บุรุษ ท. เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว
ม.	ตฺวํ สาธุ **อภโว**. อ.ท่าน เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว	ตุมฺเห สาธู **อภวิตฺถ**. อ.ท่าน ท. เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว
อุ.	อหํ สาธุ **อภวึ**. อ.ข้าพเจ้า เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว	มยํ สาธู **อภวิมฺหา**. อ.ข้าพเจ้า ท. เป็นคนดี ได้เป็นแล้ว

ภู ธาตุ อัชชตนีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(อภิ + อ + ภู + ย + ตฺถ ... ได้ถูกครอบงำแล้ว)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อภฺยภูยา, อภิภูยา, อภฺยภูยิตฺถ, อภิภูยิตฺถ	อา → ตฺถ	อภฺยภูยู, อภิภูยู, อภฺยภูยุ, อภิภูยุ	อู → อุ
ม.	อภฺยภูยิเส, อภิภูยิเส	เส	อภฺยภูยิวฺหํ, อภิภูยิวฺหํ	วฺหํ
อุ.	อภฺยภูย, อภิภูย, อภฺยภูยํ, อภิภูยํ	อ (อํ) *	อภฺยภูยิเมฺห, อภิภูยิเมฺห	เมฺห

อภฺยภูยา สำเร็จรูปมาจาก อภิ บทหน้า + อ อาคม + ภู ธาตุ + ย ปัจจัย + อา วิภัตติ ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ, ลง อา วิภัตติ, ลง อ อาคม หน้าธาตุ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, แปลง อิ เป็น ย, ลบสระ อ หน้า ปกติสระ อา หลัง รวม สำเร็จรูปเป็น อภฺยภูยา ได้ถูกครอบงำแล้ว

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปณฺฑิเตน **ทุกฺขํ** **อภยภูยา**. อ.ความทุกข์ อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน **ทุกฺขานิ** **อภยภูยู**. อ.ความทุกข์ ท. อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว
ม.	ปณฺฑิเตน **ตฺวํ** (ทุกฺขํ) **อภยภูยิเส**. อ.ท่าน (ความทุกข์) อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน **ตุมฺเห** (ทุกฺขานิ) **อภยภูยิวฺหํ**. อ.ท่าน ท. (ความทุกข์) อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว
อุ.	ปณฺฑิเตน **อหํ** (ทุกฺขํ) **อภยภูยึ**. อ.ข้าพเจ้า (ความทุกข์) อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน **มยํ** (ทุกฺขานิ) **อภยภูยิเมฺห**. อ.ข้าพเจ้า ท. (ความทุกข์) อันบัณฑิต ได้ครอบงำแล้ว

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงบอกส่วนประกอบ คำแปล และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง ภวา มาจาก ภู ธาตุ + อ ปัจจัย + อา หิยยัตตนีวิภัตติ

แปลว่า (อ.เขา) มีแล้ว, เป็นแล้ว มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

ภวา ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น, ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ, ลง อา วิภัตติ, ลง อ ปัจจัย, วุทธิ อู เป็น โอ, แปลง โอ เป็น อว, ลบสระหน้า, รวม สำเร็จรูปเป็น ภวา

๑. อภวุ๋ มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. ภวตฺถ มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. อภิภูยา มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. ภวิเส มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. อภิภูยตฺถุ๋ มาจาก ..... + ... + ...

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทกิริยาอาขยาต และแปลประโยคบาลีเป็นไทย ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง ตา กิร กญฺญาโย สาธู ..... (ภู + อุ)

แปลว่า.....

ตา กิร กญฺญาโย สาธู พภูวุ.

ได้ยินว่า อ.สาวน้อย ท. เหล่านั้น เป็นคนดี เป็นแล้ว.

๑. โภ อาจริย มยา โกธา ..... (อภิ + ภู + ย + อู)

แปลว่า.....

.....

๒. อิมาโย ตรุณิโย คุณวติโย ..... (อ + ภู + อุ)

แปลว่า.....

.....

๓. ตฺวํ กิร อุปาสก สีลวา ..... (ภู + อ + เอ)

แปลว่า.....

.....

๔. โภติ กญฺเญ ตยา ทุกฺขํ ..... (อภิ + ภู + ย + ตฺถ)

แปลว่า.....

.....

๕. โภ คหปติ อหํ สุขี ..... (อ + ภู + อึ)

แปลว่า.....

.....

ภู ธาตุ ภวิสสันตีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ภู + อิ + สฺสติ ... จักมี, จักเป็น)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ภวิสฺสติ	สฺสติ	ภวิสฺสนฺติ, ภวิสฺสเร	สฺสนฺติ
ม.	ภวิสฺสสิ	สฺสสิ	ภวิสฺสถ	สฺสถ
อุ.	ภวิสฺสามิ	สฺสามิ	ภวิสฺสาม	สฺสาม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ภวิสฺสเต	สฺสเต	ภวิสฺสนฺเต, ภวิสฺสเร	สฺสนฺเต
ม.	ภวิสฺสเส	สฺสเส	ภวิสฺสเว่ห	สฺสเว่ห
อุ.	ภวิสฺสํ	สฺสํ	ภวิสฺสาเม่ห	สฺสาเม่ห

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

ภวิสฺสติ = ภู ธาตุ + อิ อาคม + สฺสติ วิภัตติ

ภวิสฺสติ	ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายำ ในความมี ความเป็น
ภู	ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ
ภู + **สฺสติ**	ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ
ภู → โภ → ภว + สฺสติ	วุทธิ อู เป็น โอ, แปลง โอ เป็น อว,
ภว + **อิ** + สฺสติ	เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม
ภวิสฺสติ	ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม
	สำเร็จรูปเป็น **ภวิสฺสติ** จักมี, จักเป็น
	ปุริโส **ภวิสฺสติ**. อ.บุรุษ **จักมี**

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ปุริโส **ภวิสฺสติ**.	อ.บุรุษ จักมี	ปุริสา **ภวิสฺสนฺติ**.	อ.บุรุษ ท. จักมี
ม.	ตฺวำ **ภวิสฺสสิ**.	อ.ท่าน จักมี	ตุมฺเห **ภวิสฺสถ**.	อ.ท่าน ท. จักมี
อุ.	อหำ **ภวิสฺสามิ**.	อ.ข้าพเจ้า จักมี	มยำ **ภวิสฺสาม**.	อ.ข้าพเจ้า ท. จักมี

ภู ธาตุ ภวิสสันตีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(อภิ + ภู + ย + อิ + สฺสเต ... จักถูกครอบงำ)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อภิภูยิ**สฺสเต	สฺสเต	**อภิภูยิ**สฺสนฺเต, **อภิภูยิ**สฺสเร	สฺสนฺเต
ม.	**อภิภูยิ**สฺสเส	สฺสเส	**อภิภูยิ**สฺสเวฺห	สฺสเวฺห
อุ.	**อภิภูยิ**สฺสํ	สฺสํ	**อภิภูยิ**สฺสามฺเห	สฺสามฺเห

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

อภิภูยิสฺสเต = อภิ + ภู + ย + อิ + สฺสเต

อภิภูยิสฺสเต	ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
อภิ + **ภู**	ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ
อภิ + ภู + **สฺสเต**	ลง สฺสเต ภวิสสันตีวิภัตติ
อภิ + ภู + **ย** + สฺสเต	ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม
อภิ + ภู + ย + **อิ** + สฺสเต	เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม
อภิภู**ยิ**สฺสเต	ลบสระ อ หน้า ปกติสระ อิ หลัง, รวม
	สำเร็จรูปเป็น **อภิภูยิสฺสเต** จักถูกครอบงำ

ปณฺฑิเตน โกโธ **อภิภูยิสฺสเต**. อ.ความโกรธ อันบัณฑิต จักครอบงำ

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปณฺฑิเตน **โกโธ** **อภิภูยิสฺสเต**. อ.ความโกรธ อันบัณฑิต จักครอบงำ	ปณฺฑิเตน **โกธา** **อภิภูยิสฺสนฺเต**. อ.ความโกรธ ท. อันบัณฑิต จักครอบงำ
ม.	ปณฺฑิเตน **ตฺวํ** (โกโธ) **อภิภูยิสฺสเส**. อ.ท่าน (ความโกรธ) อันบัณฑิต จักครอบงำ	ปณฺฑิเตน **ตุมฺเห** (โกธา) **อภิภูยิสฺสเวฺห**. อ.ท่าน ท. (ความโกรธ) อันบัณฑิต จักครอบงำ
อุ.	ปณฺฑิเตน **อหํ** (โกโธ) **อภิภูยิสฺสํ**. อ.ข้าพเจ้า (ความโกรธ) อันบัณฑิต จักครอบงำ	ปณฺฑิเตน **มยํ** (โกธา) **อภิภูยิสฺสามฺห**. อ.ข้าพเจ้า ท. (ความโกรธ) อันบัณฑิต จักครอบงำ

ภู ธาตุ กาลาติปัตติวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(อ + ภู + อิ + สฺสา ... จักได้มีแล้ว, จักได้เป็นแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อภวิสฺสา, ภวิสฺสา,** **อภวิสฺส, ภวิสฺส**	สฺสา → สฺส	**อภวิสฺสํสุ, ภวิสฺสํสุ**	สฺสํสุ
ม.	**อภวิสฺเส, ภวิสฺเส,** **อภวิสฺส, ภวิสฺส**	สฺเส → สฺส	**อภวิสฺสถ, ภวิสฺสถ**	สฺสถ
อุ.	**อภวิสฺสํ, ภวิสฺสํ**	สฺสํ	**อภวิสฺสามฺหา, ภวิสฺสามฺหา,** **อภวิสฺสามฺห, ภวิสฺสามฺห**	สฺสามฺหา → สฺสามฺห

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อภวิสฺสถ, ภวิสฺสถ**	สฺสถ	**อภวิสฺสึสุ, ภวิสฺสึสุ**	สฺสึสุ (สฺสิสุ) *
ม.	**อภวิสฺสเส, ภวิสฺสเส**	สฺสเส	**อภวิสฺสเวฺห, ภวิสฺสเวฺห**	สฺสเวฺห
อุ.	**อภวิสฺสึ, ภวิสฺสึ**	สฺสึ	**อภวิสฺสามฺหเส, ภวิสฺสามฺหเส**	สฺสามฺหเส

* สฺสึสุ วิภัตติ ตามคัมภีร์โมคคัลลานะและสัททนีติ ส่วนคัมภีร์กัจจายนะและปทรูปสิทธิ ใช้เป็น สสิสุ วิภัตติ

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

อภวิสฺสา = อ + ภู + อิ + สฺสา

อภวิสฺสา	ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ ในความมี ความเป็น
ภู	ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ
ภู + **สฺสา**	ลง สฺสา กาลาติปัตติวิภัตติ
อ + ภู + สฺสา	ลง อ อาคม หน้าธาตุ
อ + **ภู → โภ → ภว** + สฺสา	วุทธิ อู เป็น โอ, แปลง โอ เป็น อว,
อ + ภว + **อิ** + สฺสา	ลง อิ อาคม
อภวิสฺสา	ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม
	สำเร็จรูปเป็น **อภวิสฺสา** จักได้มีแล้ว, จักได้เป็นแล้ว
	ปุริโส **อภวิสฺสา** อ.บุรุษ **จักได้มีแล้ว**

ตัวอย่างประโยค				
บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ปุริโส **อภวิสฺสา.**	อ.บุรุษ จักได้มีแล้ว	ปุริสา **อภวิสฺสึสุ.**	อ.บุรุษ ท. จักได้มีแล้ว
ม.	ตฺวํ **อภวิสฺเส.**	อ.ท่าน จักได้มีแล้ว	ตุมฺเห **อภวิสฺสถ.**	อ.ท่าน ท. จักได้มีแล้ว
อุ.	อหํ **อภวิสฺสํ.**	อ.ข้าพเจ้า จักได้มีแล้ว	มยํ **อภวิสฺสามฺหา.**	อ.ข้าพเจ้า ท. จักได้มีแล้ว

ภู ธาตุ กาลาติปัตติวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(อภิ + ภู + ย + อิ + สฺสถ ... จักถูกครอบงำแล้ว)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อภิภูยิสฺสถ**	สฺสถ	**อภิภูยิสฺสึสุ**	สฺสึสุ (สฺสิสุ) *
ม.	**อภิภูยิสฺสเส**	สฺสเส	**อภิภูยิสฺสเวฺห**	สฺสเวฺห
อุ.	**อภิภูยิสฺสึ**	สฺสึ	**อภิภูยิสฺสามฺหเส**	สฺสามฺหเส

อภิภูยิสฺสถ สำเร็จรูปมาจาก อภิ บทหน้า + ภู ธาตุ (สตฺตายํ ในความมี, ความเป็น) + ย ปัจจัย + อิ อาคม + สฺสถ วิภัตติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ, ลง สฺสถ วิภัตติ, ลง อ อาคม หน้าธาตุ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น อภิภูยิสฺสถ จักถูกครอบงำแล้ว

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปณฺฑิเตน **ทุกฺขํ** **อภิภูยิสฺสถ**. อ.ความทุกข์ อันบัณฑิต จักครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน **ทุกฺขานิ** **อภิภูยิสฺสึสุ**. อ.ความทุกข์ ท. อันบัณฑิต จักครอบงำแล้ว
ม.	ปณฺฑิเตน **ตฺวํ** (ทุกฺขํ) **อภิภูยิสฺสเส**. อ.ท่าน (ความทุกข์) อันบัณฑิต จักครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน **ตุมฺเห** (ทุกฺขานิ) **อภิภูยิสฺสเวฺห**. อ.ท่าน ท. (ความทุกข์) อันบัณฑิต จักครอบงำแล้ว
อุ.	ปณฺฑิเตน **อหํ** (ทุกฺขํ) **อภิภูยิสฺสึ**. อ.ข้าพเจ้า (ความทุกข์) อันบัณฑิต จักครอบงำแล้ว	ปณฺฑิเตน **มยํ** (ทุกฺขานิ) **อภิภูยิสฺสามฺหเส**. อ.ข้าพเจ้า ท. (ความทุกข์) อันบัณฑิต จักครอบงำแล้ว

ภูวาทิคณิกธาตุ

คจฺฉติ ปจติจฺฉติ ตุทติ ปวิสติ นุทติ,
โหติ สยติ ติฏฺฐติ ชุโหตฺยาทึ ภุวาทโย

คจฺฉติ	ย่อมไป	**ปจติ**	ย่อมหุง
อิจฺฉติ	ย่อมปรารถนา, ย่อมใคร่	**ตุทติ**	ย่อมแทง
ปวิสติ	ย่อมเข้าไป	**นุทติ**	ย่อมทิ้ง
โหติ	ย่อมมี	**สยติ**	ย่อมนอน
ติฏฺฐติ	ย่อมตั้ง, ย่อมยืน	**ชุโหติ**	ย่อมบวงสรวง

กิริยาเหล่านี้แจกปทมาลาเหมือน ภู ธาตุ

ภูวาทิคณิกธาตุ - ภูวาทิคณะ			
อาขยาต	ธาตุ + ปัจจัย + วิภัตติ	วิธีทำตัวรูปที่สำคัญ	ตัวอย่างประโยค (กัตตุวาจก)
คจฺฉติ	คมุ คติมฺหิ (ไป, ถึง, บรรลุ) + อ + ติ	แปลง มฺ เป็น จฺฉ	ปุริโส มคฺคํ **คจฺฉติ**. อ.บุรุษ ย่อมไป สู่หนทาง
ปจติ	ปจ ปาเก (หุง, ต้ม) + อ + ติ		สูโท โอทนํ **ปจติ**. อ.พ่อครัว ย่อมหุง ซึ่งข้าวสุก
อิจฺฉติ	อิสุ อิจฺฉากนฺตีสุ (ปรารถนา ใคร่) + อ + ติ	แปลง สฺ เป็น จฺฉ	โส สคฺคํ **อิจฺฉติ**. อ.เขา ย่อมปรารถนา ซึ่งสวรรค์
ตุทติ	ตุท พฺยถเน (ทิ่มแทง) + อ + ติ	ไม่วุทธิ	**ตุทนฺติ** วาจาหิ ชนา อสญฺญตา. อ.ชน ท. ผู้ไม่สำรวม ย่อมทิ่มแทง ด้วยวาจา ท.
ปวิสติ	ป + วิส ปเวสเน (เข้าไป) + อ + ติ	ไม่วุทธิ	โส คามํ **ปวิสติ**. อ.เขา ย่อมเข้าไป สู่หมู่บ้าน
นุทติ	นุท เขเป (ทิ้ง, ขจัด, บรรเทา) + อ + ติ	ไม่วุทธิ	ปมาทํ อปฺปมาเทน ยทา **นุทติ** ปณฺฑิโต. ในกาลใด อ.บัณฑิต ย่อมกำจัด ซึ่งความประมาท ด้วยความไม่ประมาท
โหติ	หู สตฺตายํ (มี, เป็น) + อ + ติ	ลบ อ ปัจจัย, วุทธิ อู เป็น โอ	โส **โหติ**. อ.เขา ย่อมมี, ย่อมเป็น
เสติ	สิ สเย (นอน) + อ + ติ	ลบ อ ปัจจัย, วุทธิ อิ เป็น เอ	โส **เสติ**. อ.เขา ย่อมนอน
สยติ	สิ สเย (นอน) + อ + ติ	วุทธิ อิ เป็น เอ, แปลง เอ เป็น อย	โส **สยติ**. อ.เขา ย่อมนอน
ติฏฺฐติ	ฐา คตินิวตฺติมฺหิ (หยุดการไป, ตั้ง, ยืน) + อ + ติ	ลบ อ ปัจจัย, แปลง ฐา เป็น ติฏฺฐ	โส **ติฏฺฐติ**. อ.เขา ย่อมยืน
ชุโหติ	หุ หฺพฺยปฺปทาเน (บวงสรวง) + อ + ติ	ซ้อน หุ ต้นธาตุ, แปลง หฺ ตัวหน้า เป็น ช, ลบ อ ปัจจัย, วุทธิ อุ เป็น โอ	ฆตสฺส อคฺคึ **ชุโหติ**. (อ.เขา) ย่อมบูชา ซึ่งไฟ ด้วยเนยใส [ฆตสฺส ลงฉัฏฐีวิภัตติ ในอรรถตติยาวิภัตติ]

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงบอกส่วนประกอบ คำแปล และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง อภิภูยิสฺสเต มาจาก อภิ + ภู ธาตุ + ย ปัจจัย + อิ อาคม + สฺสเต วิภัตติ
แปลว่า (อ.ความโกรธ) จักถูกครอบงำ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้
อภิภูยิสฺสเต ศัพท์เดิมคือ ภู สตฺตายํ (มี, เป็น) ตั้ง ภู ชื่อว่า ธาตุ, ลง สฺสเต ภวิสสันตีวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, นำพยัญชนะ ย ไปประกอบกับสระ อิ

๑. ภวิสฺสามิ มาจาก .....
แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้
.....
.....

๒. ภวิสฺสํ มาจาก .....
แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้
.....
.....

๓. อภิภูยิสฺสเวฺห มาจาก .....
แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้
.....
.....

๔. อภวิสฺสํสุ มาจาก .....
แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้
.....
.....

๕. อภิภูยิสฺสึ มาจาก .....
แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้
.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทอาขยาต แปล ยกตัวอย่างประโยคบาลีและแปลให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง สิ + อ + ถ = เสถ, สยถ แปลว่า จงนอน ขอจงนอน

เช่นประโยคว่า โภติโย กญฺญาโย ตุมฺเห สยถ.

แปลว่า แน่ะสาวน้อย ท. ผู้เจริญ อ.เธอ ท. จงนอน

๑. คมุ + อ + อามเส = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

๒. ป + วิส + อิ + สฺสาม = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

๓. อ + ปจ + อิ + สฺสา = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

๔. ฐา + อ + หิ = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

๕. อิสุ + อ + เอยฺยำ = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

ตอนที่ ๓ แปลประโยคไทยเป็นบาลีให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง แน่ะสาวน้อย ผู้เจริญ อ.ความทุกข์ อันเธอ จักครอบงำแล้ว

โภติ กญฺเญ ตยา ทุกฺขํ อภิภวิสฺสา.

๑. ดูก่อนบุรุษ ผู้เจริญ อ.ท่าน เป็นผู้มีศีล จักเป็น

แปลว่า.....

๒. อ.ความโกรธ ท. อันสาวน้อย ท. เหล่านี้ จักครอบงำ

แปลว่า.....

๓. อ.จิต ท. ของข้าพเจ้า ท. เป็นจิตดี จักได้เป็นแล้ว

แปลว่า.....

๔. อ.ท่าน (ตัณหา) อันหญิงผู้มีคุณ จักครอบงำแล้ว

แปลว่า.....

๕. ข้าแต่อาจารย์ ท. ผู้เจริญ อ.ข้าพเจ้า ท. เป็นผู้มีศีล จักเป็น

แปลว่า.....

๒. รุธาทิคณะ

ลง อ ปัจจัย และ นิคคหิต อาคม

รุธาทิกตฺตุวาจิโน

รุธาทิรูปอันกล่าวกัตตา

- **รุนฺธติ** ย่อมกั้น ย่อมปิด (รุ̆ธ + อ + ติ)
- **สุมฺภติ** ย่อมตี (สุ̆ภ + อ + ติ)
- **ฉินฺทติ** ย่อมตัด (ฉิ̆ท + อ + ติ)
- **ภินฺทติ** ย่อมทำลาย (ภิ̆ท + อ + ติ)
- **ยุญฺชติ** ย่อมพยายาม (ยุ̆ช + อ + ติ)
- **ภุญฺชติ** ย่อมกิน (ภุ̆ช + อ + ติ)
- **มุญฺจติ** ย่อมปล่อย (มุ̆จ + อ + ติ)

รุธาทิกมฺมวาจิโน

รุธาทิรูปอันกล่าวกรรม

- **นิรุชฺฌเต** ย่อมถูกกั้น (นิ + รุธ + ย + เต)
- **สุพฺภเต** ย่อมถูกตี (สุภ + ย + เต)
- **ฉิชฺชเต** ย่อมถูกตัด (ฉิท + ย + เต)
- **ภิชฺชเต** ย่อมถูกทำลาย (ภิท + ย + เต)
- **ยุชฺชเต** ย่อมถูกประกอบ (ยุช + ย + เต)
- **ภุชฺชเต** ย่อมถูกกิน (ภุช + ย + เต)
- **มุจฺจเต** ย่อมถูกปล่อย (มุจ + ย + เต)

๗๒. รุธาทิคณะ

หมู่บทนี้สำเร็จรูปโดยการลง **อ** ปัจจัย และ **นิคคหิต** อาคม ด้วยสูตรว่า รุธาทิโต นิคฺคหีตปุพฺพญฺจ ชื่อว่า **รุธาทิคณะ**

รุธ ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(รุ๎ธ + อ + ติ ... ย่อมกั้น, ย่อมปิด)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	รุนฺธติ, รุนฺเธ	ติ → เอ	รุนฺธนฺติ, รุนฺธเร	อนฺติ
ม.	รุนฺธสิ	สิ	รุนฺธถ	ถ
อุ.	รุนฺธามิ, รุนฺเธ	มิ → เอ	รุนฺธาม	ม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	รุนฺธเต	เต	รุนฺธนฺเต, รุนฺธเร	อนฺเต
ม.	รุนฺธเส	เส	รุนฺธเวฺห	เวฺห
อุ.	รุนฺเธ	เอ	รุนฺธาเมฺห	เมฺห

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

รุนฺธติ = รุ์ธ ธาตุ + อ ปัจจัย + ติ วิภัตติ

รุนฺธติ	ศัพท์เดิมคือ รุธ อาวรเณ ในการกั้น, การปิด
รุธ	ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ
รุธฺ **อ**	ลบสระที่สุดธาตุ
รุธฺ + **ติ**	ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ
รุ์ธ + **อ** + ติ	ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ
รุ**นฺ**ธ + อ + ติ	เพราะพยัญชนะวรรคอยู่หลัง แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุดวรรค (แปลง นิคคหิต เป็น นฺ)
รุนฺ**ธ**ติ	นำพยัญชนะ ธ ไปประกอบกับสระ อ
	สำเร็จรูปเป็น **รุนฺธติ** ย่อมกั้น, ย่อมปิด

ปุริโส มคฺคํ **รุนฺธติ**. อ.บุรุษ ย่อมปิด ซึ่งหนทาง

[หลังจาก รุธ ธาตุ ลง **อิ อี เอ** และ **โอ** ปัจจัย บ้าง เช่น รุนฺ**ธิ**ติ, รุนฺ**ธี**ติ, รุนฺ**เธ**ติ และ รุนฺ**โธ**ติ]

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริโส มคฺคํ รุนฺธติ. อ.บุรุษ ย่อมปิด ซึ่งหนทาง	ปุริสา มคฺคํ รุนฺธนฺติ. อ.บุรุษ ท. ย่อมปิด ซึ่งหนทาง
ม.	ตฺวํ มคฺคํ รุนฺธสิ. อ.ท่าน ย่อมปิด ซึ่งหนทาง	ตุมฺเห มคฺคํ รุนฺธถ. อ.ท่าน ท. ย่อมปิด ซึ่งหนทาง
อุ.	อหํ มคฺคํ รุนฺธามิ. อ.ข้าพเจ้า ย่อมปิด ซึ่งหนทาง	มยํ มคฺคํ รุนฺธาม. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมปิด ซึ่งหนทาง

รุธ ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(นิ + รุธ + ย + เต ... ย่อมถูกกั้น, ย่อมถูกปิด)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	นิรุชฺฌเต	เต	นิรุชฺฌนฺเต, นิรุชฺฌเร	อนฺเต → เร
ม.	นิรุชฺฌเส	เส	นิรุชฺฌเวฺห	เวฺห
อุ.	นิรุชฺเฌ	เอ	นิรุชฺฌามฺห	มฺห

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูปโดยย่อ

นิรุฒฺเต = นิ บทหน้า + รุธ ธาตุ + ย ปัจจัย + เต วิภัตติ

นิรุฒฺเต	ศัพท์เดิมคือ นิ + รุธ อาวรเณ ในการกั้น, การปิด
นิ + รุธ	ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ
นิ + รุธฺ **อ**	ลบสระที่สุดธาตุ
นิ + รุธฺ + **เต**	ลง เต วัตตมานาวิภัตติ
นิ + รุธฺ + **ย** + เต	ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม
นิ + รุ **ธฺย → ฒฺ** + เต	แปลง ธฺย เป็น ฒฺ
นิ + รุ **ฒฺ** + เต	ซ้อน ฒ หน้า ฒฺ
	สำเร็จรูปเป็น **นิรุฒฺเต** ย่อมถูกกั้น, ย่อมถูกปิด
ปุริเสน มคฺโค **นิรุฒฺเต.**	อ.หนทาง อันบุรุษ **ย่อมปิด**

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริเสน **มคฺโค นิรุฒฺเต.** อ.หนทาง อันบุรุษ ย่อมปิด	ปุริเสน **มคฺคา นิรุฒฺนฺเต.** อ.หนทาง ท. อันบุรุษ ย่อมปิด
ม.	ปุริเสน **ตฺวํ** (มคฺโค) **นิรุฒฺเส.** อ.ท่าน (หนทาง) อันบุรุษ ย่อมปิด	ปุริเสน **ตุมฺเห** (มคฺคา) **นิรุฒฺเวฺห.** อ.ท่าน ท. (หนทาง) อันบุรุษ ย่อมปิด
อุ.	ปุริเสน **อหํ** (มคฺโค) **นิรุฒฺเฒ.** อ.ข้าพเจ้า (หนทาง) อันบุรุษ ย่อมปิด	ปุริเสน **มยํ** (มคฺคา) **นิรุฒฺมาเมฺห.** อ.ข้าพเจ้า ท. (หนทาง) อันบุรุษ ย่อมปิด

รุธ ธาตุ ปัญจมีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(รุ̆ธ + อ + ตุ ... จงปิด, ขอจงปิด)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	รุนฺธตุ, รุนฺเธ	ตุ → เอ	รุนฺธนฺตุ	อนฺตุ
ม.	รุนฺธาหิ, รุนฺธ	หิ	รุนฺธถ	ถ
อุ.	รุนฺธามิ, รุนฺเธ	มิ → เอ	รุนฺธาม	ม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	รุนฺธตำ	ตำ	รุนฺธนฺตำ	อนฺตำ
ม.	รุนฺธสฺสุ	สฺสุ	รุนฺธโวฺห	โวฺห
อุ.	รุนฺเธ	เอ	รุนฺธามเส	อามเส

รุนฺธตุ สำเร็จรูปมาจาก รุ̆ธ + อ + ตุ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ตุ วิภัตติ, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ, แปลงนิคคหิต เป็น น, รวม สำเร็จรูปเป็น รุนฺธตุ จงปิด, ขอจงปิด

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริโส มคฺคํ **รุนฺธตุ**. อ.บุรุษ จงปิด ซึ่งหนทาง	ปุริสา มคฺคํ **รุนฺธนฺตุ**. อ.บุรุษ ท. จงปิด ซึ่งหนทาง
ม.	ตฺวํ มคฺคํ **รุนฺธาหิ**. อ.ท่าน จงปิด ซึ่งหนทาง	ตุมฺเห มคฺคํ **รุนฺธถ**. อ.ท่าน ท. จงปิด ซึ่งหนทาง
อุ.	อหํ มคฺคํ **รุนฺธามิ**. อ.ข้าพเจ้า จงปิด ซึ่งหนทาง	มยํ มคฺคํ **รุนฺธาม**. อ.ข้าพเจ้า ท. จงปิด ซึ่งหนทาง

รุธ ธาตุ ปัญจมีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(นิ + รุธ + ย + ตํ ... จงถูกปิด, ขอจงถูกปิด)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	นิรุชฺฌตํ	ตํ	นิรุชฺฌนฺตํ	อนฺตํ
ม.	นิรุชฺฌสฺสุ	สฺสุ	นิรุชฺฌโวฺห	โวฺห
อุ.	นิรุชฺเฌ	เอ	นิรุชฺฌามเส	อามเส

นิรุชฺฌตํ สำเร็จรูปมาจาก นิ + รุธ + ย + ตํ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ตํ วิภัตติ,
ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, แปลง ธฺย เป็น ฌ, ซ้อน ชฺ หน้า ฌ,
สำเร็จรูปเป็น **นิรุชฺฌตํ** จงถูกปิด, ขอจงถูกปิด

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริเสน **มคฺโค** **นิรุชฺฌตุ**. อ.หนทาง อันบุรุษ จงปิด	ปุริเสน **มคฺคา** **นิรุชฺฌนฺตุ**. อ.หนทาง ท. อันบุรุษ จงปิด
ม.	ปุริเสน **ตฺวํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌสฺสุ**. อ.ท่าน (หนทาง) อันบุรุษ จงปิด	ปุริเสน **ตุมฺเห** (มคฺคา) **นิรุชฺฌโวฺห**. อ.ท่าน ท. (หนทาง) อันบุรุษ จงปิด
อุ.	ปุริเสน **อหํ** (มคฺโค) **นิรุชฺเฌ**. อ.ข้าพเจ้า (หนทาง) อันบุรุษ จงปิด	ปุริเสน **มยํ** (มคฺคา) **นิรุชฺฌามเส**. อ.ข้าพเจ้า ท. (หนทาง) อันบุรุษ จงปิด

รุธ ธาตุ สัตตมีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(รุธ + อ + เอยฺย ... ควรปิด, พึงปิด)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**รุนฺเธยฺย, รุนฺเธ**	เอยฺย → เอ	**รุนฺเธยฺยุ**	เอยฺยุ
ม.	**รุนฺเธยฺยาสิ, รุนฺเธ**	เอยฺยาสิ → เอ	**รุนฺเธยฺยาถ**	เอยฺยาถ
อุ.	**รุนฺเธยฺยามิ, รุนฺเธ**	เอยฺยามิ → เอ	**รุนฺเธยฺยาม**	เอยฺยาม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	รุนฺเธถ	เอถ	รุนฺเธรํ	เอรํ
ม.	รุนฺเธโถ	เอโถ	รุนฺเธยฺยาโวฺห	เอยฺยาโวฺห
อุ.	รุนฺเธยฺยํ, รุนฺเธ	เอยฺยํ → เอ	รุนฺเธยฺยาเมฺห	เอยฺยาเมฺห

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริโส มคฺคํ รุนฺเธยฺย. อ.บุรุษ พึงปิด ซึ่งหนทาง	ปุริสา มคฺคํ รุนฺเธยฺยุ. อ.บุรุษ ท. พึงปิด ซึ่งหนทาง
ม.	ตฺวํ มคฺคํ รุนฺเธยฺยาสิ. อ.ท่าน พึงปิด ซึ่งหนทาง	ตุมฺเห มคฺคํ รุนฺเธยฺยาถ. อ.ท่าน ท. พึงปิด ซึ่งหนทาง
อุ.	อหํ มคฺคํ รุนฺเธยฺยามิ. อ.ข้าพเจ้า พึงปิด ซึ่งหนทาง	มยํ มคฺคํ รุนฺเธยฺยาม. อ.ข้าพเจ้า ท. พึงปิด ซึ่งหนทาง

รุธ ธาตุ สัตตมีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(นิ + รุธ + ย + เอถ ... ควรถูกปิด, พึงถูกปิด)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	นิรุชฺเฌถ	เอถ	นิรุชฺเฌรํ	เอรํ
ม.	นิรุชฺเฌโถ	เอโถ	นิรุชฺเฌยฺยาโวฺห	เอยฺยาโวฺห
อุ.	นิรุชฺเฌยฺยํ, นิรุชฺเฌ	เอยฺยํ → เอ	นิรุชฺเฌยฺยาเมฺห	เอยฺยาเมฺห

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริเสน มคฺโค นิรุชฺเฌถ. อ.หนทาง อันบุรุษ พึงปิด	ปุริเสน มคฺคา นิรุชฺเฌรํ. อ.หนทาง ท. อันบุรุษ พึงปิด
ม.	ปุริเสน ตฺวํ (มคฺโค) นิรุชฺเฌโถ. อ.ท่าน (หนทาง) อันบุรุษ พึงปิด	ปุริเสน ตุมฺเห (มคฺคา) นิรุชฺเฌยฺยาโวฺห. อ.ท่าน ท. (หนทาง) อันบุรุษ พึงปิด
อุ.	ปุริเสน อหํ (มคฺโค) นิรุชฺเฌยฺยํ. อ.ข้าพเจ้า (หนทาง) อันบุรุษ พึงปิด	ปุริเสน มยํ (มคฺคา) นิรุชฺเฌยฺยาเมฺห. อ.ข้าพเจ้า ท. (หนทาง) อันบุรุษ พึงปิด

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงบอกส่วนประกอบ คำแปล และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง รุนฺธติ มาจาก รุ๎ธ + อ + ติ

แปลว่า ย่อมปิด, ย่อมกั้น มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

รุนฺธติ ศัพท์เดิมคือ รุธ อาวรเณ ในการกั้น, การปิด, ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ, แปลงนิคคหิต เป็น น, รวม สำเร็จรูปเป็น รุนฺธติ

๑. รุนฺธ มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. นิรุชฺเฌ มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. รุนฺธเวฺห มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. นิรุชฺฌามฺห มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. รุนฺธเส มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทกิริยาอาขยาต และแปลประโยคบาลีเป็นไทย ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง ปุริโส มคฺคํ ..... (รุ̆ธ + อ + ติ)

แปลว่า.....

ปุริโส มคฺคํ รุนฺธติ.

แปลว่า อ.บุรุษ ย่อมปิด ซึ่งหนทาง

๑. โภติโย กญฺญาโย ตุมฺเห มคฺเค ..... (รุ̆ธ + อ + โวฺห)

แปลว่า.....

.....

๒. โภนฺโต ทารกา ตุมฺเหหิ มคฺคา ..... (นิ + รุธ + ย + เอรๆ)

แปลว่า.....

.....

๓. เห มคฺค ตีหิ ชเนหิ ตฺวๆ ..... (นิ + รุธ + ย + สฺสุ)

แปลว่า.....

.....

๔. โภ ปุริส ตฺวๆ อิมๆ มคฺคํ ..... (รุ̆ธ + อ + เอยฺยาสิ)

แปลว่า.....

.....

๕. โภติ วธุ มยา อิเม มคฺคา ..... (นิ + รุธ + ย + อนฺเต)

แปลว่า.....

.....

รุธ ธาตุ ปโรกขาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(รุ̊ธ + อ + อ ... กั้นแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	รุรุนฺธ, รุโรธ	อ	รุรุนฺธุ	อุ
ม.	รุรุนฺเธ	เอ	รุรุนฺธิตฺถ	ตฺถ
อุ.	รุรุนฺธํ	อํ	รุรุนฺธิมฺห	มฺห

รุรุนฺธ สำเร็จรูปมาจาก รุ̊ธ + อ + อ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง อ ปโรกขาวิภัตติ, ซ้อน รุ เป็น รุรุ, รุ ตัวหน้า ชื่อว่า อัพภาส, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคมหลังสระต้นธาตุ, แปลงนิคคหิต เป็น น, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวมสำเร็จรูปเป็น รุรุนฺธ ปิดแล้ว

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	รุรุนฺธิตฺถ	ตฺถ	รุรุนฺธิเร	เร
ม.	รุรุนฺธิตฺโถ	ตฺโถ	รุรุนฺธิโวฺห	โวฺห
อุ.	รุรุนฺธิ	อิ (อึ) *	รุรุนฺธิเมฺห	เมฺห

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	**ปุริโส** กิร มคฺคํ **รุรุนฺธ**. ได้ยินว่า อ.บุรุษ ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	**ปุริสา** กิร มคฺคํ **รุรุนฺธุ**. ได้ยินว่า อ.บุรุษ ท. ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง
ม.	**ตฺวํ** กิร มคฺคํ **รุรุนฺเธ**. ได้ยินว่า อ.ท่าน ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	**ตุมฺเห** กิร มคฺคํ **รุรุนฺธิตฺถ**. ได้ยินว่า อ.ท่าน ท. ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง
อุ.	**อหํ** กิร มคฺคํ **รุรุนฺธึ**. ได้ยินว่า อ.ข้าพเจ้า ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	**มยํ** กิร มคฺคํ **รุรุนฺธิมฺห**. ได้ยินว่า อ.ข้าพเจ้า ท. ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง

รุธ ธาตุ ปโรกขาวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(นิ + รุธ + ย + อิ + ตฺถ ... ย่อมถูกกั้น, ย่อมถูกปิด)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**นิรุชฺฌิตฺถ**	ตฺถ	**นิรุชฺฌิเร**	เร
ม.	**นิรุชฺฌิตฺโถ**	ตฺโถ	**นิรุชฺฌิวฺหฺ**	วฺหฺ
อุ.	**นิรุชฺฌิ**	อิ (อึ) *	**นิรุชฺฌิเมฺห**	เมฺห

นิรุชฺฌิตฺถ สำเร็จรูปมาจาก นิ + รุธ + ย + อิ + ตฺถ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, แปลง ธฺย เป็น ฌ, ซ้อน ชฺ, เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง สำเร็จรูปเป็น นิรุชฺฌิตฺถ ย่อมถูกกั้น, ย่อมถูกปิด

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริเสน กิร **มคฺโค นิรุชฺฌิตฺถ.** ได้ยินว่า อ.หนทาง อันบุรุษ ปิดแล้ว	ปุริเสน กิร **มคฺคา นิรุชฺฌิเร.** ได้ยินว่า อ.หนทาง ท. อันบุรุษ ปิดแล้ว
ม.	ปุริเสน กิร **ตฺวํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌิตฺโถ.** ได้ยินว่า อ.ท่าน (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว	ปุริเสน กิร **ตุมฺเห** (มคฺคา) **นิรุชฺฌิโวฺห.** ได้ยินว่า อ.ท่าน ท. (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว
อุ.	ปุริเสน กิร **อหํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌิ.** ได้ยินว่า อ.ข้าพเจ้า (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว	ปุริเสน กิร **มยํ** (มคฺคา) **นิรุชฺฌิเมฺห.** ได้ยินว่า อ.ข้าพเจ้า ท. (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว

รุธ ธาตุ หิยยัตตนีภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(อ + รุ̆ธ + อ + อา ... ได้ปิดแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อรุนฺธา, รุนฺธา, อรุนฺธ, รุนฺธ**	อา → อ	**อรุนฺธู, รุนฺธู, อรุนฺธุ, รุนฺธุ**	อู → อุ
ม.	**อรุนฺโธ, รุนฺโธ, อรุนฺธ, รุนฺธ, อรุนฺธิ, รุนฺธิ**	โอ → อ, อิ	**อรุนฺธตฺถ, รุนฺธตฺถ, อรุนฺธถ, รุนฺธถ**	ตฺถ → ถ
อุ.	**อรุนฺธ, รุนฺธ**	อ (อำ)	**อรุนฺธมฺหา, รุนฺธมฺหา, อรุนฺธมฺห, รุนฺธมฺห**	มฺหา → มฺห

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อรุนฺธตฺถ, รุนฺธตฺถ, อรุนฺธถ, รุนฺธถ	ตฺถ	อรุนฺธตฺถุ, รุนฺธตฺถุ	ตฺถุ
ม.	อรุนฺธเส, รุนฺธเส	เส	อรุนฺธวฺหุ, รุนฺธวฺหุ	วฺหุ
อุ.	อรุนฺธึ, รุนฺธึ	อึ	อรุนฺธมฺหเส, รุนฺธมฺหเส	มฺหเส

อรุนฺธตฺถ สำเร็จรูปมาจาก อ + รุ̊ธ + อ + ตฺถ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ตฺถ หิยยัตตนี วิภัตติ, ลง อ อาคม หน้าธาตุ, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ, แปลงนิคคหิต เป็น นฺ, รวม สำเร็จรูปเป็น อรุนฺธตฺถ ได้ปิดแล้ว

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	**ปุริโส** มคฺคํ **อรุนฺธา**. อ.บุรุษ ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	**ปุริสา** มคฺคํ **อรุนฺธู**. อ.บุรุษ ท. ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง
ม.	**ตฺวํ** มคฺคํ **อรุนฺโธ**. อ.ท่าน ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	**ตุมฺเห** มคฺคํ **อรุนฺธตฺถ**. อ.ท่าน ท. ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง
อุ.	**อหํ** มคฺคํ **อรุนฺธ**. อ.ข้าพเจ้า ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	**มยํ** มคฺคํ **อรุนฺธมฺหา**. อ.ข้าพเจ้า ท. ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง

รุธ ธาตุ หิยยัตตนีภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(นิ + รุธ + ย + ตฺถ ... ถูกปิดแล้ว)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**นิรุชฺฌตฺถ, นิรุชฺฌถ**	ตฺถ → ถ	**นิรุชฺฌตฺถุ**	ตฺถุ
ม.	**นิรุชฺฌเส**	เส	**นิรุชฺฌวฺหุ**	วฺหุ
อุ.	**นิรุชฺฌึ**	อึ	**นิรุชฺฌมฺหเส**	มฺหเส

นิรุชฺฌตฺถ สำเร็จรูปมาจาก นิ + รุธ + ย + ตฺถ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ตฺถ วิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, แปลง ธฺย เป็น ฌ, ซ้อน ชฺ หน้า ฌ, สำเร็จรูปเป็น นิรุชฺฌตฺถ ถูกปิดแล้ว

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริเสน **มคฺโค** **นิรุชฺฌตฺถ**. อ.หนทาง อันบุรุษ ปิดแล้ว	ปุริเสน **มคฺคา** **นิรุชฺฌตฺถุ**. อ.หนทาง ท. อันบุรุษ ปิดแล้ว
ม.	ปุริเสน **ตฺวํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌเส**. อ.ท่าน (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว	ปุริเสน **ตุมฺเห** (มคฺคา) **นิรุชฺฌวฺหุ**. อ.ท่าน ท. (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว
อุ.	ปุริเสน **อหํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌึ**. อ.ข้าพเจ้า (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว	ปุริเสน **มยํ** (มคฺคา) **นิรุชฺฌมฺหเส**. อ.ข้าพเจ้า ท. (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว

รุธ ธาตุ อัชชตนีภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(อ + รุ̆ธ + อ + อี ... ได้ปิดแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อรุนฺธี, รุนฺธี, อรุนฺธิ, รุนฺธิ	อี → อิ	อรุนฺธุุ̆, รุนฺธุุ̆, อรุนฺธีสุ, รุนฺธีสุ, อรุนฺธสุ, รุนฺธสุ	อุุ̆ → อีสุ, อสุ
ม.	อรุนฺโธ, รุนฺโธ, อรุนฺธ, รุนฺธ, อรุนฺธิ, รุนฺธิ	โอ → อ, อิ	อรุนฺธิตฺถ, รุนฺธิตฺถ, อรุนฺธุตฺถ, รุนฺธุตฺถ	ตฺถ
อุ.	อรุนฺธึ, รุนฺธึ	อึ	อรุนฺธิมฺหา, รุนฺธิมฺหา, อรุนฺธิมฺห, รุนฺธิมฺห, อรุนฺธุมฺหา, รุนฺธุมฺหา, อรุนฺธุมฺห, รุนฺธุมฺห	มฺหา → มฺห

อรุนฺธี สำเร็จรูปมาจาก อ + รุ̆ธ + อ + อี มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลง อี วิภัตติ, ลง อ อาคม หน้าธาตุ, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ, แปลงนิคคหิต เป็น น, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น อรุนฺธี ได้ปิดแล้ว

อรุนฺธุตฺถ สำเร็จรูปมาจาก อ + รุ̆ธ + อ + อุ + ตฺถ วิภัตติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลง ตฺถ วิภัตติ, ลง อ อาคม หน้าธาตุ, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ, เพราะ ตฺถ วิภัตติ ลง อุ อาคม,แปลงนิคคหิต เป็น น, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น อรุนฺธุตฺถ ได้ปิดแล้ว

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อรุนฺธา, รุนฺธา, อรุนฺธิตฺถ, รุนฺธิตฺถ	อา → ตฺถ	อรุนฺธู, รุนฺธู, อรุนฺธุ, รุนฺธุ	อู → อุ
ม.	อรุนฺธิเส, รุนฺธิเส	เส	อรุนฺธิวฺหํ, รุนฺธิวฺหํ	วฺหํ
อุ.	อรุนฺธ, รุนฺธ, อรุนฺธํ, รุนฺธํ	อ (อ̆)	อรุนฺธิเมฺห, รุนฺธิเมฺห	เมฺห

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริโส มคฺคํ อรุนฺธี. อ.บุรุษ ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	ปุริสา มคฺคํ อรุนฺธุ. อ.บุรุษ ท. ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง
ม.	ตฺวํ มคฺคํ อรุนฺโธ. อ.ท่าน ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	ตุมฺเห มคฺคํ อรุนฺธิตฺถ. อ.ท่าน ท. ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง
อุ.	อหํ มคฺคํ อรุนฺธึ อ.ข้าพเจ้า ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	มยํ มคฺคํ อรุนฺธิมฺหา. อ.ข้าพเจ้า ท. ได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง

รุธ ธาตุ อัชชตนีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(นิ + รุธ + ย + อา ... ควรถูกปิด, พึงถูกปิด)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**นิรุชฺฌา, นิรุชฺฌิตฺถ**	อา → ตฺถ	**นิรุชฺฌู, นิรุชฺฌุ**	อู → อุ
ม.	**นิรุชฺฌิเส**	เส	**นิรุชฺฌิวฺหํ**	วฺหํ
อุ.	**นิรุชฺฌ, นิรุชฺฌึ**	อ (อึ)	**นิรุชฺฌิเมฺห**	เมฺห

นิรุชฺฌา สำเร็จรูปมาจาก นิ + รุธ + ย + อา มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลง อา วิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, แปลง ธฺย เป็น ฌ, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺฌ สำเร็จรูปเป็น นิรุชฺฌา ถูกปิดแล้ว

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริเสน **มคฺโค นิรุชฺฌา**. อ.หนทาง อันบุรุษ ปิดแล้ว	ปุริเสน **มคฺคา นิรุชฺฌู**. อ.หนทาง ท. อันบุรุษ ปิดแล้ว
ม.	ปุริเสน **ตฺวึ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌิเส**. อ.ท่าน (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว	ปุริเสน **ตุมฺเห** (มคฺคา) **นิรุชฺฌิวฺหํ**. อ.ท่าน ท. (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว
อุ.	ปุริเสน **อหํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌ**. อ.ข้าพเจ้า (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว	ปุริเสน **มยึ** (มคฺคา) **นิรุชฺฌิเมฺห**. อ.ข้าพเจ้า ท. (หนทาง) อันบุรุษ ปิดแล้ว

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงบอกส่วนประกอบ คำแปล และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง อรุนฺธา มาจาก อ + รุ̊ธ + อ + อา

แปลว่า ได้กั้นแล้ว, ได้ปิดแล้ว มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

อรุนฺธา ศัพท์เดิมคือ รุธ อาวรเณ ในการกั้น, การปิด, ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ, ลง อา หิยยัตตนีวิภัตติ, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ, แปลงนิคคหิต เป็น นฺ, ลบสระ อ หน้า ปกติสระ อา หลัง รวม สำเร็จรูปเป็น อรุนฺธา

๑. รุรุนฺธิมฺห มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. นิรุชฺฌิเร มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. อรุนฺธึ มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. อรุนฺธิเส มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. นิรุชฺฌ มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทกิริยาอาขยาต และแปลประโยคบาลีเป็นไทย ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง อหำ กิร อิมำ มคฺคำ ..... (รุ̆ธ + อ + อำ)

แปลว่า.....

อหำ กิร อิมำ มคฺคำ รุรุนฺธ.

แปลว่า ได้ยินว่า อ.ข้าพเจ้า ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง นี้

๑. กาหิจิ อิตฺถีหิ มคฺโค ..... (นิ + รุ̆ธ + ย + อา)

แปลว่า.....

.....

๒. โภติ ยุวติ มยำ อิเม มคฺเค ..... (อ + รุ̆ธ + อ + อิ + มฺหา)

แปลว่า.....

.....

๓. ปญฺจหิ นารีหิ สพฺเพ มคฺคา ..... (นิ + รุ̆ธ + ย + ตฺถุ̆)

แปลว่า.....

.....

๔. ตุมฺเห กิร อมู มคฺเค ..... (รุ̆ธ + อ + อิ + โวฺห)

แปลว่า.....

.....

๕. เอตาย กุมาริกาย ตฺวำ (มคฺโค) ..... (นิ + รุ̆ธ + ย + เส)

แปลว่า.....

.....

รุธ ธาตุ ภวิสสันตีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(รุ̆ธ + อ + อิ + สฺสติ ... จักกั้น, จักปิด)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	รุนฺธิสฺสติ	สฺสติ	รุนฺธิสฺสนฺติ, รุนฺธิสฺสเร	สฺสนฺติ
ม.	รุนฺธิสฺสสิ	สฺสสิ	รุนฺธิสฺสถ	สฺสถ
อุ.	รุนฺธิสฺสามิ	สฺสามิ	รุนฺธิสฺสาม	สฺสาม

รุนฺธิสฺสติ สำเร็จรูปมาจาก รุ̆ธ + อ + อิ + สฺสติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ, เพราะอสัพพธาตุก-วิภัตติ ลง อิ อาคม, แปลงนิคคหิต เป็น นฺ, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวมสำเร็จรูปเป็น รุนฺธิสฺสติ จักปิด

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	รุนฺธิสฺสเต	สฺสเต	รุนฺธิสฺสนฺเต, รุนฺธิสฺสเร	สฺสนฺเต
ม.	รุนฺธิสฺสเส	สฺสเส	รุนฺธิสฺสเวฺห	สฺสเวฺห
อุ.	รุนฺธิสฺสํ	สฺสํ	รุนฺธิสฺสาเมฺห	สฺสาเมฺห

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	**ปุริโส** มคฺคํ **รุนฺธิสฺสติ.** อ.บุรุษ จักปิด ซึ่งหนทาง	**ปุริสา** มคฺคํ **รุนฺธิสฺสนฺติ.** อ.บุรุษ ท. จักปิด ซึ่งหนทาง
ม.	**ตฺวํ** มคฺคํ **รุนฺธิสฺสสิ.** อ.ท่าน จักปิด ซึ่งหนทาง	**ตุมฺเห** มคฺคํ **รุนฺธิสฺสถ.** อ.ท่าน ท. จักปิด ซึ่งหนทาง
อุ.	**อหํ** มคฺคํ **รุนฺธิสฺสามิ.** อ.ข้าพเจ้า จักปิด ซึ่งหนทาง	**มยํ** มคฺคํ **รุนฺธิสฺสาม.** อ.ข้าพเจ้า ท. จักปิด ซึ่งหนทาง

รุธ ธาตุ ภวิสสันตีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(นิ + รุธ + ย + อิ + สฺสเต ... จักถูกกั้น, จักถูกปิด)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	นิรุชฺฌิสฺสเต	สฺสเต	นิรุชฺฌิสฺสนฺเต, นิรุชฺฌิสฺสเร	สฺสนฺเต
ม.	นิรุชฺฌิสฺสเส	สฺสเส	นิรุชฺฌิสฺสเวฺห	สฺสเวฺห
อุ.	นิรุชฺฌิสฺสํ	สฺสํ	นิรุชฺฌิสฺสาเมฺห	สฺสาเมฺห

นิรุชฺฌิสฺสเต สำเร็จรูปมาจาก นิ + รุธ + ย + อิ + สฺสเต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :- ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง สฺสเต ภวิสสันตีวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, แปลง ธฺย เป็น ฌ, ซ้อน ชฺ หน้า ฌ, เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวมสำเร็จรูปเป็น นิรุชฺฌิสฺสเต จักถูกกั้น, จักถูกปิด

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริเสน **มคฺโค** **นิรุชฺฌิสฺสเต**. อ.หนทาง อันบุรุษ จักปิด	ปุริเสน **มคฺคา** **นิรุชฺฌิสฺสนฺเต**. อ.หนทาง ท. อันบุรุษ จักปิด
ม.	ปุริเสน **ตฺวํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌิสฺสเส**. อ.ท่าน (หนทาง) อันบุรุษ จักปิด	ปุริเสน **ตุมฺเห** (มคฺคา) **นิรุชฺฌิสฺสเวฺห**. อ.ท่าน ท. (หนทาง) อันบุรุษ จักปิด
อุ.	ปุริเสน **อหํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌิสฺสํ**. อ.ข้าพเจ้า (หนทาง) อันบุรุษ จักปิด	ปุริเสน **มยํ** (มคฺคา) **นิรุชฺฌิสฺสามฺห**. อ.ข้าพเจ้า ท. (หนทาง) อันบุรุษ จักปิด

รุธ ธาตุ กาลาติปัตติวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(อ + รุ̊ธ + อ + อิ + สฺสา ... จักได้กั้นแล้ว, จักได้ปิดแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อรุนฺธิสฺสา, รุนฺธิสฺสา, อรุนฺธิสฺส, รุนฺธิสฺส	สฺสา → สฺส	อรุนฺธิสฺสํสุ, รุนฺธิสฺสํสุ	สฺสุ
ม.	อรุนฺธิสฺเส, รุนฺธิสฺเส, อรุนฺธิสฺส, รุนฺธิสฺส	สฺเส → สฺส	อรุนฺธิสฺสถ, รุนฺธิสฺสถ	สฺสถ
อุ.	อรุนฺธิสฺสํ, รุนฺธิสฺสํ	สฺสํ	อรุนฺธิสฺสามฺหา, รุนฺธิสฺสามฺหา, อรุนฺธิสฺสามฺห, รุนฺธิสฺสามฺห	สฺสามฺหา → สฺสามฺห

อรุนฺธิสฺสา สำเร็จรูปมาจาก อ + รุ̊ธ + อ + อิ + สฺสา มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง สฺสา กาลาติปัตติวิภัตติ, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ, เพราะอสัพพธาตุก-วิภัตติ ลง อิ อาคม, แปลงนิคคหิต เป็น นฺ, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวมสำเร็จรูปเป็น อรุนฺธิสฺสา จักได้กั้นแล้ว, จักได้ปิดแล้ว

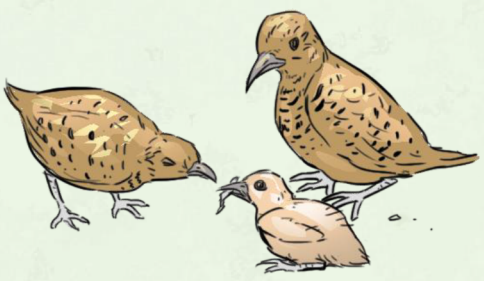

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อรุนฺธิสฺสถ, รุนฺธิสฺสถ	สฺสถ	อรุนฺธิสฺสึสุ, รุนฺธิสฺสึสุ	สฺสึสุ (สฺสิสุ)
ม.	อรุนฺธิสฺสเส, รุนฺธิสฺสเส	สฺสเส	อรุนฺธิสฺสเวฺห, รุนฺธิสฺสเวฺห	สฺสเวฺห
อุ.	อรุนฺธิสฺสึ, รุนฺธิสฺสึ	สฺสึ	อรุนฺธิสฺสามฺหเส, รุนฺธิสฺสามฺหเส	สฺสามฺหเส

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	**ปุริโส** มคฺคํ **อรุนฺธิสฺสถ**. อ.บุรุษ จักได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	**ปุริสา** มคฺคํ **อรุนฺธิสฺสึสุ**. อ.บุรุษ ท. จักได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง
ม.	**ตฺวํ** มคฺคํ **อรุนฺธิสฺสเส**. อ.ท่าน จักได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	**ตุมฺเห** มคฺคํ **อรุนฺธิสฺสเวฺห**. อ.ท่าน ท. จักได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง
อุ.	**อหํ** มคฺคํ **อรุนฺธิสฺสึ**. อ.ข้าพเจ้า จักได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง	**มยํ** มคฺคํ **อรุนฺธิสฺสามฺหเส**. อ.ข้าพเจ้า ท. จักได้ปิดแล้ว ซึ่งหนทาง

รุธ ธาตุ กาลาติปัตติวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(นิ + รุธ + ย + อิ + สฺสถ ... จักถูกกั้นแล้ว, จักถูกปิดแล้ว)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	นิรุชฺฌิสฺสถ	สฺสถ	นิรุชฺฌิสฺสึสุ	สฺสึสุ (สฺสิสุ)
ม.	นิรุชฺฌิสฺสเส	สฺสเส	นิรุชฺฌิสฺสเวฺห	สฺสเวฺห
อุ.	นิรุชฺฌิสฺสึ	สฺสึ	นิรุชฺฌิสฺสามฺหเส	สฺสามฺหเส

นิรุชฺฌิสฺสถ สำเร็จรูปมาจาก นิ + รุธ + ย + อิ + สฺสถ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :- ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ (อาวรเณ = กั้น, ปิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง สฺสถ กาลาติปัตติวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, แปลง ธฺย เป็น ฌ, ซ้อน ชฺ หน้า ฌ, เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น นิรุชฺฌิสฺสถ จักถูกกั้นแล้ว, จักถูกปิดแล้ว

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	ปุริเสน **มคฺโค นิรุชฺฌิสฺสถ.** อ.หนทาง อันบุรุษ จักปิดแล้ว	ปุริเสน **มคฺคา นิรุชฺฌิสฺสึสุ.** อ.หนทาง ท. อันบุรุษ จักปิดแล้ว
ม.	ปุริเสน **ตฺวํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌิสฺสเส.** อ.ท่าน (หนทาง) อันบุรุษ จักปิดแล้ว	ปุริเสน **ตุมฺเห** (มคฺคา) **นิรุชฺฌิสฺสเวฺห.** อ.ท่าน ท. (หนทาง) อันบุรุษ จักปิดแล้ว
อุ.	ปุริเสน **อหํ** (มคฺโค) **นิรุชฺฌิสฺสึ.** อ.ข้าพเจ้า (หนทาง) อันบุรุษ จักปิดแล้ว	ปุริเสน **มยํ** (มคฺคา) **นิรุชฺฌิสฺสามฺหเส.** อ.ข้าพเจ้า ท. (หนทาง) อันบุรุษ จักปิดแล้ว

รุธาทิคณิกธาตุ

สุมฺภติ ฉินฺทติ เจว ภินฺทติ ยุญฺชติ ตถา,
ภุญฺชติ มุญฺจติ จาปิ รุธาทิกตฺตุวาจิโน.

นิรุชฺฌเต สุพฺภเต จ ฉิชฺชเต ภิชฺชเต ตถา,
ยุชฺชเต ภุชฺชเต จาปิ มุจฺจเต กมฺมวาจิโน.

สุมฺภติ	ย่อมตี	**ฉินฺทติ**	ย่อมตัด
ภินฺทติ	ย่อมทำลาย	**ยุญฺชติ**	ย่อมพยายาม
ภุญฺชติ	ย่อมกิน	**มุญฺจติ**	ย่อมปล่อย

รุธาทิกตฺตุวาจิโน เป็นรุธาทิรูปอันกล่าวกัตตา

นิรุชฺฌเต	ย่อมถูกกั้น	**สุพฺภเต**	ย่อมถูกตี
ฉิชฺชเต	ย่อมถูกตัด	**ภิชฺชเต**	ย่อมถูกทำลาย
ยุชฺชเต	ย่อมถูกประกอบ	**ภุชฺชเต**	ย่อมถูกกิน
มุจฺจเต	ย่อมถูกปล่อย		

กมฺมวาจิโน เป็นรูปอันกล่าวกรรม

รุธาทิคณิกธาตุ - รุธาทิคณะ				
อาขยาต	ธาตุ + ปัจจัย + วิภัตติ	วิธีทำตัวรูปที่สำคัญ	ตัวอย่างประโยค	วาจก
สุมฺภติ	สุภ ปหาเร ประหาร, ทุบตี. สุ̆ภ + อ + ติ	เพราะพยัญชนะอยู่หลัง แปลงนิคคหิต เป็น มฺ	โส คาโว **สุมฺภติ**. อ.เขา ย่อมตี ซึ่งวัว ท.	กัตตุ
ฉินฺทติ	ฉิทิ ทฺวิธากรเณ ตัด. ฉิทิ + อ + ติ	เพราะพยัญชนะอยู่หลัง แปลงนิคคหิต เป็น นฺ	โส ผรสุนา รุกฺขํ **ฉินฺทติ**. อ.เขา ย่อมตัด ซึ่งต้นไม้ ด้วยขวาน	กัตตุ
ภินฺทติ	ภิท, ภิทิ วิทารเณ ทำลาย. ภิ̆ท + อ + ติ	เพราะพยัญชนะอยู่หลัง แปลงนิคคหิต เป็น นฺ	เทวทตฺโต สงฺฆ์ **ภินฺทติ**. อ.พระเทวทัต ย่อมทำลาย ซึ่งสงฆ์	กัตตุ
ยุญฺชติ	ยุช โยเค พยายาม, กระทำ, ประกอบ. ยุ̆ช + อ + ติ	เพราะพยัญชนะอยู่หลัง แปลงนิคคหิต เป็น ญ	โส ภาวนำ **ยุญฺชติ**. อ.เขา ย่อมประกอบ ซึ่งภาวนา	กัตตุ
ภุญฺชติ	ภุช ปาลนพฺยวหรเณ รักษา, กิน. ภุ̆ช + อ + ติ	เพราะพยัญชนะอยู่หลัง แปลงนิคคหิต เป็น ญ	โส ภตฺตำ **ภุญฺชติ**. อ.เขา ย่อมกิน ซึ่งข้าว	กัตตุ
มุญฺจติ	มุจ โมจเน ปล่อย. มุ̆จ + อ + ติ	เพราะพยัญชนะอยู่หลัง แปลงนิคคหิต เป็น ญ	โส มิคำ พนฺธนา **มุญฺจติ**. อ.เขา ย่อมปล่อย ซึ่งเนื้อ จากบ่วง	กัตตุ
นิรุชฺฌเต	รุธ อาวรเณ กั้น, ปิด. นิ + รุธ + ย + เต	แปลง ธฺย เป็น ฌ, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺฌ	เตน มคฺโค **นิรุชฺฌเต**. อ.หนทาง อันเขา ย่อมปิด	กัมมะ
สุพฺภเต	สุภ ปหาเร ประหาร, ทุบตี. สุภ + ย + เต	แปลง ย ปัจจัย เป็น ภ, แปลง ภฺ เป็น พฺ	เตน คาโว **สุพฺภนฺเต**. อ.วัว ท. อันเขา ย่อมตี	กัมมะ
ฉิชฺชเต	ฉิทิ ทฺวิธากรเณ ตัด. ฉิทิ + ย + เต	แปลง ทฺย เป็น ช, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺช	เตน ผรสุนา รุกฺโข **ฉิชฺชเต**. อ.ต้นไม้ อันเขา ย่อมตัด ด้วยขวาน	กัมมะ
ภิชฺชเต	ภิท, ภิทิ วิทารเณ ทำลาย. ภิท + ย + เต	แปลง ทฺย เป็น ช, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺช	เทวทตฺเตน สงฺฆ์ **ภิชฺชเต**. อ.สงฆ์ อันพระเทวทัต ย่อมทำลาย	กัมมะ
ยุชฺชเต	ยุช โยเค พยายาม, กระทำ, ประกอบ. ยุช + ย + เต	แปลง ทฺย เป็น ช, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺช	เตน ภาวนา **ยุชฺชเต**. อ.ภาวนา อันเขา ย่อมประกอบ	กัมมะ
ภุชฺชเต	ภุช ปาลนพฺยวหรเณ รักษา, กิน. ภุช + ย + เต	แปลง ทฺย เป็น ช, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺช	เตน ภตฺตำ **ภุชฺชเต.** อ.ข้าว อันเขา ย่อมกิน	กัมมะ
มุจฺจเต	มุจ โมจเน ปล่อย. มุจ + ย + เต	แปลง จฺย เป็น จ, ซ้อน จฺ เป็น จฺจ	เตน มิโค พนฺธนา **มุจฺจเต**. อ.เนื้อ อันเขา ย่อมปล่อย จากบ่วง	กัมมะ

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงเขียนคำบาลี ส่วนประกอบ และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง (บุรุษ) จักปิด บาลีว่า (ปุริโส) รุนฺธิสฺสติ

สำเร็จรูปมาจาก รุ̆ธ + อ + อิ + สฺสติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

รุนฺธิสฺสติ ศัพท์เดิมคือ รุธ อาวรเณ (กั้น, ปิด), ตั้ง รุธ ชื่อว่า ธาตุ, ลบสระที่สุด ธาตุ, ลง สฺสติ ภวิสสันตีวิภัตติ, ลง อ ปัจจัย และนิคคหิตอาคม หลังสระต้นธาตุ, เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม, แปลงนิคคหิต เป็น นฺ, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น รุนฺธิสฺสติ จักปิด

๑. (ท่าน ท.) จักได้ปิดแล้ว บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. (หนทาง ท.) จักถูกปิด บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. (นางคหบดี ท.) จักปิด บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. (ข้าพเจ้า ท.) จักปิดแล้ว บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. (ท่าน) จักถูกปิดแล้ว บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทอาขยาต แปล ยกตัวอย่างประโยคบาลีและแปลให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง สุ ภ + อ + ถ = สุมฺภถ แปลว่า จงตี, ขอจงตี

เช่นประโยคว่า โภนฺโต ทารกา ตุมฺเห คาวึ สุมฺภถ.

แปลว่า แน่ะเด็กชาย ท. ผู้เจริญ อ.เธอ ท. จงตี ซึ่งวัว

๑. สุ ภ + อ + เอยฺยาถ = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

๒. ภุ ช + อ + อิ + สฺสามิ = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

๓. ฉี ท + อ + หิ = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

๔. มุ จ + ย + อิ + สฺสนฺเต = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

๕. ภุ ช + ย + อิ + สฺสึสุ = ... แปลว่า.....

เช่นประโยคว่า.....

แปลว่า.....

ตอนที่ ๓ แปลประโยคไทยเป็นบาลีให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง แน่ะเด็กชาย ผู้เจริญ อ.ข้าว ท. อันเธอ จักกิน

โภ ทารก ตยา ภตฺตานิ ภุชฺชิสฺสนฺเต.

๑. แน่ะหญิงสาว ผู้เจริญ อ.หนทาง อันเธอ จักปิด

แปลว่า.....

๒. อ.สาวน้อย นี้ จักปล่อยแล้ว ซึ่งสุนัข จากบ่วง

แปลว่า.....

๓. อ.ข้าวสุก ท. เหล่านั่น อันภิกษุ ท. ทั้งปวง จักฉันแล้ว

แปลว่า.....

๔. แน่ะหนทาง ผู้เจริญ อ.ท่าน อันสาวน้อย นั่น จักได้ปิดแล้ว

แปลว่า.....

๕. แน่ะบุรุษ ท. ผู้เจริญ อ.ข้าพเจ้า ท. จักตัด ซึ่งต้นไม้ ท. ด้วยขวาน

แปลว่า.....

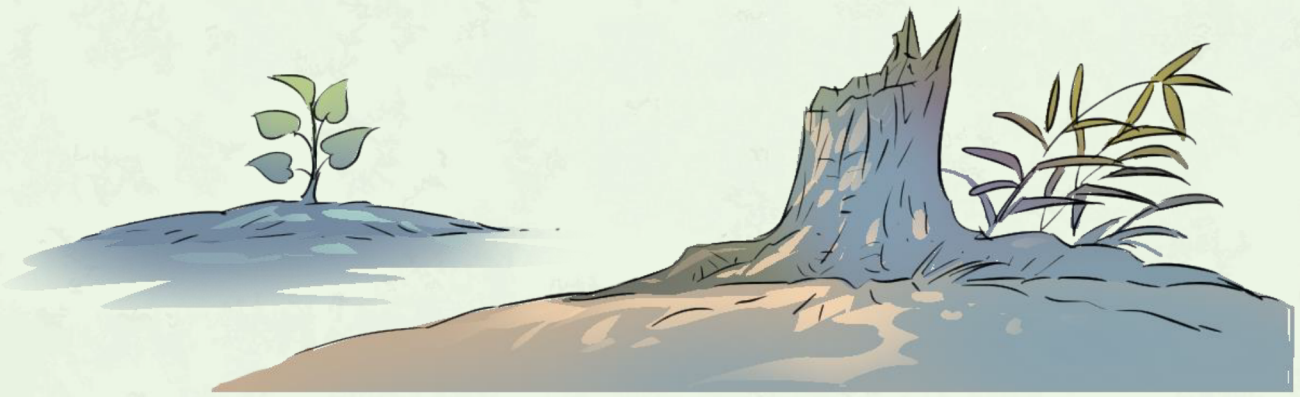

๓. ทิวาทิคณะ

หมวด ทิวุ ธาตุ ลง ย ปัจจัย

ทิพฺพติ ย่อมเล่น (ทิวุ + ย + ติ)	**อุปฺปชฺชติ** ย่อมเกิดขึ้น (อุ + ปท + ย + ติ)	**อาปชฺชติ** ย่อมถึง (อา + ปท + ย + ติ)
กุชฺฌติ ย่อมโกรธ (กุธ + ย + ติ)	**ตุสฺสติ** ย่อมยินดี (ตุส + ย + ติ)	**วิชฺฌติ** ย่อมยิง, ย่อมแทง (วิธ + ย + ติ)
มญฺญติ ย่อมสำคัญ, ย่อมรู้ (มน + ย + ติ)	**สมาทิยติ** ย่อมสมาทาน (สํ + อา + ทา + ย + ติ)	**ปจฺจติ** ย่อมสุก, ย่อมไหม้ (ปจ + ย + ติ)
มุจฺจติ ย่อมพ้น (มุจ + ย + ติ)	**ฉิชฺชติ** ย่อมขาด (ฉิทิ + ย + ติ)	**ภิชฺชติ** ย่อมแตก (ภิทิ + ย + ติ)

ทิวาทิคณะ + **ปัจจัย** + **วิภัตติอาขยาต** → **บทอาขยาต**

ทิวุ (เล่น) + **ย** + **ติ** → **ทิพฺพติ** ย่อมเล่น

๗๓. ทิวาทิคณะ

หมู่ศัพท์ที่สำเร็จรูปโดยการลง **ย** วิกรณปัจจัย ด้วยสูตรว่า ทิวาทิโต โย ชื่อว่า **ทิวาทิคณะ**

ทิวุ ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ทิวุ + ย + ติ ... เล่นอยู่, ย่อมเล่น, จะเล่น)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ทิพฺพติ, ทิพฺเพ	ติ → เอ	ทิพฺพนฺติ, ทิพฺพเร	อนฺติ
ม.	ทิพฺพสิ	สิ	ทิพฺพถ	ถ
อุ.	ทิพฺพามิ, ทิพฺเพ	มิ → เอ	ทิพฺพาม	ม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ทิพฺพเต	เต	ทิพฺพนฺเต, ทิพฺพเร	อนฺเต
ม.	ทิพฺพเส	เส	ทิพฺพเวฺห	เวฺห
อุ.	ทิพฺเพ	เอ	ทิพฺพาเมฺห	เมฺห

ตัวอย่างวิธีทำตัวรูป

ทิพฺพติ = ทิวุ ธาตุ + ย ปัจจัย + ติ วิภัตติ

ทิพฺพติ	ศัพท์เดิมคือ ทิวุ กีฬายํ ในการเล่น
ทิวุ	ตั้ง ทิวุ ชื่อว่า ธาตุ
ทิวฺ **อุ**	ลบสระที่สุดธาตุ
ทิวฺ + **ติ**	ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ
ทิวฺ + **ย** + ติ	ลง ย ปัจจัย
ทิ **วฺย → ว** + ติ	แปลง วฺย เป็น ว
ทิ **วฺว → พฺพ** + ติ	ซ้อน วฺ เป็น วฺว, แปลง วฺว เป็น พฺพ
	สำเร็จรูปเป็น **ทิพฺพติ** ย่อมเล่น

เทโว กามคุเณหิ **ทิพฺพติ**. อ.เทวดา ย่อมเพลิดเพลิน ด้วยกามคุณ ท.

อกฺขธุตฺโต อกฺเขน **ทิพฺพติ**. อ.นักเลงสกา ย่อมเล่น ด้วยลูกสกา

[อกฺข (อก คติยํ + ข) ลูกเต๋า, ลูกบาศก์, ลูกสกา, คะแนน. อกติ เอเตนาติ อกฺโข. ลูกเต๋าที่ใช้เล่นชื่อว่า อักขะ. เทว อกฺขธุตฺตา อกฺเขหิ ทิพฺพึสุ. นักพนัน ๒ คน ทอดลูกเต๋าเล่นกัน *(อภิธานวรรณนา หน้า ๖๑๙)*]

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	**เทโว** กามคุเณหิ **ทิพฺพติ**. อ.เทวดา ย่อมเพลิดเพลิน ด้วยกามคุณ ท.	**เทวา** กามคุเณหิ **ทิพฺพนฺติ**. อ.เทวดา ท. ย่อมเพลิดเพลิน ด้วยกามคุณ ท.
ม.	**ตฺวํ** กามคุเณหิ **ทิพฺพสิ**. อ.ท่าน ย่อมเพลิดเพลิน ด้วยกามคุณ ท.	**ตุมฺเห** กามคุเณหิ **ทิพฺพถ**. อ.ท่าน ท. ย่อมเพลิดเพลิน ด้วยกามคุณ ท.
อุ.	**อหํ** กามคุเณหิ **ทิพฺพามิ**. อ.ข้าพเจ้า ย่อมเพลิดเพลิน ด้วยกามคุณ ท.	**มยํ** กามคุเณหิ **ทิพฺพาม**. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมเพลิดเพลิน ด้วยกามคุณ ท.

ทิวุ ธาตุ ปัญจมีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ทิวุ + ย + ตุ ... จงเล่น, ขอจงเล่น)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ทิพฺพตุ, ทิพฺเพ	ตุ → เอ	ทิพฺพนฺตุ	อนฺตุ
ม.	ทิพฺพาหิ, ทิพฺพ	หิ	ทิพฺพถ	ถ
อุ.	ทิพฺพามิ, ทิพฺเพ	มิ → เอ	ทิพฺพาม	ม

ทิพฺพตุ สำเร็จรูปมาจาก ทิวุ + ย + ตุ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง ทิวุ ชื่อว่า ธาตุ (กีฬายํ = เล่น), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ตุ ปัญจมีวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย, แปลง วฺย เป็น ว, ซ้อน วฺ เป็น วฺว, แปลง วฺว เป็น พฺพ

สำเร็จรูปเป็น ทิพฺพตุ จงเล่น, ขอจงเล่น

อกฺขธุตฺโต อกฺเขน **ทิพฺพตุ**. อ.นักเลงสกา จงเล่น ด้วยลูกสกา

ทิวุ ธาตุ ปโรกขาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ทิวุ + ย + อ ... เล่นแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ทิทิพฺพ	อ	ทิทิพฺพุ	อุ
ม.	ทิทิพฺเพ	เอ	ทิทิพฺพิตฺถ	ตฺถ
อุ.	ทิทิพฺพํ	อํ	ทิทิพฺพิมฺห	มฺห

ทิทิพฺพ สำเร็จรูปมาจาก ทิวุ + ย + อ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง ทิวุ ชื่อว่า ธาตุ (กีฬายํ = เล่น), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง อ ปโรกขาวิภัตติ, ซ้อน ทิ เป็น ทิทิ, ทิ ตัวหน้า ชื่อว่า อัพภาส, ลง ย ปัจจัย, แปลง วฺย เป็น ว, ซ้อน วฺ เป็น วฺว, แปลง วฺว เป็น พฺพ, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น ทิทิพฺพ เล่นแล้ว

โส กิร อกฺเขน **ทิทิพฺพ**. ได้ยินว่า อ.เขา เล่นแล้ว ด้วยลูกสกา

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ทิทิพฺพิตฺถ	ตฺถ	ทิทิพฺพิเร	เร
ม.	ทิทิพฺพิตฺโถ	ตฺโถ	ทิทิพฺพิวฺห	โวฺห
อุ.	ทิทิพฺพิ	อิ (อึ)	ทิทิพฺพิเมฺห	เมฺห

ทิทิพฺพิตฺถ สำเร็จรูปมาจาก ทิวุ + ย + อิ + ตฺถ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง ทิวุ ชื่อว่า ธาตุ (กีฬายํ = เล่น), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ตฺถ ปโรกขาวิภัตติ, ซ้อน ทิ เป็น ทิทิ, ทิ ตัวหน้า ชื่อว่า อัพภาส, ลง ย ปัจจัย, แปลง วฺย เป็น ว, ซ้อน วฺ เป็น วฺว, แปลง วฺว เป็น พฺพ, เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น ทิทิพฺพิตฺถ เล่นแล้ว

โส กิร อกฺเขน **ทิทิพฺพิตฺถ**. ได้ยินว่า อ.เขา เล่นแล้ว ด้วยลูกสกา

ปท ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(อา + ปท + ย + ติ ... ถึงอยู่, ย่อมถึง, จะถึง)

อาปชฺชติ, อาปชฺเช. อาปชฺชนฺติ, อาปชฺชเร เป็นต้น แจกปทมาลาเหมือน ทิวุ ธาตุ

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**อาปชฺชติ, อาปชฺเช**	ติ → เอ	**อาปชฺชนฺติ, อาปชฺชเร**	**อนฺติ**
ม.	**อาปชฺชสิ**	**สิ**	**อาปชฺชถ**	**ถ**
อุ.	**อาปชฺชามิ, อาปชฺเช**	มิ → เอ	**อาปชฺชาม**	**ม**

อาปชฺชติ สำเร็จรูปมาจาก อา + ปท + ย + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง ปท ชื่อว่า ธาตุ (คติยํ = ไป, ถึง, บรรลุ), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานา วิภัตติ, แปลง ทฺย เป็น ช, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺช, สำเร็จรูปเป็น อาปชฺชติ ย่อมถึง, ย่อมต้อง

อาปตฺตึ **อาปชฺชติ**. (อ.ภิกษุ) ย่อมต้อง ซึ่งอาบัติ

ในทิวาทิคณะ กัมมวาจก ก็เหมือนกับ กัตตุวาจก คือ ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม เมื่อสำเร็จรูปแล้วก็เหมือนกับกัตตุวาจก ดังนั้น จะไม่แสดงอีก และในวิภัตติที่เหลือมี อัชชตนี เป็นต้น ก็ให้นักศึกษาประกอบเหมือนในภูวาทิคณะที่แสดงมาแล้ว

ทิวาทิคณิกธาตุ

อุปฺปชฺชติ อาปชฺชติ กุชฺฌติ ตุสฺสติ ตถา,
วิชฺฌติ มญฺญติ เจว สมาทิยติ ปจฺจติ,
มุจฺจติ ฉิชฺชติ เจว ภิชฺชติ จ ทิวาทโย.

อุปฺปชฺชติ	ย่อมเกิดขึ้น	**อาปชฺชติ**	ย่อมถึง, ย่อมต้อง
กุชฺฌติ	ย่อมโกรธ	**ตุสฺสติ**	ย่อมยินดี
วิชฺฌติ	ย่อมยิง, ย่อมแทง, ย่อมเจาะ	**มญฺญติ**	ย่อมสำคัญ, ย่อมรู้
สมาทิยติ	ย่อมถือเอาด้วยดี, ย่อมสมาทาน	**ปจฺจติ**	ย่อมสุก, ย่อมเผล็ดผล, ย่อมไหม้
มุจฺจติ	ย่อมพ้น	**ฉิชฺชติ**	ย่อมขาด
ภิชฺชติ	ย่อมแตก		
ทิวาทิโย	เป็นทิวาทิธาตุ		

ทิวาทิคณิกธาตุ - ทิวาทิคณะ			
อาขยาต	ธาตุ + ปัจจัย + วิภัตติ	วิธีทำตัวรูปที่สำคัญ	ตัวอย่างประโยค (กัตตุวาจก)
อุปฺปชฺชติ	ปท คติมฺหิ ไป. อุ + ปท + ย + ติ	แปลง ทฺย เป็น ช, ซ้อน ช เป็น ชฺช, ซ้อน ปฺ เป็น ปฺป	ตสฺส โรโค **อุปฺปชฺชติ**. อ.โรค ของเขา ย่อมเกิดขึ้น
อาปชฺชติ	ปท คติมฺหิ ไป. อา + ปท + ย + ติ	แปลง ทฺย เป็น ช, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺช	(โส) อาปตฺตึ **อาปชฺชติ**. (อ.ภิกษุ นั้น) ย่อมต้อง ซึ่งอาบัติ
กุชฺฌติ	กุธ โกเป โกรธ. กุธ + ย + ติ	แปลง ธฺย เป็น ฌ, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺฌ	โส ตสฺส ปุริสสฺส **กุชฺฌติ**. อ.เขา ย่อมโกรธ ต่อบุรุษ นั้น
ตุสฺสติ	ตุส ปีติมฺหิ ยินดี. ตุส + ย + ติ	แปลง ย เป็น ปุพพรูปคือ ส (แปลง ย เป็น ส)	โส ยถาลทฺเธน **ตุสฺสติ**. (อ.ภิกษุ) นั้น ย่อมยินดี ด้วยปัจจัยอันสมควรแก่ปัจจัย อันตนได้แล้ว
วิชฺฌติ	วิธ ตาฬเน ยิง, แทง, เจาะ. วิธ + ย + ติ	แปลง ธฺย เป็น ฌ, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺฌ	ปกฺขสฺมา **วิชฺฌติ** มิคํ ลุทฺทโก. อ.นายพราน ย่อมยิง ซึ่งเนื้อ จากปักษ์
มญฺญติ	มน ญาเณ รู้. มน + ย + ติ	แปลง นฺย เป็น ญ, ซ้อน ญฺ เป็น ญฺญ	โส อตฺถานตฺถํ **มญฺญติ**. อ.เขา ย่อมรู้ ซึ่งสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์
สมาทิยติ	ทา อาทาเน ถือเอา. สํ + อา + ทา + ย + ติ	แปลง อา ของ ทา ธาตุ เป็น อิ, แปลงนิคคหิตเป็น ม	โส สีลํ **สมาทิยติ**. อ.เขา ย่อมสมาทาน ซึ่งศีล
ปจฺจติ	ปจ ปาเก หุง, ต้ม, สุก, ไหม้. ปจ + ย + ติ	แปลง จฺย เป็น จ, ซ้อน จฺ เป็น จฺจ	กมฺมํ **ปจฺจติ**. อ.กรรม ย่อมเผล็ดผล รุกฺขผลานิ **ปจฺจนฺติ**. อ.ผลไม้ ท. ย่อมสุก
มุจฺจติ	มุจ โมกฺเข พ้น. มุจ + ย + ติ	แปลง จฺย เป็น จ, ซ้อน จฺ เป็น จฺจ	โส ทุกฺขโต **มุจฺจติ**. อ.เขา ย่อมพ้น จากทุกข์
ฉิชฺชติ	ฉิทิ ภิชฺชเน ขาด, ทะลุ. ฉิทิ + ย + ติ	แปลง ทฺย เป็น ช, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺช	สุตฺตํ **ฉิชฺชติ**. อ.เส้นด้าย ย่อมขาด
ภิชฺชติ	ภิทิ ภิชฺชเน แตก, สลาย. ภิทิ + ย + ติ	แปลง ทฺย เป็น ช, ซ้อน ชฺ เป็น ชฺช	ภิชฺชนธมฺมํ **ภิชฺชติ**. อ.สิ่งอันมีการแตกไป เป็นธรรมดา ย่อมแตกไป

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงเขียนคำบาลี ส่วนประกอบ และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง (ข้าพเจ้า) จักเล่น บาลีว่า (อหำ) ทิพฺพิสฺสามิ

สำเร็จรูปมาจาก ทิวุ + ย + อิ + สฺสามิ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

ตั้ง ทิวุ ชื่อว่า ธาตุ (กีฬายำ = เล่น), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง สฺสามิ ภวิสสันตีวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย, แปลง วฺย เป็น ว, ซ้อน วฺ เป็น วฺว, แปลง วฺว เป็น พฺพ, เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวมสำเร็จรูปเป็น ทิพฺพิสฺสามิ

๑. (ท่าน ท.) เล่นแล้ว บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. (ข้าพเจ้า) ขอจงเล่น บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. (เทวดา ท.) พึงเล่น บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. (นักเลงสกา) จักเล่น บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. (ท่าน) เล่นอยู่ บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทอาขยาต แปล ยกตัวอย่างประโยคบาลีและแปลให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง วิธ + ย + สิ = วิชฺฌสิ แปลว่า ย่อมยิง
เช่นประโยคว่า ตฺวํ มม คาวํ วิชฺฌสิ.
แปลว่า อ.ท่าน ย่อมยิง ซึ่งวัว ของข้าพเจ้า

๑. สํ + อา + ทา + ย + เอยฺยามิ = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

๒. ตุส + ย + อิ + สฺสสิ = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

๓. ปจ + ย + อนฺติ = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

๔. กุธ + ย + มิ = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

๕. อุ + ปท + ย + อิ + สฺสา = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

ตอนที่ ๓ แปลประโยคไทยเป็นบาลีให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง อ.พระพุทธเจ้า ย่อมเสด็จอุบัติ ในโลก

พุทฺโธ โลเก อุปฺปชฺชติ.

๑. อ.สาวน้อย ท. เหล่านี้ พึงโกรธ ต่อทาสหญิง นั้น

แปลว่า.....

๒. แน่ะอุบาสิกา ผู้เจริญ อ.เธอ จงสมาทาน ซึ่งศีล ท.

แปลว่า.....

๓. อ.ผล ท. ของต้นหว้า ท. ได้สุกแล้ว

แปลว่า.....

๔. อ.เส้นด้าย ท. เหล่านี้ จักขาดไป

แปลว่า.....

๕. อ.ภัย ท. จักเกิดขึ้น จากคนพาล ท. เหล่านี้

แปลว่า.....

๔. สฺวาทิคณะ

หมวด สุ ธาตุ ลง ณุ, ณา, และ อุณา ปัจจัย

สฺวาทิคณะ อรรถกัตตา

- **สุโณติ, สุณาติ** ย่อมฟัง (สุ + ณุ, ณา + ติ)
- **ปาปุณาติ** ย่อมถึง (ป + อป + อุณา + ติ)
- **ปหิณาติ** ย่อมส่งไป (ป + หิ + ณา + ติ)
- **มิโนติ** ย่อมตวง, ย่อมใส่ (มิ + ณุ + ติ)
- **สกฺกุณาติ** ย่อมสามารถ (สก + อุณา + ติ)

สฺวาทิคณะ อรรถกรรมและภาวะ

- **สูยเต** ย่อมถูกฟัง (สุ + ย + เต)
- **ปาปียเต** ย่อมถูกถึง (ป + อป + อิ + ย + เต)
- **ปหียเต** ย่อมถูกส่งไป (ป + หิ + ย + เต)
- **มียเต** ย่อมถูกตวง, ย่อมถูกใส่ (มิ + ย + เต)
- **สกฺกเต** ความสามารถ (สก + ย + เต)

สฺวาทิคณะ	+	ปัจจัย	+	วิภัตติอาขยาต → บทอาขยาต
สุ (ฟัง, ได้ยิน)	+	ณา	+	ติ → สุณาติ ย่อมฟัง

๗๔. สฺวาทิคณะ

หมู่ธาตุที่สำเร็จรูปโดยการลง **ณุ, ณา, อุณา** วิกรณปัจจัย ด้วยสูตรว่า สฺวาทิโต ณุณาอุณา จ ชื่อว่า **สฺวาทิคณะ**

สุ ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(สุ + ณุ, ณา + ติ ... ฟังอยู่, ย่อมฟัง, จะฟัง)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**สุโณติ, สุณาติ, สุเณ**	ติ → เอ	**สุณนฺติ**	**อนฺติ**
ม.	**สุโณสิ, สุณาสิ, สุณสิ**	สิ	**สุโณถ, สุณาถ**	ถ
อุ.	**สุโณมิ, สุณามิ, สุเณ**	มิ → เอ	**สุโณม, สุณาม**	ม

สุโณติ สำเร็จรูปมาจาก สุ + ณุ + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง สุ ชื่อว่า ธาตุ (สวเณ = ฟัง), ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง ณุ ปัจจัย, วุทธิ อุ ของ ณุ ปัจจัย เป็น โอ (จ ศัพท์ ใน อณฺเณสุ จ), สำเร็จรูปเป็น สุโณติ ย่อมฟัง

โส ธมฺมํ **สุโณติ**. อ.เขา ย่อมฟัง ซึ่งธรรม.

สุณนฺติ สำเร็จรูปมาจาก สุ + ณุ, ณา + อนฺติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง สุ ชื่อว่า ธาตุ (สวเณ = ฟัง), ลง อนฺติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง ณุ ปัจจัย, วุทธิ อุ เป็น โอ, ลบสระ โอ หน้า ปกติสระ อ หลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น สุณนฺติ ย่อมฟัง

เต ธมฺมํ **สุณนฺติ**. อ.เขา ท. ย่อมฟัง ซึ่งธรรม.

สุณสิ สำเร็จรูปมาจาก สุ + ณา + สิ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง สุ ชื่อว่า ธาตุ (สวเณ = ฟัง), ลง สิ วัตตมานาวิภัตติ, ลง ณา ปัจจัย, รัสสะ อา ของ ณา ปัจจัย เป็น อ (กฺวจิ ธาตุฯ) สำเร็จรูปเป็น สุณสิ (อ.ท่าน) ย่อมฟัง

ตฺวํ ธมฺมํ **สุณสิ**. อ.ท่าน ย่อมฟัง ซึ่งธรรม

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	**โส** ธมฺมํ **สุโณติ**. อ.เขา ย่อมฟัง ซึ่งธรรม	**เต** ธมฺมํ **สุณนฺติ**. อ.เขา ท. ย่อมฟัง ซึ่งธรรม
ม.	**ตฺวํ** ธมฺมํ **สุโณสิ**. อ.ท่าน ย่อมฟัง ซึ่งธรรม	**ตุมฺเห** ธมฺมํ **สุโณถ**. อ.ท่าน ท. ย่อมฟัง ซึ่งธรรม
อุ.	**อหํ** ธมฺมํ **สุโณมิ**. อ.ข้าพเจ้า ย่อมฟัง ซึ่งธรรม	**มยํ** ธมฺมํ **สุโณม**. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมฟัง ซึ่งธรรม

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	สุณเต	เต	สุณนฺเต	อนฺเต
ม.	สุณเส	เส	สุณเวฺห	เวฺห
อุ.	สุเณ	เอ	สุณาเมฺห	เมฺห

สุ ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(สุ + ย + เต ... ถูกฟังอยู่, ย่อมถูกฟัง, จะถูกฟัง)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	สูยเต	เต	สูยนฺเต, สูยเร	อนฺเต → เอ
ม.	สูยเส	เส	สูยเวฺห	เวฺห
อุ.	สูเย	เอ	สูยาเมฺห	เมฺห

สูยเต สำเร็จรูปมาจาก สุ + ย + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง สุ ชื่อว่า ธาตุ (สวเณ = ฟัง), ลง เต วัตตมานาวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, ทีฆะ อุ เป็น อู (กฺวจิ ธาตฺวาฯ) สำเร็จรูปเป็น สูยเต ย่อมถูกฟัง, (อันเขา) ย่อมฟัง

เตน ธมฺโม **สูยเต**. อ.ธรรม อันเขา ย่อมฟัง

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	เตน **ธมฺโม สูยเต.** อ.ธรรม อันเขา ย่อมฟัง	เตน **ธมฺมา สูยนฺเต.** อ.ธรรม ท. อันเขา ย่อมฟัง
ม.	เตน **ตฺวํ** (ธมฺโม) **สูยเส.** อ.ท่าน (ธรรม) อันเขา ย่อมฟัง	เตน **ตุมฺเห** (ธมฺมา) **สูยเวฺห.** อ.ท่าน ท. (ธรรม) อันเขา ย่อมฟัง
อุ.	เตน **อหํ** (ธมฺโม) **สูเย.** อ.ข้าพเจ้า (ธรรม) อันเขา ย่อมฟัง	เตน **มยํ** (ธมฺมา) **สูยาเมฺห.** อ.ข้าพเจ้า ท. (ธรรม) อันเขา ย่อมฟัง

สุ ธาตุ ปัญจมีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(สุ + ณุ, ณา + ตุ ... จงฟัง, ขอจงฟัง)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**สุโณตุ, สุณาตุ, สุเณ**	ตุ → เอ	**สุณนฺตุ**	**อนฺตุ**
ม.	**สุโณหิ, สุณาหิ, สุณ**	หิ	**สุโณถ, สุณาถ**	ถ
อุ.	**สุโณมิ, สุณามิ, สุเณ**	มิ → เอ	**สุโณม, สุณาม**	ม

สุณ สำเร็จรูปมาจาก สุ + ณา + หิ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง สุ ชื่อว่า ธาตุ (สวเณ = ฟัง), ลง หิ ปัญจมีวิภัตติ, ลง ณา ปัจจัย, รัสสะ อา เป็น อ, ลบ หิ วิภัตติ สำเร็จรูปเป็น สุณ จงฟัง, ขอจงฟัง

ตฺวํ ธมฺมํ **สุณ.** อ.ท่าน จงฟัง ซึ่งธรรม.

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	สุณตำ	ตำ	สุณนฺตำ	อนฺตำ
ม.	สุณสฺสุ	สฺสุ	สุณโวฺห	โวฺห
อุ.	สุเณ	เอ	สุณามเส	อามเส

สุ ธาตุ สัตตมีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(สุ + ณุ, ณา + เอยฺย ... ควรฟัง, พึงฟัง)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	สุเณยฺย, สุเณ	เอยฺย → เอ	สุเณยฺยุ	เอยฺยุ
ม.	สุเณยฺยาสิ, สุเณ	เอยฺยาสิ → เอ	สุเณยฺยาถ	เอยฺยาถ
อุ.	สุเณยฺยามิ, สุเณ	เอยฺยามิ → เอ	สุเณยฺยาม	เอยฺยาม

สุเณยฺย สำเร็จรูปมาจาก สุ + ณา + เอยฺย มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง สุ ชื่อว่า ธาตุ (สวเณ = ฟัง), ลง เอยฺย สัตตมีวิภัตติ, ลง ณา ปัจจัย, แยก, ลบ, รวม สำเร็จรูปเป็น สุเณยฺย ควรฟัง, พึงฟัง

โส ธมฺมำ **สุเณยฺย**. อ.เขา พึงฟัง ซึ่งธรรม.

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	สุเณถ	เอถ	สุเณรํ	เอรํ
ม.	สุเณโถ	เอโถ	สุเณยฺยาโวฺห	เอยฺยาโวฺห
อุ.	สุเณยฺยํ, สุเณ	เอยฺยํ → เอ	สุเณยฺยาเมฺห	เอยฺยาเมฺห

อป ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ป + อป + อุณา + ติ... ถึงอยู่, ย่อมถึง, จะถึง)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ปาปุณาติ, ปาปุเณ	ติ → เอ	ปาปุณนฺติ	อนฺติ
ม.	ปาปุณาสิ	สิ	ปาปุณาถ	ถ
อุ.	ปาปุณามิ	มิ → เอ	ปาปุณาม	ม

ปาปุณาติ สำเร็จรูปมาจาก ป + อป + อุณา + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง อป ชื่อว่า ธาตุ (ปาปุณเน = ถึง, บรรลุ), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง อุณา ปัจจัย, เพราะสระหลัง ลบสระหน้า (สรา สเร โลปำ), เมื่อลบสระหน้าแล้ว ทีฆะสระหลัง (ทีฆำ), รวม สำเร็จรูปเป็น ปาปุณาติ ย่อมถึง, ย่อมบรรลุ

โส สมฺปตฺตึ **ปาปุณาติ**. อ.เขา ย่อมถึง ซึ่งสมบัติ

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ปาปุณเต	เต	ปาปุณนฺเต	อนฺเต
ม.	ปาปุณเส	เส	ปาปุณเวฺห	เวฺห
อุ.	ปาปุเณ	เอ	ปาปุณาเมฺห	เมฺห

ปาปุณเต สำเร็จรูปมาจาก ป + อป + อุณา + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง อป ชื่อว่า ธาตุ (ปาปุณเน = ถึง, บรรลุ), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง เต วัตตมานาวิภัตติ, ลง อุณา ปัจจัย, เพราะสระหลัง ลบสระหน้า, เมื่อลบสระหน้าแล้ว ทีฆะสระหลัง, รัสสะ อา เป็น อ, รวม สำเร็จรูปเป็น ปาปุณเต ย่อมถึง, ย่อมบรรลุ

โส สมฺปตฺตึ **ปาปุณเต**. อ.เขา ย่อมถึง ซึ่งสมบัติ

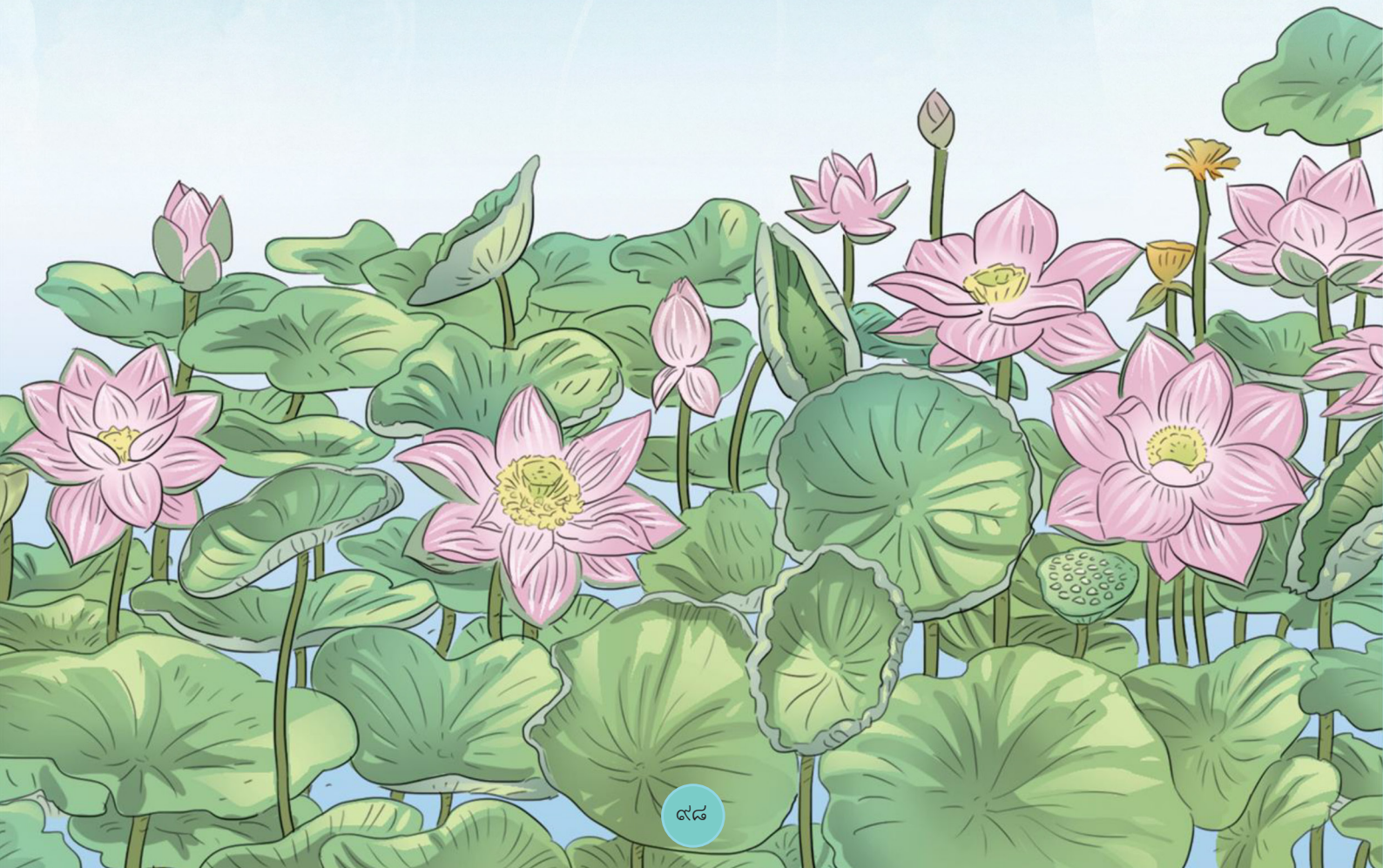

อป ธาตุ หิยยัตตนีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(อป, ป + อป + อุณา + อา ... ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อปาปุณา, ปาปุณา, อปาปุณ, ปาปุณ	อา → อ	อปาปุญู, ปาปุญู, อปาปุญุ, ปาปุญุ	อู → อุ
ม.	อปาปุโณ, ปาปุโณ, อปาปุณ, ปาปุณ, อปาปุณิ, ปาปุณิ	โอ → อ, อิ	อปาปุณตฺถ, ปาปุณตฺถ, อปาปุณถ, ปาปุณถ	ตฺถ → ถ
อุ.	อปาปุณำ, ปาปุณำ, อปาปุณ, ปาปุณ	อ (อำ)	อปาปุณมฺหา, ปาปุณมฺหา, อปาปุณมฺห, ปาปุณมฺห	มฺหา → มฺห

อปาปุณา สำเร็จรูปมาจาก อป บทหน้า + อป ธาตุ + อุณา ปัจจัย + อา วิภัตติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง อป ชื่อว่า ธาตุ (ปาปุณเน = ถึง, บรรลุ), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง อา หิยยัตตนีวิภัตติ, ลง อุณา ปัจจัย, เพราะสระหลัง ลบสระหน้า, เมื่อลบสระหน้าแล้ว ทีฆะสระหลัง, ลบสระ อา หน้า ปกติสระ อา หลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น อปาปุณา ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว

โส สมฺปตฺตึ **อปาปุณา**. อ.เขา ถึงแล้ว ซึ่งสมบัติ

[อป อุปสัค เป็นธาตวัตถานุวัตตกะ (คล้อยตามอรรถของธาตุ)]

ปาปุณา สำเร็จรูปมาจาก ป บทหน้า + อป ธาตุ + อุณา ปัจจัย + อา วิภัตติ ลบสระหน้า, ทีฆะสระหลัง, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น ปาปุณา ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อปาปุณตฺถ, ปาปุณตฺถ, อปาปุณถ, ปาปุณถ	ตฺถ	อปาปุณตฺถุ, ปาปุณตฺถุ	ตฺถุ
ม.	อปาปุณเส, ปาปุณเส	เส	อปาปุณวฺหํ, ปาปุณวฺหํ	วฺหํ
อุ.	อปาปุณึ, ปาปุณึ	อึ	อปาปุณมฺหเส, ปาปุณมฺหเส	มฺหเส

สฺวาทิคณิกธาตุ

ปหิณาติ มิโนติ จ สกฺกุณาติ จ สฺวาทโย,
สูยเต ปาปียเต จ ปหียเต จ สกฺกเต.

ปหิณาติ ย่อมส่งไป
มิโนติ ย่อมตวง, ย่อมใส่
สกฺกุณาติ ย่อมสามารถ, ย่อมอาจ
สฺวาทโย เป็นสฺวาทิธาตุ

สูยเต ย่อมถูกฟัง, ย่อมถูกได้ยิน
ปาปียเต ย่อมถูกถึง, ย่อมถูกบรรลุ
ปหียเต ย่อมถูกส่งไป
สกฺกเต ความสามารถ, ความอาจ
(รูปเหล่านี้กล่าวกรรมและภาวะ)

สฺวาทิคณิกธาตุ - สฺวาทิคณะ				
อาขยาต	ธาตุ + ปัจจัย + วิภัตติ	วิธีทำตัวรูปที่สำคัญ	ตัวอย่างประโยค	วาจก
สุโณติ, สุณาติ	สุ สวเณ ฟัง. สุ + ณุ, ณา + ติ	วุทธิ อุ ของ ณุ เป็น โอ	โส ธมฺมํ **สุโณติ**. อ.เขา ย่อมฟัง ซึ่งธรรม	กัตตุ
ปาปุณาติ	อป ปาปุณเน ถึง, บรรลุ. ป + อป + อุณา + ติ	ลบสระหน้า, ทีฆะสระหลัง	โส สมฺปตฺตึ **ปาปุณาติ**. อ.เขา ย่อมถึง ซึ่งสมบัติ	กัตตุ
ปหิณาติ, ปหิณติ	หิ คติมฺหิ ไป. ป + หิ + ณา + ติ	รัสสะ อา เป็น อ บ้าง	โส ทูตํ **ปหิณาติ**. อ.เขา ย่อมส่งไป ซึ่งทูต ปุริโส ภิกฺขุ **ปหิณติ**. อ.บุรุษ ย่อมส่งไป ซึ่งภิกษุ	กัตตุ
มิโนติ	มิ ปกฺเขเป ใส่เข้า, ตวง, เพิ่ม, วาง. มิ + ณุ + ติ	วุทธิ อุ ของ ณุ เป็น โอ, แปลง ณ เป็น น	ปรํ วา อติวิย สีลาทิคุณคณํ อตฺตโน สนฺตาเน **มิโนติ** ปกฺขิปตีติ ปรโม. อีกนัยหนึ่ง (พระโพธิสัตว์) ผู้ใส่หมู่คุณ-ธรรมมีศีลเป็นต้น ในกระแสจิตของตนยิ่ง ชื่อว่า ปรมะ (นีติ. ธา)	กัตตุ
สกฺกุณาติ	สก สตฺติมฺหิ สามารถ, อาจ. สก + อุณา + ติ	ซ้อน กฺ เป็น กฺก	โส **สกฺกุณาติ**. อ.เขา ย่อมสามารถ, ย่อมอาจ	กัตตุ
สูยเต	สุ สวเณ ฟัง. สุ + ย + เต	ทีฆะ อุ เป็น อู	เตน ธมฺโม **สูยเต.** อ.ธรรม อันเขา ย่อมฟัง	กัมมะ
ปาปียเต	อป ปาปุณเน ถึง, บรรลุ. ป + อป + อี + ย + เต	ลบสระหน้า, ทีฆะสระหลัง	เตน สมฺปตฺติ **ปาปียเต**. อ.สมบัติ อันเขา ย่อมถึง	กัมมะ
ปหียเต	หิ คติมฺหิ ไป. ป + หิ + ย + เต	ทีฆะ อิ เป็น อี	เตน ทูโต **ปหียเต**. อ.ทูต อันเขา ย่อมส่งไป	กัมมะ
นิมิยติ	มิ ปกฺเขเป ใส่เข้า, ตวง, เพิ่ม, วาง. นิ + มิ + ย + เต	แปลง เต เป็น ติ	สพฺพคุยฺเหสุ **นิมิยติ** ปกฺขิปิยตีติ มิตฺโต. ผู้ที่คนอื่นให้เก็บ (วาง) ความลับไว้ทั้งหมด ชื่อว่า มิตร (เพื่อนสนิท) (นีติ. ธา.)	กัมมะ
สกฺกเต	สก สตฺติมฺหิ สามารถ, อาจ. สก + ย + เต	แปลง ย เป็นปุพฺพรูป คือ ก	เตน **สกฺกเต**. อันเขา ย่อมสามารถ, ย่อมอาจ, ความสามารถ	ภาวะ

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงเขียนคำบาลี ส่วนประกอบ และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง (อ.สาวน้อย ท.) ฟังอยู่ บาลีว่า (กญฺญาโย) สุณนฺติ

สำเร็จรูปมาจาก สุ + ณุ + อนฺติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

ตั้ง สุ ชื่อว่า ธาตุ (สวเณ = ฟัง), ลง อนฺติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง ณุ ปัจจัย, วุทธิ อุ ของ ณุ เป็น โอ, ลบสระ โอ หน้า ปกติสระ อ หลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น สุณนฺติ

๑. (อ.ข้าพเจ้า) ควรฟัง บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. (อ.หญิงเจ้าเรือน ท.) จะบรรลุ บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. (อ.เธอ) ขอจงฟัง บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. (อ.แม่ยาย) ได้ฟังแล้ว บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. (อ.กระผม) จักฟัง บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทอาขยาต แปล ยกตัวอย่างประโยคบาลีและแปลให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง อ + สุ + ณา + อู = อสุณู, อสุณุ แปลว่า ได้ฟังแล้ว
เช่นประโยคว่า กญฺญาโย ธมฺมํ อสุณู.
แปลว่า อ.สาวน้อย ท. ได้ฟังแล้ว ซึ่งธรรม

๑. ป + อป + อุณา + เมฺห = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

๒. สุ + ย + อนฺตำ = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

๓. อ + สุ + ณา + ตฺวุ = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

๔. ป + หิ + ณา + เอยฺยาสิ = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

๕. สุ + ณา + อิ + สฺสสิ = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....

ตอนที่ ๓ แปลประโยคไทยเป็นบาลีให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง แน่ะสาวน้อย ผู้เจริญ อ.สมบัติ ท. อันเธอ ถึงอยู่

โภติ กญฺเญ ตยา สมฺปตฺติโย ปาปียนฺเต.

๑. แน่ะหญิง ผู้เจริญ อ.เธอ จงฟัง ซึ่งธรรม

แปลว่า.....

๒. แน่ะคหบดี ท. ผู้เจริญ อ.ข้าพเจ้า ท. พึงฟัง ซึ่งธรรม ท.

แปลว่า.....

๓. อ.ตระกูลผู้มีวัวด่าง ท. เหล่าโน้น จักถึง ซึ่งสมบัติ ท. อันมาก.

แปลว่า.....

๔. แน่ะศิษย์ ท. ผู้เจริญ อ.ท่าน ท. ย่อมถึง ซึ่งความสุข เพราะครู นี้

แปลว่า.....

๕. ข้าแต่อาจารย์ ผู้เจริญ อ.ธรรม ท. อันข้าพเจ้า ท. จะฟัง

แปลว่า.....

๕. กิยาทิคณะ

หมวด กี ธาตุ ลง นา ปัจจัย

กิยาทิคณะ กัตตุรูป	กิยาทิคณะ กัมมรูปและภาวรูป
กิณาติ ย่อมซื้อ (กี + นา + ติ)	**กียเต** ย่อมถูกซื้อ (กี + ย + เต)
วิกฺกิณาติ ย่อมขาย (วิ + กี + นา + ติ)	**วิกฺกียเต** ย่อมถูกขาย (วิ + กี + ย + เต)
ชินาติ ย่อมชนะ (ชิ + นา + ติ)	**ชียเต** ย่อมถูกชนะ (ป + หิ + ย + เต)
จินาติ ย่อมสั่งสม, ย่อมสิ้นไป (จิ + นา + ติ)	**จียเต** ย่อมถูกสั่งสม (จิ + ย + เต)
ชานาติ ย่อมรู้ (ญา + นา + ติ)	**ญายเต** ย่อมถูกรู้ (ญา + ย + เต)
ปญฺญายติ ย่อมปรากฏ (ป + ญา + ย + เต) [กัมมะ, แปลโดยอธิปปายัตถะ]	[**ปญฺญายเต** ย่อมถูกรู้โดยประการ (ป + ญา + ย + เต)]
มินาติ ย่อมวัด (มา + นา + ติ)	**มียเต** ย่อมถูกวัด (มา + ย + เต)
ลุนาติ ย่อมเกี่ยว (ลู + นา + ติ)	**ลูยเต** ย่อมถูกเกี่ยว (ลู + ย + เต)
ธุนาติ ย่อมหวั่นไหว (ธู + นา + ติ)	**ธูยเต** ความหวั่นไหว (ธู + ย + เต)

๗๕. กิยาทิคณะ

หมู่ศัพท์ที่สำเร็จรูปโดยการลง **นา** วิกรณปัจจัย ด้วยสูตรว่า กิยาทิโต นา ชื่อว่า **กิยาทิคณะ**

กี ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(กี + นา + ติ ... ซื้ออยู่, ย่อมซื้อ, จะซื้อ)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	กิณาติ, กิเณ	ติ → เอ	กิณนฺติ	อนฺติ
ม.	กิณาสิ	สิ	กิณาถ	ถ
อุ.	กิณามิ, กิเณ	มิ → เอ	กิณาม	ม

กิณาติ สำเร็จรูปมาจาก กี + นา + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กี ชื่อว่า ธาตุ (ทพฺพวินิมเย = แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ), ลง ติ วัตตมานา-วิภัตติ, ลง นา ปัจจัย, รัสสะ อี เป็น อิ (กฺวจิ ธาตุฯ), แปลง นฺ เป็น ณฺ (กฺวจิ ธาตุฯ), สำเร็จรูปเป็น กิณาติ ย่อมซื้อ

โส ภณฺฑ์ **กิณาติ**. อ.เขา ย่อมซื้อ ซึ่งภัณฑะ (สิ่งของ, สินค้า)

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	โส ภณฺฑ์ กิณาติ. อ.เขา ย่อมซื้อ ซึ่งภัณฑะ	เต ภณฺฑ์ กิณนฺติ. อ.เขา ท. ย่อมซื้อ ซึ่งภัณฑะ
ม.	ตฺวํ ภณฺฑ์ กิณาสิ. อ.ท่าน ย่อมซื้อ ซึ่งภัณฑะ	ตุมฺเห ภณฺฑ์ กิณาถ. อ.ท่าน ท. ย่อมซื้อ ซึ่งภัณฑะ
อุ.	อหํ ภณฺฑ์ กิณามิ. อ.ข้าพเจ้า ย่อมซื้อ ซึ่งภัณฑะ	มยํ ภณฺฑ์ กิณาม. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมซื้อ ซึ่งภัณฑะ

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	กิณเต	เต	กิณนฺเต	อนฺเต
ม.	กิณเส	เส	กิณเวฺห	เวฺห
อุ.	กิเณ	เอ	กิณาเมฺห	เมฺห

กิณเต สำเร็จรูปมาจาก กี + นา + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กี ชื่อว่า ธาตุ (ทพฺพวินิมเย = แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ), ลง เต วัตตมานาวิภัตติ, ลง นา ปัจจัย, รัสสะ อี เป็น อิ, แปลง นฺ เป็น ณฺ, รัสสะ อา เป็น อ สำเร็จรูปเป็น กิณเต ย่อมซื้อ

โส ภณฺฑำ **กิณเต**. อ.เขา ย่อมซื้อ ซึ่งภัณฑะ

กี ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(กี + ย + เต ... ถูกซื้ออยู่, ย่อมถูกซื้อ, จะถูกซื้อ)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	กียเต	เต	กียนฺเต, กียเร	อนฺเต → เร
ม.	กียเส	เส	กียเวฺห	เวฺห
อุ.	กียเย	เอ	กียาเมฺห	เมฺห

กียเต สำเร็จรูปมาจาก กี + ย + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กี ชื่อว่า ธาตุ (ทพฺพวินิมเย = แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ), ลง เต วัตตมานาวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม สำเร็จรูปเป็น กียเต ย่อมถูกซื้อ, (อันเขา) ย่อมซื้อ

เตน ภณฺฑำ **กียเต**. อ.ภัณฑะ อันเขา ย่อมซื้อ

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	เตน ภณฺฑำ กียเต. อ.ภัณฑะ อันเขา ย่อมซื้อ	เตน ภณฺฑานิ กียนฺเต. อ.ภัณฑะ ท. อันเขา ย่อมซื้อ
ม.	เตน ตฺวำ (ภณฺฑำ) กียเส. อ.ท่าน (ภัณฑะ) อันเขา ย่อมซื้อ	เตน ตุมฺเห (ภณฺฑานิ) กียเวฺห. อ.ท่าน ท. (ภัณฑะ) อันเขา ย่อมซื้อ
อุ.	เตน อหำ (ภณฺฑำ) กียเย. อ.ข้าพเจ้า (ภัณฑะ) อันเขา ย่อมซื้อ	เตน มยำ (ภณฺฑานิ) กียาเมฺห. อ.ข้าพเจ้า ท. (ภัณฑะ) อันเขา ย่อมซื้อ

กี ธาตุ อัชชตนีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(อ อาคม + กี + นา + อี ... ได้ซื้อแล้ว, ซื้อแล้ว)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อกฺกิณี, กิณี, อกฺกิณิ, กิณิ	อี → อิ	อกฺกิณุ, กิณุ, อกฺกิณึสุ, กิณึสุ, อกฺกิณำสุ, กิณำสุ	อุ → อึสุ, อำสุ
ม.	อกฺกิโณ, กิโณ, อกฺกิณ, กิณ, อกฺกิณิ, กิณิ	โอ → อ, อิ	อกฺกิณิตฺถ, กิณิตฺถ, อกฺกิณุตฺถ, กิณุตฺถ	ตฺถ
อุ.	อกฺกิณึ, กิณึ	อึ	อกฺกิณิมฺหา, กิณิมฺหา, อกฺกิณิมฺห, กิณิมฺห, อกฺกิณุมฺหา, กิณุมฺหา, อกฺกิณุมฺห, กิณุมฺห	มฺหา → มฺห

อกฺกิณิ สำเร็จรูปมาจาก อ อาคม + กี + นา + อี มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กี ชื่อว่า ธาตุ (ทพฺพวินิมเย = แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ), ลง อี อัชชตนี-วิภัตติ, ลง นา ปัจจัย, รัสสะ อี เป็น อิ, แปลง นฺ เป็น ณฺ, เพราะอสัพพธาตุก-วิภัตติ ลง อ อาคม หน้าธาตุ, ซ้อน กฺ เป็น กฺกฺ, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รัสสะ อี เป็น อิ, รวม สำเร็จรูปเป็น อกฺกิณิ ได้ซื้อแล้ว, ซื้อแล้ว

โส ภณฺฑำ **อกฺกิณิ**. อ.เขา ได้ซื้อแล้ว ซึ่งภัณฑะ

กิณุตฺถ สำเร็จรูปมาจาก + กี + นา + อุ อาคม + ตฺถ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กี ชื่อว่า ธาตุ (ทพฺพวินิมเย = แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ), ลง ตฺถ อัชชตนีวิภัตติ, ลง นา ปัจจัย, รัสสะ อี เป็น อิ, แปลง นฺ เป็น ณฺ, เพราะ ตฺถ วิภัตติ ลง อุ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น กิณุตฺถ ซื้อแล้ว, ได้ซื้อแล้ว

ตุมฺเห ภณฺฑำ **กิณุตฺถ.** อ.ท่าน ท. ซื้อแล้ว ซึ่งภัณฑะ

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	อกฺกิณา, กิณา, อกฺกิณิตฺถ, กิณิตฺถ	อา → ตฺถ	อกฺกิณู, กิณู, อกฺกิณุ, กิณุ	อู → อุ
ม.	อกฺกิณิเส, กิณิเส	เส	อกฺกิณิวฺหำ, กิณิวฺหำ	วฺหำ
อุ.	อกฺกิณำ, กิณำ, อกฺกิณ, กิณ	อ (อำ)	อกฺกิณิเมฺห, กิณิเมฺห	เมฺห

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	**โส** ภณฺฑ์ **อกฺกิณา.** อ.เขา ได้ซื้อแล้ว ซึ่งภัณฑะ	**เต** ภณฺฑ์ **อกฺกิณู.** อ.เขา ท. ได้ซื้อแล้ว ซึ่งภัณฑะ
ม.	**ตฺวํ** ภณฺฑ์ **อกฺกิณิเส.** อ.ท่าน ได้ซื้อแล้ว ซึ่งภัณฑะ	**ตุมฺเห** ภณฺฑ์ **อกฺกิณิวฺหํ.** อ.ท่าน ท. ได้ซื้อแล้ว ซึ่งภัณฑะ
อุ.	**อหํ** ภณฺฑ์ **อกฺกิณึ.** อ.ข้าพเจ้า ได้ซื้อแล้ว ซึ่งภัณฑะ	**มยํ** ภณฺฑ์ **อกฺกิณิมฺห.** อ.ข้าพเจ้า ท. ได้ซื้อแล้ว ซึ่งภัณฑะ

กิยาทิคณิกธาตุ

ชินาติ จ จินาติ จ ชานาติ จ ปญฺญายติ
มินาติ ลุนาติ เจว ธุนาติ จ กิยาทโย.
วิกฺกียเต กียเต จ ชียเต จียเตปิ จ,
ณายเต มียเต เจว ลูยเต ธุยเต ตถา.

ชินาติ ย่อมชนะ
จินาติ ย่อมสั่งสม, ย่อมสิ้นไป
ชานาติ ย่อมรู้
ปญฺญายติ ย่อมปรากฏ
มินาติ ย่อมวัด
ลุนาติ ย่อมเกี่ยว
ธุนาติ ย่อมหวั่นไหว

กิยาทโย เป็นกิยาทิธาตุ อันกล่าวกัตตา

วิกฺกียเต ย่อมถูกขาย
กียเต ย่อมถูกซื้อ
ชียเต ย่อมถูกชนะ
จียเต ย่อมถูกสั่งสม
ณายเต ย่อมถูกรู้
มียเต ย่อมถูกวัด
ลูยเต ย่อมเกี่ยว
ธูยเต ความหวั่นไหว

ตถา เป็นกิยาทิกัมมรูป ภาวรูป เหมือนอย่างนั้น

กิยาทิคณิกธาตุ - กิยาทิคณะ				
อาขยาต	ธาตุ + ปัจจัย + วิภัตติ	วิธีทำตัวรูปที่สำคัญ	ตัวอย่างประโยค	วาจก
กิณาติ	กี ทพฺพวินิมเย แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ. กี + นา + ติ	รัสสะ อี เป็น อิ, แปลง นฺ เป็น ณ	โส ภณฺฑํ **กิณาติ**. อ.เขา ย่อมซื้อ ซึ่งภัณฑะ, สหสฺเสน อสฺสเก **กิณาติ**. ย่อมซื้อ ซึ่งลูกม้า ท. โดยทรัพย์พันหนึ่ง	กัตตุ
วิกฺกิณาติ	กี ทพฺพวินิมเย แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ. วิ + กี + นา + ติ	รัสสะ อี เป็น อิ, แปลง นฺ เป็น ณ, ซ้อน กฺ เป็น กฺกฺ	โส ภณฺฑํ **วิกฺกิณาติ**. อ.เขา ย่อมขาย ซึ่งภัณฑะ	กัตตุ
ชินาติ	ชิ ชเย ชนะ. ชิ + นา + ติ		โส กิเลเส **ชินาติ**. อ.เขา ย่อมชนะ ซึ่งกิเลส ท.	กัตตุ
จินาติ	จิ จเย สั่งสม. จิ + นา + ติ		โส ปุญฺญํ **จินาติ**. อ.เขา ย่อมสั่งสม ซึ่งบุญ	กัตตุ
ชานาติ	ญา อวโพธเน รู้, ตรัสรู้. ญา + นา + ติ	เพราะ นา ปัจจัย แปลง ญา ธาตุ เป็น ชา	โส ธมฺมํ **ชานาติ**. อ.เขา ย่อมรู้ ซึ่งธรรม	กัตตุ
ปญฺญายติ *	ญา อวโพธเน รู้, ตรัสรู้. ป + ญา + ย + เต	ซ้อน ญ เป็น ญญ, แปลง เต เป็น ติ	ธมฺโม **ปญฺญายติ**. อ.ธรรม ย่อมถูกรู้ โดยประการ (ย่อมปรากฏ)	กัมมะ
มินาติ	มา มาเน, ปริมาเณ นับ, ชั่ง, ตวง, วัด. มา + นา + ติ	แปลง อา ที่สุด ของ มา ธาตุ เป็น อิ	โส ธญฺญํ **มินาติ**. อ.เขา ย่อมตวง ซึ่งข้าวเปลือก	กัตตุ
ลุนาติ	ลู เฉทเน ตัด, เกี่ยว. ลู + นา + ติ	รัสสะ อู เป็น อุ	กสฺสโก ทาตฺเตน วีหึ **ลุนาติ**. อ.ชาวนา ย่อมเกี่ยว ซึ่งข้าว ด้วยเคียว	กัตตุ
ธุนาติ	ธู กมฺปเน ไหว, สั่น, หวั่นไหว. ธู + นา + ติ	รัสสะ อู เป็น อุ	โส วตฺถํ **ธุนาติ**. อ.เขา ย่อมสะบัด ซึ่งผ้า	กัตตุ

* **ปญฺญายติ** ในภาษาฎีกากล่าวว่า เป็นกัมมรูป แปลโดยสัททัตถะว่า “ย่อมถูกรู้โดยประการ” แต่สามารถ แปลโดยอธิปปายัตถะว่า “ย่อมปรากฏ” ก็ได้ เพราะคำทั้ง ๒ นั้น มีความหมายเหมือนกัน แต่ไม่ใช่กัตตุรูป. ส่วนในนิรุตติทีปนีกล่าวว่า เป็นกัตตุรูป ภูวาทิคณะ แปลว่า ย่อมปรากฏ (ป + ญา + อ + ติ, ลง ย อาคม. มหาวุตฺตินา สเร ปเร อาทนฺตมฺหา กฺวจิ ยาคโม.) และถ้าเป็นกัมมรูป แปลว่า ย่อมถูกรู้โดยประการ

กียเต	กี ทพฺพวินิมเย แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ. กี + ย + เต	เพราะ ย ปัจจัย ทีฆะ อิ เป็น อี	เตน ภณฺฑำ **กียเต**. อ.ภัณฑะ อันเขา ย่อมซื้อ	กัมมะ
วิกฺกียเต	กี ทพฺพวินิมเย แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ. วิ + กี + ย + เต	เพราะ ย ปัจจัย ทีฆะ อิ เป็น อี, ซ้อน กฺ เป็น กฺกฺ	เตน ภณฺฑำ **วิกฺกียเต**. อ.ภัณฑะ อันเขา ย่อมขาย	กัมมะ
ชียเต	ชิ ชเย ชนะ. ชิ + ย + เต	เพราะ ย ปัจจัย ทีฆะ อิ เป็น อี	เตน กิเลโส **ชียเต**. อ.กิเลส อันเขา ย่อมชนะ	กัมมะ
จียเต	จิ จเย สั่งสม. จิ + ย + เต	เพราะ ย ปัจจัย ทีฆะ อิ เป็น อี	เตน ปุญฺญำ **จียเต**. อ.บุญ อันเขา ย่อมสั่งสม	กัมมะ
ญายเต	ญา อวโพธเน รู้, ตรัสรู้. ญา + ย + เต		เตน ธมฺโม **ญายเต**. อ.ธรรม อันเขา ย่อมรู้	กัมมะ
[ปญฺญายเต, ปญฺญายติ]	ญา อวโพธเน รู้, ตรัสรู้. ป + ญา + ย + เต	ซ้อน ญ เป็น ญฺญ, แปลง เต เป็น ติ	เตน ธมฺโม **ปญฺญายเต**. อ.ธรรม อันเขา ย่อมรู้โดยประการ	กัมมะ
มียเต	มา มาเน, ปริมาเณ นับ, ชั่ง, ตวง, วัด. มา + ย + เต	เพราะ ย ปัจจัย แปลง อา เป็น อี	เตน ธญฺญำ **มียเต**. อ.ข้าวเปลือก อันเขา ย่อมตวง	กัมมะ
ลูยเต	ลู เฉทเน ตัด, เกี่ยว. ลู + ย + เต		กสฺสเกน ทาตฺเตน วีหิ **ลูยเต.** อ.ข้าว อันชาวนา ย่อมเกี่ยว ด้วยเคียว	กัมมะ
ธูยเต	ธู กมฺปเน ไหว, สั่น, หวั่นไหว. ธู + ย + เต		เตน วตฺถำ **ธูยเต**. อ.ผ้า อันเขา ย่อมสะบัด, เตน **ธูยเต**. อันเขา ย่อมหวั่นไหว, ความหวั่นไหว	กัมมะ ภาวะ

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงบอกส่วนประกอบ คำแปล และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง กิณาติ มาจาก กี ธาตุ + นา ปัจจัย + ติ วิภัตติ

แปลว่า (อ.เขา) ซื้ออยู่, ย่อมซื้อ, จะซื้อ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

ตั้ง กี ชื่อว่า ธาตุ (ทพฺพวินิมเย = แลกเปลี่ยนสิ่งของ, ซื้อ), ลง ติ วัตตมานา วิภัตติ, ลง นา ปัจจัย, รัสสะ อี เป็น อิ, แปลง นฺ เป็น ณฺ, สำเร็จรูปเป็น กิณาติ

๑. อกฺกิณิตฺถ มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. กิณเส มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. กีเย มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. กิณึ มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. กียาเมฺห มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทกิริยาอาขยาต และแปลประโยคบาลีเป็นไทย ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง โภ ปุริส ตฺวํ อิมานิ อมฺพผลานิ ..... (กี + นา + หิ)

แปลว่า.....

โภ ปุริส ตฺวํ อิมานิ อมฺพผลานิ กิณาหิ.

แน่ะบุรุษ ผู้เจริญ อ.ท่าน ขอจงซื้อ ซึ่งผลของมะม่วง ท. เหล่านี้

๑. โภติโย กญฺญาโย ตุมฺเหหิ พหูนิ ปุญฺญานิ ..... (จิ + ย + อนฺตำ)

แปลว่า.....

.....

๒. เย เกจิ กสฺสกา จุทฺทสหิ ทาตฺเตหิ วีหโย ..... (อ + ลู + นา + อุ)

แปลว่า.....

.....

๓. โภนฺโต วาณิชา อาปเณ ภณฺฑานิ ..... (วิ + กี + นา + อิ + ตฺถ)

แปลว่า.....

.....

๔. โภ ทารก อิมินา กหาปเณน กานิจิ มธูนิ ..... (กี + นา + เอยฺยาสิ)

แปลว่า.....

.....

๕. อิมา ยุวติโย คหปตานิยา เคเห ธญฺญานิ ..... (มา + นา + อนฺตุ)

แปลว่า.....

.....

๖. คหาทิคณะ

หมวด **คห** ธาตุ ลง **ปฺป** และ **ณฺหา** ปัจจัย

คหาทิคณะ
กัตตุรูป

คหาทิคณะ
กัมมรูป

คณฺหาติ ย่อมถือเอา
(คห + ณฺหา + ติ)

เคยฺหเต ย่อมถูกถือเอา
(คห + ย + เต)

เฆปฺปติ ย่อมถือเอา
(คห + ปฺป + ติ)

คหาทิคณะ	+	ปัจจัย	+	วิภัตติอาขยาต	→	บทอาขยาต
คห (ถือเอา)	+	ณฺหา	+	ติ	→	คณฺหาติ ย่อมถือเอา

๗๖. คหาทิคณะ

หมู่ศัพท์ที่สำเร็จรูปโดยการลง **ปฺป** และ **ณฺหา** ปัจจัย ด้วยสูตรว่า คหาทิโต ปฺปณฺหา ชื่อว่า **คหาทิคณะ**

คห ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(คห + ณฺหา + ติ ... ถือเอาอยู่, ย่อมถือเอา, จะถือเอา)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**คณฺหาติ, คณฺเห**	ติ → เอ	**คณฺหนฺติ, คณฺหเร**	**อนฺติ**
ม.	**คณฺหาสิ**	**สิ**	**คณฺหาถ, คณฺหถ**	**ถ**
อุ.	**คณฺหามิ, คณฺเห**	มิ → เอ	**คณฺหาม**	**ม**

คณฺหาติ สำเร็จรูปมาจาก คห + ณฺหา + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง คห ชื่อว่า ธาตุ (อุปาทาเน = ถือเอา), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง ณฺหา ปัจจัย, เพราะ ณฺหา ปัจจัย ลบ หฺ ของ คห ธาตุ (หโลโป ณฺหามฺหิ) สำเร็จรูปเป็น คณฺหาติ ย่อมถือเอา

โส สีลํ **คณฺหาติ**. อ.เขา ย่อมถือเอา ซึ่งศีล.

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	คณฺหเต	เต	คณฺหนฺเต, คณฺหเร	อนฺเต → เร
ม.	คณฺหเส	เส	คณฺหเวฺห	เวฺห
อุ.	คณฺเห	เอ	คณฺหาเมฺห	เมฺห

คณฺหเต สำเร็จรูปมาจาก คห + ณฺหา + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง คห ชื่อว่า ธาตุ (อุปาทาเน = ถือเอา), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง เต วัตตมานาวิภัตติ, ลง ณฺหา ปัจจัย, เพราะ ณฺหา ปัจจัย ลบ หฺ ของ คห ธาตุ, รัสสะ อา เป็น อ สำเร็จรูปเป็น คณฺหเต ย่อมถือเอา

โส สีลํ **คณฺหเต**. อ.เขา ย่อมถือเอา ซึ่งศีล.

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	โส สีลํ **คณฺหาติ**. อ.เขา ย่อมถือเอา ซึ่งศีล	เต สีลํ **คณฺหนฺติ**. อ.เขา ท. ย่อมถือเอา ซึ่งศีล
ม.	ตฺวํ สีลํ **คณฺหาสิ**. อ.ท่าน ย่อมถือเอา ซึ่งศีล	ตุมฺเห สีลํ **คณฺหาถ**. อ.ท่าน ท. ย่อมถือเอา ซึ่งศีล
อุ.	อหํ สีลํ **คณฺหามิ**. อ.ข้าพเจ้า ย่อมถือเอา ซึ่งศีล	มยํ สีลํ **คณฺหาม**. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมถือเอา ซึ่งศีล

คห ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(คห + ย + เต ... ถูกถือเอาอยู่, ย่อมถูกถือเอา, จะถูกถือเอา)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	คยฺหเต	เต	คยฺหนฺเต, คยฺหเร	อนฺเต → เร
ม.	คยฺหเส	เส	คยฺหเวฺห	เวฺห
อุ.	คยฺเห	เอ	คยฺหาเมฺห	เมฺห

คยฺหเต สำเร็จรูปมาจาก คห + ย + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง คห ชื่อว่า ธาตุ (อุปาทาเน = ถือเอา), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง เต วัตตมานาวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, เพราะ ย ปัจจัย สลับ (แปลง) หฺย เป็น ยฺห (หวิปริยโย โล วา) สำเร็จรูปเป็น คยฺหเต ย่อมถูกถือเอา, (อันเขา) ย่อมถือเอา

เตน สีลํ **คยฺหเต**. อ.ศีล อันเขา ย่อมถือเอา

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	เตน **สีลํ** **คยฺหเต**. อ.ศีล อันเขา ย่อมถือเอา	เตน **สีลานิ** **คยฺหนฺเต**. อ.ศีล ท. อันเขา ย่อมถือเอา
ม.	เตน **ตฺวํ** (สีลํ) **คยฺหเส**. อ.ท่าน (ศีล) อันเขา ย่อมถือเอา	เตน **ตุมฺเห** (สีลานิ) **คยฺหเวฺห**. อ.ท่าน ท. (ศีล) อันเขา ย่อมถือเอา
อุ.	เตน **อหํ** (สีลํ) **คยฺเห**. อ.ข้าพเจ้า (ศีล) อันเขา ย่อมถือเอา	เตน **มยํ** (สีลานิ) **คยฺหาเมฺห**. อ.ข้าพเจ้า ท. (ศีล) อันเขา ย่อมถือเอา

คห ธาตุ ภวิสสันตีวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(คห + ณฺหา + อิ + สฺสติ ... จักถือเอา)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	คณฺหิสฺสติ	สฺสติ	คณฺหิสฺสนฺติ, คณฺหิสฺสเร	สฺสนฺติ
ม.	คณฺหิสฺสสิ	สฺสสิ	คณฺหิสฺสถ	สฺสถ
อุ.	คณฺหิสฺสามิ	สฺสามิ	คณฺหิสฺสาม	สฺสาม

คณฺหิสฺสติ สำเร็จรูปมาจาก คห + ณฺหา + อิ + สฺสติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง คห ชื่อว่า ธาตุ (อุปาทาเน = ถือเอา), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง สฺสติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง ณฺหา ปัจจัย, เพราะ ณฺหา ปัจจัย ลบ หฺ ของ คห ธาตุ, เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น คณฺหิสฺสติ จักถือเอา

โส สีลำ **คณฺหิสฺสติ**. อ.เขา จักถือเอา ซึ่งศีล.

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	คณฺหิสฺสเต	สฺสเต	คณฺหิสฺสนฺเต, คณฺหิสฺสเร	สฺสนฺเต
ม.	คณฺหิสฺสเส	สฺสเส	คณฺหิสฺสเวฺห	สฺสเวฺห
อุ.	คณฺหิสฺสำ	สฺสำ	คณฺหิสฺสาเมฺห	สฺสาเมฺห

คณฺหิสฺสเต สำเร็จรูปมาจาก คห + ณฺหา + อิ + สฺสเต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง คห ชื่อว่า ธาตุ (อุปาทาเน = ถือเอา), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง สฺสเต วัตตมานาวิภัตติ, ลง ณฺหา ปัจจัย, เพราะ ณฺหา ปัจจัย ลบ หฺ ของ คห ธาตุ, เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น คณฺหิสฺสเต จักถือเอา

โส สีลำ **คณฺหิสฺสเต**. อ.เขา จักถือเอา ซึ่งศีล.

คห ธาตุ ภวิสสันตีวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(คห + ย + อิ + สฺสเต ... จักถูกถือเอา)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**คยฺหิสฺสเต**	สฺสเต	**คยฺหิสฺสนฺเต, คยฺหิสฺสเร**	สฺสนฺเต
ม.	**คยฺหิสฺสเส**	สฺสเส	**คยฺหิสฺสเวฺห**	สฺสเวฺห
อุ.	**คยฺหิสฺสำ**	สฺสำ	**คยฺหิสฺสามฺห**	สฺสามฺห

คยฺหิสฺสเต สำเร็จรูปมาจาก คห + ย + อิ + สฺสเต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง คห ชื่อว่า ธาตุ (อุปาทาเน = ถือเอา), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง สฺสเต ภวิสสันตีวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, เพราะ ย ปัจจัย สลับ หฺย เป็น ยฺห, เพราะอสัพพธาตุกวิภัตติ ลง อิ อาคม, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, รวม สำเร็จรูปเป็น คยฺหิสฺสเต จักถูกถือเอา, (อันเขา) จักถือเอา

เตน สีลำ **คยฺหิสฺสเต**. อ.ศีล อันเขา จักถือเอา

คห ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(คห + ปฺป + ติ ... ถือเอาอยู่, ย่อมถือเอา, จะถือเอา)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	เฆปฺปติ, เฆปฺเป	ติ → เอ	เฆปฺปนฺติ, เฆปฺปเร	อนฺติ → เร
ม.	เฆปฺปสิ	สิ	เฆปฺปถ	ถ
อุ.	เฆปฺปามิ, เฆปฺเป	มิ → เอ	เฆปฺปาม	ม

เฆปฺปติ สำเร็จรูปมาจาก คห + ปฺป + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง คห ชื่อว่า ธาตุ (อุปาทาเน = ถือเอา), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง ปฺป ปัจจัย, เพราะ ปฺป ปัจจัย แปลง คห ธาตุ เป็น เฆ (คหสฺส เฆ ปฺเป) สำเร็จรูปเป็น เฆปฺปติ ย่อมถือเอา

โส สีลํ **เฆปฺปติ**. อ.เขา ย่อมถือเอา ซึ่งศีล.

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	เฆปฺปเต	เต	เฆปฺปนฺเต, เฆปฺปเร	อนฺเต → เร
ม.	เฆปฺปเส	เส	เฆปฺปเวฺห	เวฺห
อุ.	เฆปฺเป	เอ	เฆปฺปาเมฺห	เมฺห

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	**โส** สีลํ **เฆปฺปติ**. อ.เขา ย่อมถือเอา ซึ่งศีล	**เต** สีลํ **เฆปฺปนฺติ**. อ.เขา ท. ย่อมถือเอา ซึ่งศีล
ม.	**ตฺวํ** สีลํ **เฆปฺปสิ**. อ.ท่าน ย่อมถือเอา ซึ่งศีล	**ตุมฺเห** สีลํ **เฆปฺปถ**. อ.ท่าน ท. ย่อมถือเอา ซึ่งศีล
อุ.	**อหํ** สีลํ **เฆปฺปามิ**. อ.ข้าพเจ้า ย่อมถือเอา ซึ่งศีล	**มยํ** สีลํ **เฆปฺปาม**. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมถือเอา ซึ่งศีล

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงบอกส่วนประกอบ คำแปล และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง คณฺหาติ มาจาก คห ธาตุ + ณฺหา ปัจจัย + ติ วิภัตติ

แปลว่า (อ.เขา) ถือเอาอยู่, ย่อมถือเอา, จะถือเอา มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

ตั้ง คห ชื่อว่า ธาตุ (อุปาทาเน = ถือเอา), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมาวิภัตติ, ลง ณฺหา ปัจจัย, เพราะ ณฺหา ปัจจัย ลบ หฺ ของ คห ธาตุ สำเร็จรูปเป็น คณฺหาติ

๑. คณฺหิสฺสเวฺห มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. คยฺหาเมฺห มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. คณฺหถ มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. คยฺหิสฺสเส มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. เฆปฺปนฺเต มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทกิริยาอาขยาต และแปลประโยคบาลีเป็นไทย ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง อยํ กญฺญา สีลํ ..... (คห + ณฺหา + ติ)

แปลว่า.....

อยํ กญฺญา สีลํ คณฺหาติ.

อ.สาวน้อย นี้ ย่อมถือเอา ซึ่งศีล

๑. โภติโย กญฺญาโย ตุมฺเหหิ ปญฺจ สีลานิ ..... (คห + ย + อิ + สฺสนฺเต)

แปลว่า.....

.....

๒. เอเต สทฺธิวิหาริกา อุปชฺฌายา สิกฺขา ..... (คห + ณฺหา + อนฺติ)

แปลว่า.....

.....

๓. เทวตาโย สพฺพาย อีติยา อารกฺขํ ..... (คห + ณฺหา + อุ)

แปลว่า.....

.....

[อีติ = อุปทฺทโว – อุปสรรค, อันตราย, เสนียดจัญไร]

๔. โภ อุยฺยานปาล กทา ชมฺพุยา ผลานิ ..... (คห + ณฺหา + อิ + สฺสสิ)

แปลว่า.....

.....

๕. อิเม มนุสฺสา เถรสฺส สนฺติเก สีลํ ..... (คห + ณฺหา + เอยฺยุ)

แปลว่า.....

.....

ตอนที่ ๓ จงแปลประโยคไทยเป็นบาลีให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง อ.สาวน้อย นี้ จงถือเอา ซึ่งศีล

อยํ กญฺญา สีลํ คณฺหาตุ.

๑. แน่ะชายหนุ่ม ผู้เจริญ อ.ท่าน จงถือเอา ซึ่งเนยใส ท. เหล่านี้ ในกาลนี้

แปลว่า.....

๒. อ.สิกขา ท. เหล่านี้ อันข้าพเจ้า ท. จักเรียน จากพระอุปัชฌาย์

แปลว่า.....

๓. อ.ภิกษุ ท. ทั้งปวง จักรับเอา ซึ่งภิกษา ในเรือน ของข้าพเจ้า ท.

แปลว่า.....

๔. อ.ข้าพเจ้า ท. จักถือเอา ซึ่งสรณะและศีล ท. ในสำนัก ของภิกษุ ท. เหล่าโน้น

แปลว่า.....

๕. ข้าแต่บุรุษ ผู้เจริญ อ.ท่าน ขอจงจับ ซึ่งตุ๊กแก ท. สี่ตัว ในเรือน ของข้าพเจ้า

แปลว่า.....

๗. ตนาทิคณะ

หมวด **ตนุ** ธาตุ ลง **โอ** และ **ยิร** ปัจจัย

ตนาทิคณะ กัตตุรูป	**ตนาทิคณะ** กัมมรูปและภาวรูป
ตโนติ ย่อมแผ่ไป (ตนุ + โอ + ติ)	**ปตายเต, ปตญฺญเต** ย่อมถูกแผ่ไป (ป + ตนุ + ย + เต)
กโรติ ย่อมกระทำ (กร + โอ + ติ)	**กรียเต, กยฺยเต** ย่อมถูกกระทำ (กร + อี + ย + เต)
สกฺโกติ ย่อมสามารถ (สก + โอ + ติ)	**สกฺกเต** ความสามารถ (สก + ย + เต)
ปปฺโปติ ย่อมถึง (ป + อป + โอ + ติ)	**ปาปียเต** ย่อมถูกถึง (ป + อป + อี + ย + เต)
ชาคโรติ ย่อมตื่น (ชาคร + โอ + ติ)	**ชาครียเต** การตื่น (ชาคร + อี + ย + เต)

๗๗. ตนาทิคณะ

หมู่ศัพท์ที่สำเร็จรูปโดยการลง **โอ** และ **ยิร** วิกรณปัจจัย ด้วยสูตรว่า ตนาทิโต โอยิรา ชื่อว่า **ตนาทิคณะ**

ตนุ ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ตนุ + โอ + ติ ... แผ่ไปอยู่, ย่อมแผ่ไป, จะแผ่ไป)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ตโนติ	ติ	ตโนนฺติ	อนฺติ
ม.	ตโนสิ	สิ	ตโนถ	ถ
อุ.	ตโนมิ	มิ	ตโนม	ม

ตโนติ สำเร็จรูปมาจาก ตนุ + โอ + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง ตนุ ชื่อว่า ธาตุ (วิตฺถาเร = แผ่ไป, ขยาย), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง โอ ปัจจัย, นำพยัญชนะ นฺ ไปประกอบกับสระ โอ สำเร็จรูปเป็น ตโนติ ย่อมแผ่ไป, ย่อมขยาย

โส ธมฺมํ **ตโนติ**. อ.เขา ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม.

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ตนุเต	เต	ตนฺวนฺเต	อนฺเต
ม.	ตนุเส	เส	ตนุเวฺห	เวฺห
อุ.	ตเนฺว	เอ	ตนุเมฺห	เมฺห

ตนุเต สำเร็จรูปมาจาก ตนุ + โอ + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง ตนุ ชื่อว่า ธาตุ (วิตฺถาเร = แผ่ไป, ขยาย), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง เต วัตตมานาวิภัตติ, ลง โอ ปัจจัย, หลังจากตนาทิธาตุ แปลง โอ ปัจจัย เป็น อุ บ้าง (อุตฺตโมกาโร), รวม สำเร็จรูปเป็น ตนุเต ย่อมแผ่ไป, ย่อมขยาย

โส ธมฺมํ **ตนุเต**. อ.เขา ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม.

ตนฺวนฺเต สำเร็จรูปมาจาก ตนุ + โอ + อนฺเต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง ตนุ ชื่อว่า ธาตุ (วิตฺถาเร = แผ่ไป, ขยาย), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง อนฺเต วัตตมานาวิภัตติ, ลง โอ ปัจจัย, แปลง โอ ปัจจัย เป็น อุ, ตั้ง อุ ชื่อ ล (อิวณฺณุวณฺณา ฌลา), เพราะสระหลัง แปลง อุ ชื่อ ล เป็น วฺ (ยวการา จ), รวม สำเร็จรูปเป็น ตนฺวนฺเต ย่อมแผ่ไป, ย่อมขยาย

เต ธมฺมํ **ตนฺวนฺเต**. อ.เขา ท. ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม.

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	**โส** ธมฺมํ **ตโนติ**. อ.เขา ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม	**เต** ธมฺมํ **ตนฺวนฺเต**. อ.เขา ท. ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม
ม.	**ตฺวํ** ธมฺมํ **ตโนสิ**. อ.ท่าน ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม	**ตุมฺเห** ธมฺมํ **ตโนถ**. อ.ท่าน ท. ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม
อุ.	**อหํ** ธมฺมํ **ตโนมิ**. อ.ข้าพเจ้า ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม	**มยํ** ธมฺมํ **ตโนม**. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม

กร ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(กร + **โอ** + ติ ... กระทำอยู่, ย่อมกระทำ, จะกระทำ)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**กโรติ**	ติ	**กโรนฺติ**	อนฺติ
ม.	**กโรสิ**	สิ	**กโรถ**	ถ
อุ.	**กโรมิ**	มิ	**กโรม**	ม

กโรติ สำเร็จรูปมาจาก กร + โอ + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กร ชื่อว่า ธาตุ (กรเณ = กระทำ), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง โอ ปัจจัย, รวม สำเร็จรูปเป็น กโรติ ย่อมกระทำ

โส ปุญฺญํ **กโรติ**. อ.เขา ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	โส ปุญฺญํ **กโรติ**. อ.เขา ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ	เต ปุญฺญํ **กโรนฺติ**. อ.เขา ท. ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ
ม.	ตฺวํ ปุญฺญํ **กโรสิ**. อ.ท่าน ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ	ตุมฺเห ปุญฺญํ **กโรถ**. อ.ท่าน ท. ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ
อุ.	อหํ ปุญฺญํ **กโรมิ**. อ.ข้าพเจ้า ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ	มยํ ปุญฺญํ **กโรม**. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	กุรุเต *	เต	กุพฺพนฺเต	อนฺเต
ม.	กุรุเส	เส	กุรุเวฺห	เวฺห
อุ.	กุพฺเพ	เอ	กุรุเมฺห	เมฺห

* ฉบับเดิมมีรูปว่า กโรเต กโรนฺเต, กโรเส กโรเวฺห, กเร กโรเมฺห. แต่ในที่นี้แจกตามนัยคัมภีร์ปทรูปสิทธิ

กุรุเต สำเร็จรูปมาจาก กร + โอ + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กร ชื่อว่า ธาตุ (กรเณ = กระทำ), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง เต วัตตมานาวิภัตติ, ลง โอ ปัจจัย, แปลง โอ ปัจจัย เป็น อุ, แปลง อ ของ **กร** ธาตุ เป็น อุ (กรสฺสากาโร จ), รวม สำเร็จรูปเป็น กุรุเต ย่อมกระทำ

โส ปุญฺญํ **กุรุเต**. อ.เขา ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ

กุพฺพนฺเต สำเร็จรูปมาจาก กร + โอ + อนฺเต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กร ชื่อว่า ธาตุ (กรเณ = กระทำ), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง อนฺเต วัตตมานา-วิภัตติ, ลง โอ ปัจจัย, แปลง โอ ปัจจัย เป็น อุ, แปลง อ ของ **กร** ธาตุ เป็น อุ, ตั้ง อุ (ตัวหลัง) ชื่อว่า ล, เพราะสระหลัง แปลง อุ ชื่อ ล เป็น วฺ, เพราะ วฺ ลบ รฺ อักษร (กฺวจิ ธาตฺวา), ซ้อน วฺ เป็น วฺว, แปลง วฺว เป็น พฺพ (จ ศัพท์ ใน โท ธสฺส จ), รวม สำเร็จรูปเป็น กุพฺพนฺเต ย่อมกระทำ

เต ปุญฺญํ **กุพฺพนฺเต**. อ.เขา ท. ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ

กร ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(กร + **ยิร** + ติ ... กระทำอยู่, ย่อมกระทำ, จะกระทำ)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	กยิรติ, กยิเร	ติ → เอ	กยิรนฺติ	อนฺติ
ม.	กยิรสิ	สิ	กยิรถ	ถ
อุ.	กยิรามิ, กยิเร	มิ → เอ	กยิราม	ม

กยิรติ สำเร็จรูปมาจาก กร + ยิร + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กร ชื่อว่า ธาตุ (กรเณ = กระทำ), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง ยิร ปัจจัย, ลบ ร ฺ พยัญชนะที่สุดธาตุ (กฺวจิ ธาตุฯ) สำเร็จรูปเป็น กยิรติ ย่อมกระทำ

โส ปุญฺญ์ **กยิรติ**. อ.เขา ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	กยิรเต	เต	กยิรนฺเต	อนฺเต
ม.	กยิรเส	เส	กยิรเวฺห	เวฺห
อุ.	กยิเร	เอ	กยิราเมฺห	เมฺห

กร ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(กร + อี + ย + เต ... ถูกกระทำอยู่ ...)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	กรียเต	เต	กรียนฺเต, กรียเร	อนฺเต → เร
ม.	กรียเส	เส	กรียเวฺห	เวฺห
อุ.	กรีเย	เอ	กรียาเมฺห	เมฺห

กรียเต สำเร็จรูปมาจาก กร + อี + ย + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง กร ชื่อว่า ธาตุ (กรเณ = กระทำ), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง เต วัตตมานาวิภัตติ, ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, เพราะ ย ปัจจัย ลง อี อาคม (อิวณฺณาคโม วา), รวม สำเร็จรูปเป็น กรียเต ย่อมถูกกระทำ, (อันเขา) ย่อมกระทำ

เตน ปุญฺญํ **กรียเต**. อ.บุญ อันเขา ย่อมกระทำ

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	เตน ปุญฺญํ **กรียเต**. อ.บุญ อันเขา ย่อมกระทำ	เตน ปุญฺญานิ **กรียนฺเต**. อ.บุญ ท. อันเขา ย่อมกระทำ
ม.	เตน ตฺวํ (ปุญฺญํ) **กรียเส**. อ.ท่าน (บุญ) อันเขา ย่อมกระทำ	เตน ตุมฺเห (ปุญฺญานิ) **กรียเวฺห**. อ.ท่าน ท. (บุญ) อันเขา ย่อมกระทำ
อุ.	เตน อหํ (ปุญฺญํ) **กรีเย**. อ.ข้าพเจ้า (บุญ) อันเขา ย่อมกระทำ	เตน มยํ (ปุญฺญานิ) **กรียาเมฺห**. อ.ข้าพเจ้า ท. (บุญ) อันเขา ย่อมกระทำ

อป ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(ป + อป + โอ + ติ ... ถึงอยู่, ย่อมถึง, จะถึง)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	ปปฺโปติ	ติ	ปปฺโปนฺติ	อนฺติ
ม.	ปปฺโปสิ	สิ	ปปฺโปถ	ถ
อุ.	ปปฺโปมิ	มิ	ปปฺโปม	ม

ปปฺโปติ สำเร็จรูปมาจาก ปปุพฺพ + อป ธาตุ + โอ ปัจจัย + ติ วิภัตติ
มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง อป ชื่อว่า ธาตุ (ปาปุณเน = ถึง), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง โอ ปัจจัย, ซ้อน ปฺ เป็น ปปฺ (ป + อ**ปปฺ** + โอ + ติ), ลบสระหน้า ปกติสระหลัง (ปฺ **อ** + อปปฺ + โอ + ติ), รวม สำเร็จรูปเป็น ปปฺโปติ ย่อมถึง

โส สมฺปตฺตึ **ปปฺโปติ**. อ.เขา ย่อมถึง ซึ่งสมบัติ

ปปฺโปนฺติ สำเร็จรูปมาจาก ปปุพฺพ + อป ธาตุ + โอ ปัจจัย + อนฺติ วิภัตติ
มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-
ตั้ง อป ชื่อว่า ธาตุ (ปาปุณเน = ถึง), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง อนฺติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง โอ ปัจจัย, ซ้อน ปฺ เป็น ปปฺ, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง, ลบ อ ของ อนฺติ (กฺวจิ ธาตุฯ), รวม สำเร็จรูปเป็น ปปฺโปนฺติ ย่อมถึง

เต สมฺปตฺตึ **ปปฺโปนฺติ**. อ.เขา ท. ย่อมถึง ซึ่งสมบัติ

ตนาทิคณิกธาตุ

สกฺโกติ ปปฺโปติ เจว	**ชาคโรติ ตนาทโย,**
ปตายเต ปตญฺญเต	**กรียเต จ กยฺยเต,**
สกฺกเต ปาปียเต จ	**ชาครียเต จ กมฺมกา.**

สกฺโกติ ย่อมอาจ, ย่อมสามารถ

ปปฺโปติ ย่อมถึง

ชาคโรติ ย่อมตื่น

ตนาทโย เป็นตนาทิคณิกธาตุ

ปตายเต, ปตญฺญเต ย่อมถูกแผ่ไป

สกฺกเต ความสามารถ

ชาครียเต การตื่น

กรียเต, กยฺยเต ย่อมถูกกระทำ

ปาปียเต ย่อมถูกถึง

กมฺมกา เป็นกัมมรูปและภาวรูป

ตนาทิคณิกธาตุ - ตนาทิคณะ				
อาขยาต	ธาตุ + ปัจจัย + วิภัตติ	วิธีทำตัวรูปที่สำคัญ	ตัวอย่างประโยค	วาจก
ตโนติ	ตนุ วิตฺถาเร แผ่ไป, ขยาย. ตนุ + โอ + ติ		โส ธมฺมํ **ตโนติ**. อ.เขา ย่อมขยายความ ซึ่งธรรม	กัตตุ
กโรติ,	กร กรเณ กระทำ. กร + โอ + ติ		โส ปุญฺญํ **กโรติ**. อ.เขา ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ	กัตตุ
กยิรติ	กร + ยิร + ติ	ลบ ร ฺ พยัญชนะที่สุดธาตุ		
สกฺโกติ	สก สตฺติมฺหิ อาจ, สามารถ. สก + โอ + ติ	ซ้อน กฺ เป็น กฺก	โส **สกฺโกติ**. อ.เขา ย่อมอาจ, ย่อมสามารถ	กัตตุ
ปปฺโปติ	อป ปาปุณเน ถึง. ป + อป + โอ + ติ	ซ้อน ปฺ เป็น ปฺป	โส สมฺปตฺตึ **ปปฺโปติ**. อ.เขา ย่อมถึง ซึ่งสมบัติ	กัตตุ
ชาคโรติ	ชาคร นิทฺทกฺขเย ตื่น. ชาคร + โอ + ติ		โส **ชาคโรติ**. อ.เขา ย่อมตื่น	กัตตุ
ปตายเต,	ตนุ วิตฺถาเร แผ่ไป, ขยาย. ป + ตนุ + ย + เต	เพราะ ย ปัจจัย แปลง นฺ เป็น อา (กฺวจิ ธาตุฯ), ลบสระหน้า ปกติสระหลัง	เตน ธมฺโม **ปตายเต**. อ.ธรรม อันเขา ย่อมขยาย	กัมมะ
ปตญฺญเต		แปลง นฺย เป็น ญ, ซ้อน ญ ฺ เป็น ญฺญ	เตน ธมฺโม **ปตญฺญเต**. อ.ธรรม อันเขา ย่อมขยาย	
กรียเต,	กร กรเณ กระทำ. กร + อี + ย + เต		เตน ปุญฺญํ **กรียเต**. อ.บุญ อันเขา ย่อมกระทำ	กัมมะ
กยฺยเต	กร + ย + เต	แปลง รฺย เป็น ย, ซ้อน ย ฺ เป็น ยฺย	เตน ปุญฺญํ **กยฺยเต**. อ.บุญ อันเขา ย่อมกระทำ	
กยิรติ	กร + อิ + ย + เต	สลับ รฺย เป็น ยฺร (จ ศัพท์ในสูตร กฺวจิ ธาตุฯ), แปลง เต เป็น ติ	**กยิรติ** กโฏ เตน. อ.เสื่อ อันเขา ย่อมกระทำ	

สกฺกเต	สก สตฺติมฺหิ อาจ, สามารถ. สก + ย + เต	ซ้อน กฺ เป็น กฺกฺ	เตน **สกฺกเต**. อันเขา ย่อมสามารถ, ความสามารถ	ภาวะ
ปาปียเต	อป ปาปุณเน ถึง. ป + อป + อี + ย + เต	เพราะสระหลัง ลบสระหน้า, เมื่อลบสระหน้าแล้ว ทีฆะสระหลัง	เต สมฺปตฺติ **ปาปียเต**. อ.สมบัติ อันเขา ย่อมถึง	กัมมะ
ชาครียเต	ชาคร นิทฺทกฺขเย ตื่น. ชาคร + อี + ย + เต		เตน **ชาครียเต**. อันเขา ย่อมตื่น, การตื่น	ภาวะ

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงบอกส่วนประกอบ คำแปล และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง ตโนติ มาจาก ตนุ ธาตุ + โอ ปัจจัย + ติ วิภัตติ

แปลว่า (อ.เขา) แผ่ไปอยู่, ย่อมแผ่ไป, จะแผ่ไป มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

ตั้ง ตนุ ชื่อว่า ธาตุ (วิตฺถาเร = แผ่ไป), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง โอ ปัจจัย, นำพยัญชนะ นฺ ไปประกอบกับสระ โอ สำเร็จรูปเป็น ตโนติ

๑. ตนุเวฺห มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. กุพฺเพ มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. ปปฺโปนฺติ มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. กรียเร มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. กยิราม มาจาก .....

แปลว่า ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงแต่งบทกิริยาอาขยาตด้วย **ตนาทิคณิกธาตุ** (ตนุ – ชาคร) หมวด **วัตตมานา-วิภัตติ** แล้วใส่ลงในช่องว่าง และ **แปลประโยค** บาลีเป็นไทยให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง อยํ ปุริโส ปุญฺญานิ .....

แปลว่า.....

อยํ ปุริโส ปุญฺญานิ กโรติ.

อ.บุรุษ นี้ ย่อมกระทำ ซึ่งบุญ ท.

๑. โภ ปณฺฑิต อุปาสก ตฺวํ สุขี .....

แปลว่า.....

.....

๒. โภ อาจริย ตุมฺเหหิ สตฺถุ ธมฺโม .....

แปลว่า.....

.....

๓. เอตา จตสฺโส โภคิโย สีลวตี ภิกฺขูนี ลาภสกฺการี .....

แปลว่า.....

.....

๔. โภติ คหปตานิ ตยา อิทานิ ทาเนน อยี สมฺปตฺติ .....

แปลว่า.....

.....

๕. ยาย กายจิ คุณวติยา กญฺญาย นิจฺจี ทานาทิกุสลี .....

แปลว่า.....

.....

๘. จุราทิคณะ

หมวด **จุร** ธาตุ ลง **เณ** และ **ณย** ปัจจัย

จุราทิคณะ กัตตุรูป	จุราทิคณะ กัมมรูปและภาวรูป
โจเรติ, โจรยติ ย่อมลัก (จุร + เณ, ณย + ติ)	**โจรียเต** ย่อมถูกลัก (จุร + อี + ย + เต)
จินฺเตติ, จินฺตยติ ย่อมคิด (จินฺต + เณ, ณย + ติ)	**จินฺตียเต** ย่อมถูกคิด (จินฺต + อี + ย + เต)
มนฺเตติ, มนฺตยติ ย่อมปรึกษา (มนฺต + เณ, ณย + ติ)	**มนฺตียเต** ย่อมถูกปรึกษา (มนฺต + อี + ย + เต)
ปาเลติ, ปาลยติ ย่อมรักษา (ปาล + เณ, ณย + ติ)	**ปาลียเต** ย่อมถูกรักษา (ปาล + อี + ย + เต)
ฆาเฏติ, ฆาฏยติ ย่อมพยายาม (ฆฏ + เณ, ณย + ติ)	**ฆฏียเต** ความพยายาม (ฆฏ + อี + ย + เต)
เวเทติ, เวทยติ ย่อมเสวย (วิท + เณ, ณย + ติ)	**เวทียเต** ย่อมถูกเสวย (วิท + อี + ย + เต)
คเณติ, คณยติ ย่อมนับ (คณ + เณ, ณย + ติ)	**คณียเต** ย่อมถูกนับ (คณ + อี + ย + เต)

จุราทิคณะ	+	ปัจจัย	+	วิภัตติอาขยาต	→	บทอาขยาต
จุร (ลัก, ขโมย)	+	เณ, ณย	+	ติ	→	โจเรติ, โจรยติ ย่อมลัก, ย่อมขโมย

๗๘. จุราทิคณะ

หมู่ศัพท์ที่สำเร็จรูปโดยการลง **เณ, ณย** วิกรณปัจจัย ด้วยสูตรว่า จุราทิโต เณณยา ชื่อว่า **จุราทิคณะ**

จุร ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(จุร + **เณ** + ติ ... ลักอยู่, ย่อมลัก, จะลัก)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	โจเรติ	ติ	โจเรนฺติ	อนฺติ
ม.	โจเรสิ	สิ	โจเรถ	ถ
อุ.	โจเรมิ	มิ	โจเรม	ม

โจเรติ สำเร็จรูปมาจาก จุร + เณ + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง จุร ชื่อว่า ธาตุ (เถยฺเย = ลัก, ขโมย), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานา-วิภัตติ, ลง เณ ปัจจัย, ตั้ง เณ เพียงดังการิตปัจจัย (การิตํ วิย ณานุพนฺโธ), ลบ ณฺ อนุพันธ์ (การิตานํ โณ โลปฺ), วุทธิ อุ เป็น โอ (อสฺโยคนฺตสฺส วุทฺธิ การิเต. เพราะการิต-ปัจจัย วุทธิธาตุที่ไม่มีสังโยคเป็นที่สุด), รวม สำเร็จรูปเป็น โจเรติ ย่อมลัก

โส ธนํ **โจเรติ**. อ.เขา ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์

ตัวอย่างประโยค

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	โส ธนํ **โจเรติ**. อ.เขา ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์	เต ธนํ **โจเรนฺติ**. อ.เขา ท. ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์
ม.	ตฺวํ ธนํ **โจเรสิ**. อ.ท่าน ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์	ตุมฺเห ธนํ **โจเรถ**. อ.ท่าน ท. ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์
อุ.	อหํ ธนํ **โจเรมิ**. อ.ข้าพเจ้า ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์	มยํ ธนํ **โจเรม**. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์

จุร ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(จุร + **ณย** + ติ ... ลักอยู่, ย่อมลัก, จะลัก)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**โจรย**ติ, **โจร**เย	ติ → เอ	**โจรย**นฺติ	อนฺติ
ม.	**โจรย**สิ	สิ	**โจรย**ถ	ถ
อุ.	**โจรย**ามิ, **โจร**เย	มิ → เอ	**โจรย**าม	ม

โจรยติ สำเร็จรูปมาจาก จุร + ณย + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง จุร ชื่อว่า ธาตุ (เถยฺเย = ลัก, ขโมย), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานา-วิภัตติ, ลง ณย ปัจจัย, ตั้ง ณย เพียงดังการิตปัจจัย, ลบ ณ อนุพันธ์, เพราะการิตปัจจัย วุทธิ อุ เป็น โอ, รวม สำเร็จรูปเป็น โจรยติ ย่อมลัก

โส ธนำ **โจรยติ**. อ.เขา ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	**โจรย**เต	เต	**โจรย**นฺเต	อนฺเต
ม.	**โจรย**เส	เส	**โจรย**เวฺห	เวฺห
อุ.	**โจร**เย	เอ	**โจรย**าเมฺห	เมฺห

โจรยาเมฺห สำเร็จรูปมาจาก จุร + ณย + เมฺห มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง จุร ชื่อว่า ธาตุ (เถยฺเย = ลัก, ขโมย), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง เมฺห วัตตมานา-วิภัตติ, ลง ณย ปัจจัย, ตั้ง ณย เพียงดังการิตปัจจัย, ลบ ณ อนุพันธ์, เพราะการิตปัจจัย วุทธิ อุ เป็น โอ, เพราะ เมฺห วิภัตติ ทีฆะ อ เป็น อา, รวม สำเร็จรูปเป็น โจรยาเมฺห ย่อมลัก

มยํ ธนํ **โจรยาเมฺห**. อ.ข้าพเจ้า ท. ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์

จุร ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัมมวาจก

(จุร + อี + ย + เต ... ถูกลักอยู่, ย่อมถูกลัก, จะถูกลัก)

อัตตโนบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	โจรีย**เต**	เต	โจรีย**นฺเต**, โจรีย**เร**	อนฺเต → เร
ม.	โจรีย**เส**	เส	โจรีย**เวฺห**	เวฺห
อุ.	โจรี**เย**	เอ	โจรีย**าเมฺห**	เมฺห

โจรียเต สำเร็จรูปมาจาก จุร + อี + ย + เต มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง จุร ชื่อว่า ธาตุ (เถยฺเย = ลัก, ขโมย), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง เต วัตตมานา วิภัตติ, วุทธิ อุ เป็น โอ (อญฺเญสุ จ), ลง ย ปัจจัย ในอรรถกรรม, เพราะ ย ปัจจัย ลง อี อาคม, รวม สำเร็จรูปเป็น โจรียเต ย่อมถูกลัก, (อันเขา) ย่อมลัก

เตน ธนํ **โจรียเต**. อ.ทรัพย์ อันเขา ย่อมลัก

ตัวอย่างประโยค		
บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	เตน **ธนำ** **โจรีย**เต. อ.ทรัพย์ อันเขา ย่อมลัก	เตน **ธนานิ** **โจรีย**นฺเต. อ.ทรัพย์ ท. อันเขา ย่อมลัก
ม.	เตน **ตฺวำ** (ธนำ) **โจรีย**เส. อ.ท่าน (ทรัพย์) อันเขา ย่อมลัก	เตน **ตุมฺเห** (ธนานิ) **โจรีย**เวฺห. อ.ท่าน ท. (ทรัพย์) อันเขา ย่อมลัก
อุ.	เตน **อหำ** (ธนำ) **โจรีย**เย. อ.ข้าพเจ้า (ทรัพย์) อันเขา ย่อมลัก	เตน **มยำ** (ธนานิ) **โจรีย**าเมฺห. อ.ข้าพเจ้า ท. (ทรัพย์) อันเขา ย่อมลัก

จินฺต ธาตุ วัตตมานาวิภัตติ ปทมาลา กัตตุวาจก

(จินฺต + **เณ** + ติ ... คิดอยู่, ย่อมคิด, จะคิด)

ปรัสสบท

บุรุษ	เอกวจนะ		พหุวจนะ	
ป.	จินฺเต**ติ**	ติ	จินฺเต**นฺติ**	อนฺติ
ม.	จินฺเต**สิ**	สิ	จินฺเต**ถ**	ถ
อุ.	จินฺเต**มิ**	มิ	จินฺเต**ม**	ม

จินฺเตติ สำเร็จรูปมาจาก จินฺต + เณ + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้ :-

ตั้ง จินฺต ชื่อว่า ธาตุ (จินฺตายํ = คิด), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานาวิภัตติ, ลง เณ ปัจจัย, ตั้ง เณ เพียงดังการิตปัจจัย, ลบ ณฺ อนุพันธ์, รวม สำเร็จรูปเป็น จินฺเตติ ย่อมคิด

โส สตฺถารา เทสิตํ ธมฺมํ **จินฺเตติ**.

อ.ภิกษุนั้น ย่อมคิด ซึ่งธรรม อัน- อันพระศาสดา -ทรงแสดงแล้ว

จุราทิคณิกธาตุ

จินฺเตติ จ มนฺเตติ จ ปาเลติ ฆาเฏติ ตถา,
เวเทติ คเณติ จาปิ อิเม จุราทิธาตโว.

จินฺเตติ, จินฺตยติ	ย่อมคิด	**มนฺเตติ, มนฺตยติ**	ย่อมปรึกษา
ปาเลติ, ปาลยติ	ย่อมรักษา	**ฆาเฏติ, ฆาฏยติ**	ย่อมพยายาม, ย่อมสืบต่อ
เวเทติ, เวทยติ	ย่อมเสวย	**คเณติ, คณยติ**	ย่อมนับ, ย่อมคำนวณ

อิเม อ.ธาตุ ท. เหล่านี้ **จุราทิธาตโว** เป็นจุราทิธาตุ **(โหนฺติ)** ย่อมเป็น

จบจุราทิคณะ

(สำหรับในอาขยาตปทมาลาที่แสดงมาแล้ว ก็พอเข้าใจได้แล้ว)

จบอาขยาตคณะย่อ

จุราทิคณิกธาตุ - จุราทิคณะ				
อาขยาต	ธาตุ + ปัจจัย + วิภัตติ	วิธีทำตัวรูปที่สำคัญ	ตัวอย่างประโยค	วาจก
โจเรติ, โจรยติ	จุร เถยฺเย ลัก, ขโมย. จุร + เณ, ณย + ติ	ลบ ณ อนุพันธ์, วุทธิ อุ เป็น โอ	โส ธนำ **โจเรติ**. อ.เขา ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์	กัตตุ
จินฺเตติ, จินฺตยติ	จินฺต จินฺตายำ คิด, นึก, ดำริ. จินฺต + เณ, ณย + ติ	ลบ ณ อนุพันธ์	โส สตฺถารา เทสิตำ ธมฺมำ **จินฺเตติ**. อ.ภิกษุนั้น ย่อมคิด ซึ่งธรรม อัน- อันพระศาสดา -ทรงแสดงแล้ว	กัตตุ
มนฺเตติ, มนฺตยติ	มนฺต คุตฺตภาสเน พูดความลับ, ปรึกษา. มนฺต + เณ, ณย + ติ	ลบ ณ อนุพันธ์	ราชา อมจฺเจหิ สทฺธึ **มนฺเตติ.** อ.พระราชา ย่อมทรงปรึกษา กับ ด้วยอำมาตย์ ท.	กัตตุ
ฆาเฏติ, ฆาฏยติ, **ฆเฏติ, ฆฏยติ**	ฆฏ ฆฏเน สืบต่อ, พยายาม. ฆฏ + เณ, ณย + ติ	ลบ ณ อนุพันธ์, วุทธิ อ เป็น อา, ไม่วุทธิ บ้าง	ภควา อนุสนฺธึ **ฆาเฏติ**. อ.พระผู้มีพระภาค ย่อมทรง-สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ โส **ฆเฏติ**. อ.เขา ย่อมพยายาม	กัตตุ
ปาเลติ, ปาลยติ	ปาล รกฺขเณ รักษา. ปาล + เณ, ณย + ติ	ลบ ณ อนุพันธ์	โส ธมฺมำ **ปาเลติ**. อ.เขา ย่อมรักษา ซึ่งธรรม	กัตตุ
เวเทติ, เวทยติ	วิท ลาเภ (อนุภวเน) ได้, เสวย วิท + เณ, ณย + ติ	ลบ ณ อนุพันธ์, วุทธิ อิ เป็น เอ	โส สุขเวทนำ **เวเทติ**. อ.เขา ย่อมเสวย ซึ่งเวทนา อันเป็นสุข	กัตตุ
คเณติ, คณยติ	คณ สงฺขฺยาเน นับ, คำนวณ. คณ + เณ, ณย + ติ	ลบ ณ อนุพันธ์, ไม่วุทธิ	โคปาโล คาโว **คเณติ**. อ.คนเลี้ยงวัว ย่อมนับ ซึ่งวัว ท.	กัตตุ
โจรียเต, โจรียติ	จุร เถยฺเย ลัก, ขโมย. จุร + อี + ย + เต	วุทธิ อู เป็น โอ, แปลง เต เป็น ติ บ้าง	เตน ธนำ **โจรียเต**. อ.ทรัพย์ อันเขา ย่อมลัก	กัมมะ
จินฺตียเต, **จินฺตียติ**	จินฺต จินฺตายำ คิด, นึก, ดำริ. จินฺต + อี + ย + เต	แปลง เต เป็น ติ บ้าง	เตน สตฺถารา เทสิโต ธมฺโม **จินฺตียเต**. อ.ธรรม อัน- อันพระศาสดา -ทรงแสดงแล้ว อันภิกษุนั้น ย่อมคิด	กัมมะ

มนฺตียเต	มนฺต คุตฺตภาสเน พูดความลับ, ปรึกษา. มนฺต + อี + ย + เต		รณฺญา อมจฺเจหิ สทฺธึ **มนฺตียเต**. อันพระราชา ย่อมทรงปรึกษา กับ ด้วยอำมาตย์ ท.	ภาวะ
ฆฏียเต, ฆฏียติ	ฆฏ ฆฏเน สืบต่อ, พยายาม. ฆฏ + อี + ย + เต	แปลง เต เป็น ติ บ้าง	ภควตา อนุสนฺธิ **ฆฏียเต**. อ.อนุสนธิ อันพระผู้มีพระภาค ย่อมทรงสืบต่อ เตน **ฆฏียเต**. อันเขา ย่อม-พยายาม, ความพยายาม	กัมมะ ภาวะ
ปาลียเต, ปาลียติ	ปาล รกฺขเณ รักษา. ปาล + อี + ย + เต	แปลง เต เป็น ติ บ้าง	เตน ธมฺโม **ปาลียเต**. อ.ธรรม อันเขา ย่อมรักษา	กัมมะ
เวทียเต, เวทียติ	วิท ลาเภ (อนุภวเน) ได้, เสวย วิท + อี + ย + เต	แปลง เต เป็น ติ บ้าง	เตน สุขเวทนา **เวทียเต**. อ.เวทนาอันเป็นสุข อันเขา ย่อมเสวย	กัมมะ
คณียเต, คณียติ	คณ สงฺขฺยาเน นับ, คำนวณ. คณ + อี + ย + เต	แปลง เต เป็น ติ บ้าง	โคปาเลน คาโว **คณียนฺเต**. อ.วัว ท. อันคนเลี้ยงวัว ย่อมนับ	กัมมะ

แบบฝึกหัดทบทวน

ตอนที่ ๑ จงเขียนคำบาลี ส่วนประกอบ และวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง (โจร) ย่อมลัก บาลีว่า (โจโร) โจเรติ

สำเร็จรูปมาจาก จุร + เณ + ติ มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

ตั้ง จุร ชื่อว่า ธาตุ (เถยฺเย = ลัก, ขโมย), ลบสระที่สุดธาตุ, ลง ติ วัตตมานา-วิภัตติ, ลง เณ ปัจจัย, ตั้ง เณ เพียงดังการิตปัจจัย, ลบ ณฺ อนุพันธ์, วุทธิ อุ เป็น โอ, รวม สำเร็จรูปเป็น โจเรติ

๑. (ข้าพเจ้า ท.) ย่อมลัก บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๒. (ท่าน ท.) ย่อมถูกลัก บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๓. (ทุกขเวทนา ท.) ย่อมถูกเสวย บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๔. (อันท่าน) ย่อมปรึกษา บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

๕. (เรา) ย่อมสืบต่อ บาลีว่า.....

สำเร็จรูปมาจาก ..... มีวิธีทำตัวรูปโดยย่อ ดังนี้

.....

.....

ตอนที่ ๒ จงประกอบบทอาขยาต แปล ยกตัวอย่างประโยคบาลีและแปลให้ถูกต้อง

ตัวอย่าง จุร + เณ + สิ = โจเรสิ แปลว่า ลักอยู่, ย่อมลัก, จะลัก
เช่นประโยคว่า โภ โจร ตฺวํ อมุสฺสา อิตฺถิยา ฆเร ธนํ โจเรสิ.
แปลว่า แน่ะโจร ผู้เจริญ อ.ท่าน ย่อมลัก ซึ่งทรัพย์ ในเรือน ของหญิง โน้น

๑. วิท + ณย + ม = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....
.....

๒. ปาล + อี + ย + เวฺห = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....
.....

๓. คณ + อี + ย + เอ = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....
.....

๔. จินฺต + ณย + เมฺห = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....
.....

๕. จุร + อี + ย + เส = ... แปลว่า.....
เช่นประโยคว่า.....
แปลว่า.....
.....